

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Markéta Hračovová, DiS.

*Osobní příprava pěstouna/ky na odchod dítěte
svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D.

2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Haně Šlechtové, Ph.D., za obětavost, trpělivost, vstřícnost, pečlivost a odborné vedení při zpracování diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat doprovázejícím organizacím a jejím přechodným pěstounkám za skvělou spolupráci, trpělivost a ochotu při provádění výzkumu.

Obsah

Úvod	9
1 Pěstounská péče	12
2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	15
2.1 Specifika přechodné pěstounské péče	16
2.2 Východiska pro vznik pěstounské péče na přechodnou dobu	16
2.3 Smysl a cíl	17
2.4 Specifika pěstounů na přechodnou dobu	18
2.4.1 Kritéria pěstounů na přechodnou dobu	18
2.4.2 Zájemci o výkon náhradní rodinné péče a formy poskytování péče	19
2.5 Práva a povinnosti pečujících osob a osob v evidenci	20
2.6 Situace dětí svěřovaných do přechodné pěstounské péče	22
2.7 Cílová skupina dětí pro pěstounskou péči na přechodnou dobu	23
2.8 Typy pěstounské péče na přechodnou dobu	24
2.8.1 Krátkodobá profesionální pěstounská péče	24
2.8.2 Dlouhodobá profesionální pěstounská péče	25
2.8.3 Raná pěstounská péče	25
2.8.4 Akutní pěstounská péče	26
2.9 Postup při svěřování dítěte do PPP	26
2.9.1 Evidence osob	26
2.9.2 Podmínky pro svěřování dítěte do PPP	26
2.9.3 Postup soudu při svěřování dítěte do přechodné pěstounské péče	27
2.10 Varianty následné péče po umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu	28
2.10.1 Pokrevní příbuzný	28
2.10.2 Osvojení	28
2.10.3 Pěstounská péče	29
2.10.4 Ústavní péče	29
3 Finanční zabezpečení pěstounů a služby pro pěstouny na přechodnou dobu	30
3.1 Finanční zajištění pěstounů na přechodnou dobu	30
3.1.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	30
3.1.2 Příspěvek při ukončení pěstounské péče	31
3.1.3 Odměna pěstouna	31
3.1.4 Příspěvek při převzetí dítěte	31
3.1.5 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla	31
3.1.6 Peněžité pomoci v mateřství	32

3.1.7	Rodičovský příspěvek	32
3.1.8	Přídavek na dítě	32
3.2	Služby pro pěstouny	32
3.2.1	Poradenství	32
3.2.2	Příprava pěstounů při přijetí dítěte a další vzdělávání.....	34
3.2.3	Setkávání náhradních rodin	35
3.2.4	Pobyty pro děti za účelem respitu pěstounů	36
3.2.5	Odpolední klub	36
3.2.6	Svépomocné skupiny	37
3.2.7	Podpurný program	37
3.2.8	Další podpora pěstounských rodin	37
4	Odchod dítěte svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu.....	38
4.1	Doba strávená v pěstounské péči na přechodnou dobu.....	38
4.2	Vztah mezi dítětem a pečující osobou z hlediska odchodu dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu	39
4.2.1	Citová vazba mezi dítětem a pečující osobou a přístup pečující osoby k dítěti	39
4.2.2	Zajištění bezpečného vztahu mezi dítětem a pečující osobou.....	43
4.3	Návrat dítěte do biologické rodiny.....	45
4.3.1	Spolupráce náhradního rodiče s biologickou rodinou	46
4.3.2	Kontakt dítěte s biologickou rodinou	46
4.4	Přechod do dlouhodobé náhradní rodinné péče	48
4.5	Definitivní předání dítěte a ukončení přechodné pěstounské péče	50
5	Metodologie a etické souvislosti výzkumu	51
5.1	Cíl, výzkumné otázky a výzkumný soubor	51
5.2	Etické souvislosti výzkumu.....	52
5.2.1	Informovaný souhlas	52
5.2.2	Anonymizace dat	52
5.3	Výzkumná strategie a výzkumný přístup.....	53
5.4	Metody a průběh získávání dat	54
5.5	Analýza a interpretace dat.....	55
6	Přechodná pěstounka paní Novotná	56
6.1	Počáteční příprava pěstounů na odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu ..	57
6.1.1	Časová osa.....	57
6.1.2	Odborná teoretická příprava	58
6.2	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci odborné podpory ...	59

6.2.1	Kurzy, semináře a školení	59
6.2.2	Pomoc pracovníka doprovázející organizace	60
6.2.3	Možnost sdílení zkušeností a dojmů.....	63
6.2.4	Role dalších subjektů zainteresovaných do případu.....	63
6.3	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci neformální podpory.....	65
6.3.1	Role pracovníce doprovázející organizace	66
6.3.2	Působení rodiny a přátel	66
6.3.3	Sdílení.....	67
6.4	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií.....	67
6.4.1	Vize pozitivní budoucnosti dítěte	68
6.4.2	Dobře odvedená práce	69
6.4.3	Vlastní zkušenost.....	69
6.4.4	Připomínání si.....	70
6.4.5	Pružnost	70
6.4.6	Pozvolný přechod do následné péče a kontakty dětí s přechodnou pěstovankou	71
6.5	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte s ohledem na vztah mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem.....	72
6.5.1	Citová vazba	72
6.5.2	Kompetence pěstouna.....	75
6.6	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na základě následných variant řešení situace.....	77
6.6.1	Péče pokrevního příbuzného	77
6.6.2	Pěstounská péče.....	79
6.6.3	Osvojení.....	81
7	Přechodná pěstovanka paní Dvořáková	83
7.1	Počáteční příprava pěstounů na odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu ..	84
7.1.1	Odborná podpora	84
7.1.2	Časová osa.....	85
7.2	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci odborné podpory ...	87
7.2.1	Role pracovníce doprovázející organizace	87
7.2.2	Odborná podpora po fázi předání dítěte do následné péče.....	88
7.2.3	Kurzy, semináře a školení	89
7.2.4	Role dalších subjektů zainteresovaných do případu.....	90
7.3	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci neformální podpory.....	91
7.3.1	Sdílení.....	91
7.3.2	Působení rodiny a přátel	91

7.4 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií.....	92
7.4.1 Vize pozitivní budoucnosti dítěte.....	92
7.4.2 Připomínání si.....	93
7.4.3 Vlastní zkušenost.....	94
7.4.4 Dobře odvedená práce	94
7.4.5 Praxe.....	95
7.4.6 Pružnost.....	95
7.4.7 Přirovnání	96
7.4.8 Pozvolný přechod do následné péče a následné kontakty dítěte s přechodnou pěstovankou.....	97
7.4.9 Vztah přechodné pěstovanky s náhradními rodiči	98
7.5 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte s ohledem na vztah mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem.....	99
7.5.1 Citová vazba	99
7.5.2 Odborná podpora.....	102
7.5.3 Pozvolný přechod dítěte do následné péče a kontakty dítěte s přechodnou pěstovankou .	103
7.6 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na základě následných variant řešení situace...	105
7.6.1 Pěstounská péče.....	105
7.6.2 Ústavní péče	107
7.6.3 Péče pokrevního příbuzného	107
7.6.4 Osvojení.....	109
8 Přechodné pěstovanka paní Majerová	111
8.1 Počáteční příprava pěstounů na odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu	111
8.1.1 Odborná podpora.....	111
8.1.2 Časová osa	112
8.2 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci odborné podpory .	113
8.2.1 Role pracovníka doprovázející organizace.....	113
8.2.2 Kurzy, semináře a školení	114
8.2.3 Role další subjektů zainteresovaných do případu	114
8.2.4 Odborná podpora po fázi předání dítěte do následné péče.....	115
8.3 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci neformální podpory	115
8.1 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií.....	116
8.1.1 Vize pozitivní budoucnosti dítěte.....	116
8.1.2 Připomínání si.....	117
8.1.3 Vlastní zkušenost.....	117

8.1.4	Dobře odvedená práce	118
8.1.5	Praxe	118
8.1.6	Pružnost	118
8.1.7	Regenerace	119
8.1.8	Pozvolný přechod do následné péče a následné kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou.....	119
8.1.9	Vztah přechodné pěstounky s náhradními rodiči	121
8.2	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte s ohledem na vztah mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem: otázka citové vazby.....	121
8.3	Příprava pěstouna na přechodnou dobu na základě následných variant řešení situace...	123
8.3.1	Péče pokrevního příbuzného a pěstounská péče	123
8.3.2	Osvojení.....	124
8.3.3	Ústavní péče	125
	Závěr.....	126
	Zkratky	132
	Odborná literatura a prameny.....	133

Úvod

Pěstounská péče jako jeden z typů náhradní rodinné péče má v našem státě mnohaletou historii a je také hojně využívána. O přechodné pěstounské péči lze říci, že je v našem státě novodobým fenoménem. Přestože je tento institut ukotven v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, již od roku 2006, teprve novelizací zákona v roce 2012, která měnila mimo jiné i podmínky pěstounské péče na přechodnou dobu, se zájem o tento typ pěstounské péče zvýšil.

Diplomová práce se týká aktuální problematiky pěstounské péče na přechodnou dobu, jakožto relativně nově vytvořené formy pěstounské péče, která se v České republice pozvolna rozvíjí. S touto problematikou je spojeno aplikování vhodných postupů při svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, ale také při odchodu dítěte z PPP, tak aby pro všechny zúčastněné byly tyto životní změny dobře přijaty a zpracovány.

Pěstounská péče na přechodnou dobu prochází procesem, který se často stává náročným jak pro dítě, tak pro samotného přechodného pěstouna. Dítěti je ze strany pěstouna na přechodnou dobu poskytována péče spojená nejen se zajištěním základních potřeb, jako je strava, zázemí (bydlení), ošacení, hygienické potřeby, bezpečí, ale jsou mu také poskytovány emocionální potřeby. Dané emocionální potřeby jsou dítěti nabízeny ať už na základě fyzických podnětů, jako je pohlazení, chování, přitulení, tak i na základě psychických podnětů zahrnujících povídání, utěšení, povzbuzení, zpívání, ale i celkový projev zájmu o dítě. Mezi dítětem a pěstounem se tedy během péče vytváří určitý vztah, který by však podle odborníků neměl vypadat jako vztah mezi rodičem a vlastním dítětem nebo jako mezi osvojitelem a osvojencem nebo mezi dlouhodobým pěstounem a dítětem svěřeným do pěstounské péče. Viditelně je tento vztah omezován, a to z hlediska míry vazby mezi pečující osobou a dítětem a také z hlediska času, jelikož podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, v pěstounské péči na přechodnou dobu dítě může setrvat maximálně jeden rok. V praxi se však stává, že situace dítěte se vyřeší za mnohem kratší dobu, a dítě se tak velmi brzy dostává zpět do biologické rodiny nebo je svěřeno do dlouhodobé náhradní rodinné péče. Pěstoun tedy nemá jistotu, jak dlouho bude ještě o dané dítě pečovat a jak by měl nastavit hranice vztahu k dítěti, o kterém ví, že u něj dlouho nezůstane. Otázkou tedy zůstává, jak by měl vztah mezi dítětem a pěstounem na přechodnou dobu vypadat. Jak silná by měla být

vazba mezi pěstounem na přechodnou dobu a dítětem? A jak zajistit bezpečnou vazbu mezi dítětem a pěstounem tak, aby odchod dítěte z péče byl jak pro dítě, tak pro pěstouna klidný a nezanechával na nich negativní následky? Z tohoto vyplývají další otázky, z nichž jednou je, jak pracovat se vztahem mezi pěstounem na přechodnou dobu a dítětem? Dále je otázkou, jak nejlépe předcházet negativním dopadům na tyto osoby v rámci procesu přechodu dítěte z PPP, tedy jak dobře připravit přechodné pěstouny v rámci institucionální podpory a z vlastních zdrojů na odchod dítěte PPPD.

Ústředním tématem diplomové práce tedy je osobní příprava pěstouna na odchod dítěte svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Cílem práce je popsat osobní přípravu pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte svěřeného do jeho péče, a to jak v kontextu institucionální opory, tak případných dalších vlastních postupů a strategií. Metodami vedoucími k naplnění cíle jsou analýza poznatků z odborné literatury a pramenů a dále kvalitativní výzkum formou rozhovorů s pěstouny na přechodnou dobu využívajícími služeb doprovázejících organizací.

Při psaní práce jsem vycházela z odborné literatury, kde čerpám spíše základní informace. Využívám mimo jiné práci Zdeňka Matějčka a Albína Škoviery. Konkrétní údaje k zakotvení pěstounské péče na přechodnou dobu však čerpám zejména ze zákonů.

Práce je rozdělena do osmi hlavních kapitol, z nichž první jsou věnovány obecně pěstounské péči a pěstounské péči na přechodnou dobu, zahrnující charakteristiku PPPD, charakteristiku pěstounů na přechodnou dobu a dětí svěřených do PPPD. Další kapitoly se zabývají finančním zabezpečením pěstounů a službami pro pěstouny na přechodnou dobu. Čtvrtá kapitola je věnována odchodu dítěte z PPPD zahrnující vztah mezi svěřeným dítětem a přechodným pěstounem a postup při odchodu dítěte zpět do biologické rodiny a do NRP. Pátá kapitola se zabývá metodologií a etickými souvislostmi výzkumu. Následující kapitoly se již zabývají konkrétními profily a příběhy pěstounek na přechodnou dobu.

Tato práce by mohla sloužit jako podklad pro další výzkum v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu, ale především by měla sloužit jako inspirace pro přechodné pěstouny, kteří mají v pěstounské péči dítě, ale dosud nemají zkušenost s odchodem dítěte nebo mají negativní zkušenost a chtěli by poznat nové možnosti a nápady, jak postupovat a jak se zejména připravovat na odchod dítěte z PPPD. Dále je tato práce určena jako podklad pro další spolupráci mezi pěstouny na přechodnou dobu a odborníky pohybující se v této oblasti, tedy sociální pracovníky OSPOD, sociální

pracovníky zabývající se náhradní rodinnou péčí, psychology věnující se dané problematice a další zainteresované osoby, které se podílejí na podpoře pěstounů a pěstounské péče na přechodnou dobu a chtěli by zkvalitnit a rozšířit služby pro pěstouny.

1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče zaručené státem, jež zajišťuje materiální zabezpečení dítěte a také dostatečnou odměnu pěstounovi (Matějček, Koluchová, Bubleová, Kovařík, Benešová, 2002, s. 16).

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče pro děti, které nejsou tzv. „právně volné“. Dané děti však nemají dostatečné rodinné zázemí k tomu, aby mohly nadále setrvávat ve své biologické rodině. Znamená to tedy, že rodiče se o dítě nemohou nebo nechtějí starat, ale mají a projevují o dítě tzv. „zájem“ (Nožířová, 2012, s. 16).

Cílem pěstounské péče je poskytnout náhradní rodinné prostředí dětem, jejichž podmínky v biologické rodině jsou takové, že jim neumožňují v ní dlouhodobě setrvávat. Pěstounská péče zajišťuje náhradní péči rovněž dětem, které nemohou vyrůstat v ústavní péči z důvodu ohrožení nebo narušení jejich vývoje. Tato forma náhradní rodinné péče je určena také dětem, jež z různých důvodů, například zdravotních, psychologických nebo sociálních nemohou být svěřeny do adopce (Matějček a kol., 1999, s. 35).

Svěření dítěte do pěstounské péče vzniká rozhodnutím soudu a rovněž soud může zrušit výkon pěstounské péče. Soud tak činí ze závažných důvodů a na žádost pěstouna. Pěstounská péče zaniká dovršením zletilosti dítěte, které bylo svěřeno do pěstounské péče (Bubleová, Frantíková, Vránová, 2011 b, s. 7).

Před rokem 2013 zde existovaly základní formy pěstounské péče, a to jak individuální, tak také skupinová pěstounská péče. Skupinová pěstounská péče probíhala v zařízeních pro výkon pěstounské péče, například SOS dětské vesničky. Od 1. 1. 2013 se však novelizací zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, z tohoto zákona vypouští právní úprava „zařízení pro výkon pěstounské péče“. V praxi však tato zařízení i nadále fungují. Výkon pěstounské péče pokračuje fakticky za obdobných podmínek jako v dosavadních zařízeních pro výkon pěstounské péče, avšak s tím rozdílem, že byty nebo domy obývané pěstouny a dětmi již nemají status zařízení sociálně-právní ochrany dětí a rozsah nákladů hrazených pěstounovi a svěřeným dětem již nevychází ze zákona, ale ze vzájemné dohody mezi pěstounem a stávajícím zřizovatelem zařízení (kraj, obec, pověřená osoba)¹.

¹ Důvodová zpráva k novele zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

V individuální pěstounské péči se vyskytuje několik typů pěstounské péče, a to příbuzenská pěstounská péče a pěstounská péče poskytovaná osobami, které nejsou v příbuzenském vztahu s dětmi. Jedním z typů individuální pěstounské péče je institut pěstounské péče na přechodnou dobu, který byl v ČR zaveden již v roce 2006, ale v praxi se rozvíjí velmi pomalu. Proto lze říci, že se jedná o relativně novou formu pěstounské péče.

Jednotlivé formy pěstounské péče, jejich výhody a nevýhody jsou stručně popsány níže. Institutu pěstounské péče na přechodnou dobu je pak věnována samostatná kapitola.

Pěstounská péče může být poskytována v přirozeném rodinném prostředí, a to často příbuznými, kterými jsou například prarodič dětí. Další variantou je poskytnutí péče cizími osobami. Cizími osobami jsou obvykle pěstoun nebo pěstounka mající často své vlastní děti (Matějček a kol., 2002, s. 16).

Pěstounská péče poskytovaná příbuznými staví na již existujícím často pokrevním příbuzenství. K tomu se také váže to, že dítě přichází do rodiny, kterou obvykle již zná. Pěstouny tak nejsou cizí osoby. Pozitivní hodnoty, zvyky a tradice se v pěstounské rodině dokonce tolik neodlišují od těch, které dítě zná z původní rodiny (Škoviera, 2007, s. 53).

Pěstounská péče poskytovaná příbuznými má však také své nevýhody. Koluchová (1998, podle Škoviera, 2007, s. 53) zdůrazňuje zejména problematičnost svěřením dětí do péče prarodičům. Podle ní prarodiče při péči o dítě většinou postupují stejně jako v péči u svých vlastních dětí (biologičtí rodiče), čímž se mohou opakovaně dopouštět některých chyb. Často nejsou schopni minimalizovat negativní zásahy biologických rodičů dítěte a odmítají odbornou pomoc.

Ukázalo se také, že v dlouhodobé pěstounské péči prarodičů se často děti vracely zpět do ústavní péče. Důvodem bylo nezvládnání výchovy dítěte v období dospívání nebo zhoršení vlastního zdravotního stavu, kdy prarodiče nebyli schopni se dál o dítě starat. U starších mnohonásobných pěstounů byl zjištěn i syndrom vyhoření (Škoviera, 2007, s. 53- 54).

Některé neziskové organizace se snaží zaměřovat právě na příbuzenskou pěstounskou péči. Tato péče je vhodná především v případech, kdy do příbuzenské pěstounské péče přichází dítě v pubertálním věku. Prarodiče mnohdy nemají dostatek sil a financí na jejich výchovu. Proto je potřeba podporovat tyto rodiny například formou respitní péče, doučováním dětí nebo finančními a věcnými dary (Nožířová, 2012, s. 17).

Co se týče výhod nepříbuzenské pěstounské péče, jedná se především o možnost vybrat skutečně nejvhodnější náhradní rodinu pro dítě a absolvování odborné přípravy žadatelů. U nepříbuzenské pěstounské péče je větší účast na určených podpůrných aktivitách, větší sociální kontrola a patrně prosociálnější motivace žadatelů (Škoviera, 2007, s. 53- 54).

George (1970, s. 80) popisuje typy pěstounské péče na základě dlouhodobosti péče pěstounů.

Krátkodobí pracovníci pěstounské péče, kteří se starají o děti na krátkou dobu, zatímco stálý plán je vytvořen, např. přesunout dítě do zařízení, svěřit dítě adoptivním rodičům nebo návrat dítěte k rodičům, jakmile se rodiče zotaví ze své krátkodobé pracovní neschopnosti. Daný typ je obdobný jako pěstounská péče na přechodnou dobu

Za druhé, pracovníci pěstounské péče, kteří pečují o děti po dlouhou dobu, ale kde je cílem rehabilitovat dítě, aby bylo schopné se vrátit rodičům.

Za třetí, dlouhodobí pracovníci pěstounské péče o děti, jejichž rodiče nejsou schopni o dítě pečovat vůbec, lze říci, že nejsou schopni jako rodiče vůbec fungovat, nebo jejichž rodiče udržují nějaký kontakt, ale nemohou dětem zajistit dostatečné zázemí

2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

V této kapitole se již zaměřím na jeden z typů pěstounské péče, kterým je pěstounská péče na přechodnou dobu. V rámci této kapitoly se tak budu věnovat specifickým pěstounské péče na přechodnou dobu, východisky PPPD, smyslu a cíli, specifickým pěstounů na přechodnou dobu. Dále se zaměřím na práva a povinnosti pečujících osob a osob v evidenci, děti, které jsou svěřovány do pěstounské péče na přechodnou dobu a situace, ve kterých jsou zde umístěny. Součástí této kapitole jsou také jednotlivé typy PPPD a postup při svěřování dítěte do PPPD.

Termín pěstounská péče na přechodnou dobu se objevuje v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. V praxi se však uplatňuje také termín přechodná pěstounská péče, jak je uvedeno v některých publikacích.

Dále je využíván pojem profesionální pěstounská péče, a to především před novelizací zákona o č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (Gabriel, Novák, 2008, s. 54).

Kovařík (1999, podle Gabriel, Novák, 2008, s. 54) využívají také pojem „profesionální terapeutické rodičovství“, a to zejména v situacích, kdy biologičtí rodiče dítěte nejsou schopni dočasně nebo po určitou dobu vykonávat své rodičovské povinnosti a dítěti poskytnout soustavnou a kvalitní péči nebo v případě, kdy se zajišťuje dlouhodobá pěstounská péče či osvojení.

Ve své práci tedy budu používat výše uvedené termíny.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je forma dočasné péče o děti, u nichž je vyšší pravděpodobnost rychlého a trvalého řešení jejich situace, to znamená přijetí do nové pěstounské rodiny, osvojení nebo navrácení zpět do své původní rodiny. Pěstounská péče na přechodnou dobu slouží zároveň jako předcházení citovým deprivacím spojených s pobytem v kojeneckých ústavech. Tato forma současně uznává práva biologických rodičů ke svým dětem a přitom poskytuje bezpečnou a funkční péči přechodných pěstounských rodičů o dítě (Zezulová, 2012, s. 174).

Tato forma pěstounské péče byla v našem právním řádu upravena již v roce 2006. Cílem bylo poskytnout krátkodobou péči dětem v jasně vymezených situacích. Úprava pěstounské péče na přechodnou dobu však nevymezovala hmotné zajištění pečující osoby. Současně nebyla v zákoně o rodině pěstounská péče zřetelně oddělena od pěstounské péče na přechodnou dobu (Vránová, 2011, s. 11).

Novelizací zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí došlo ke změně právní úpravy tohoto institutu a upřesnění podmínek využití PPP (Bubleová, Frantíková, Vyskočil, Vávrová, Pokorná, 2014, s. 10).

V souvislosti s novelizací zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, viditelně také narůstá počet dětí umístěných v pěstounské péči na přechodnou dobu. Velký vliv na narůstající počet umístěných dětí pak bylo informování veřejnosti o posílení postavení a finanční odměně pěstouna na přechodnou dobu a také o potřebě nábory velkého počtu nových pěstounů. Co se týká vývoje počtu dětí umístěných v pěstounské péči na přechodnou dobu, v roce 2007 to byly pouze 4 umístěné děti, v roce 2012 to bylo 29 dětí a v roce 2013 dokonce 108 umístěných dětí (Barvíková, 2015, s. 11-12).

K počtu pěstounů na přechodnou dobu lze říci, že k 6.5.2014 bylo zaznamenáno v České republice 160 pěstounů na přechodnou dobu, tedy 2,9 pěstounů na přechodnou dobu na 100 000 obyvatel ve věku 28-65 let. Vyššího než republikového podílu dosahují Pardubický (6,3), Liberecký (5,9), Královeshradecký (4,9), Moravskoslezský, Zlínský a Olomoucký kraj (Barvíková, 2015, s. 12).

2.1 Specifika přechodné pěstounské péče

Pěstounská péče na přechodnou dobu je specifická tím, že dítě je do této formy pěstounské péče umístěno na základě souhlasu biologických rodičů, s tím, že se s biologickou rodinou nadále spolupracuje. Dále je zachována možnost návratu do původní rodiny (Gabriel, Novák, 2008, s. 54).

2.2 Východiska pro vznik pěstounské péče na přechodnou dobu

Jedním z východisek vytvoření institutu přechodné pěstounské péče byla kritika velkého množství dětí v ústavní péči, tedy v kojeneckých ústavech a dětských domovech, přesto že podle zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, má náhradní rodinná péče přednost před ústavní péčí (Vránová, 2011, s. 13).

Dalším důvodem pro využívání pěstounské péče na přechodnou dobu byl vysoký počet dětí žijící mimo svou biologickou rodinu, s tím, že jim nebyla poskytována náhradní rodinná péče. Dále byl uváděn velký nepoměr počtu dětí s nařízenou ústavní

výchovou k počtu dětí zařazených do evidence, pro které se hledá náhradní rodinná péče. Jedním z uváděných východisek bylo to, že děti se do náhradní rodinné péče obvykle dostávají až po dlouhé době strávené v ústavní péči. Dále bylo zmiňováno, že počet ustanovených poručníků byl v nepoměru s počtem dětí, kterým byla nařízena ústavní výchova a počtem dětí, svěřených do NRP. Mezi další uváděné důvody byl řazen nedostatek zájemců o NRP a komplikovanost systému NRP. Model přechodné pěstounské péče byl zpracováván v době, kdy byla zahájena transformace systému náhradní výchovy (Vránová, 2011, s. 13).

Systém péče o ohrožené děti narážel také na vysoký počet dětí v nepříznivé rodinné situaci, jež vyžadují okamžitou pomoc po dobu, kdy nemohou setrvávat v biologické rodině. Otázkou byly také děti vyžadující zvláštní péči, pro které není vhodné ústavní prostředí nebo jiná forma NRP. Systém náhradní rodinné péče se potýkal s nedostatkem žadatelů o NRP. Zároveň je NRP charakterizována náročností péče vyžadující odbornou přípravu, výcvik a dlouhodobou supervizi (Bubleová, Kovařík, Pazlarová, Janíčková, 2002, s. 4)

2.3 Smysl a cíl

Smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu je přijímání dětí vyžadující zvláštní péči na dlouhodobé a krátkodobé pobyty. V ideálním případě při souběžné citlivé a účelné práci bude moci být dítě navraceno do původní rodiny. Další variantou je svěření dítěte do náhradní rodiny (Bubleová, Kovařík, Pazlarová, Janíčková, 2002, s. 4).

Přechodná pěstounská péče slouží také jako podpora pro děti a mladistvé v nouzi, kteří se náhle ocitnou mimo domov. Pomáhá překlenout období posouzení a rozhodování o dalším vývoji situace dítěte. Institut přechodné pěstounské péče poskytuje rodičům čas na řešení osobních problémů a vztahů. V průběhu setrvávání dítěte v péči profesionálních pěstounů se klade důraz na diagnostiku, terapii a prognózu dalšího vývoje dítěte (Bubleová, Kovařík, Pazlarová, Janíčková, 2002, s. 34).

Podle Bubleové a kol. (2002, s. 4) je cílem PPP prevence umístění dětí do ústavní péče, prevence a náprava psychické deprivace a jejich následků, prevence a kumulace rizikových faktorů, a ohrožení v raných stádiích životní cesty ohrožených dětí. Během svěření dítěte do PPP může docházet k sanaci biologické rodiny nebo vytváření funkčních náhradních rodin.

2.4 Specifika pěstounů na přechodnou dobu

V této kapitole se budu věnovat charakteristice pěstounů na přechodnou dobu s důrazem na kritéria přechodných pěstounů a podobám NRP z hlediska délky péče o dítě.

Pěstouni na přechodnou dobu, jsou charakterističtí opakovaným přijímáním dětí, a to na krátkou dobu. Přechodní pěstouni procházejí rozsáhlejší přípravou než pěstouni, kteří přijímají děti do dlouhodobé péče. Děti jsou do PPP svěřovány na základě rozhodnutí soudu, na návrh OSPOD (Vránová, 2011, s. 48).

2.4.1 Kritéria pěstounů na přechodnou dobu

Pěstouni na přechodnou dobu mohou pečovat o více dětí. Nejedná se však o velké pěstounské rodiny. Péče o dítě v PPP je poskytována individuálně na základě potřeb dítěte. Pěstouni na přechodnou dobu by měli mít předpoklady pro výkon pěstounské péče především z hlediska poskytnutí péče o dítě krátce po narození a z hlediska krátkodobosti péče o dítě a s tím spojené zvládnutí psychické zátěže. Pěstoun na přechodnou dobu je popisován jako stabilní osobnost s dobrými předpoklady a schopnostmi pro péči o dítě. Tato osoba musí mít dostatečné zázemí a být dobře informována o specifikách a podmínkách přechodné pěstounské péče (MPSV ČR, 2011, s. 24-25).

Pěstoun na přechodnou dobu by měl splňovat kritéria v rovinách životního zabezpečení, osobnostních charakteristik, výchovně zdravotních kompetencí a odborných znalostí. V rovině životního zabezpečení musí pěstoun splňovat podmínky zajištění bezpečného kvalitního života dítěte. Na pěstouny na přechodnou dobu jsou kladeny vyšší nároky než na „klasické“ pěstouny zejména z toho důvodu, že tito pěstouni v budoucnu spolupracují s budoucími rodiči. Je tedy potřeba, aby získali lepší komunikační schopnosti, dokázali lépe a rychleji navázat vztah k dětem. Dále se považuje za vhodné, aby měli uspokojeny své rodičovské potřeby na svých dětech především z toho důvodu, aby se příliš nevázali na děti přijaté. Není však řečeno, že pěstouny na přechodnou dobu se nemohou stát lidé, kteří nevychoávají nebo nevychovali vlastní děti. Hlavním kritériem je pohled na vlastní děti, domácnost a kariéru. Vyloučeny by z anamnézy měly být drogy, prostituce, alkohol a podobné (MPSV ČR, 2011, s. 34).

V pěstounské péči na přechodnou dobu se klade velký důraz na detailní prověření žadatelů. Tito žadatelé prochází psychologickým prověřením a přípravným kurzem. Pokud se v rodině nachází další děti, je třeba těmto dětem situaci vysvětlit a vyslechnout si jejich názor. Posuzována je rodina jako celek. Rodina je na základě posouzení vyhodnocena buď jako vhodná nebo jako nevhodná rodina pro pěstounskou péči na přechodnou dobu (Nožířová, 2012, s. 20- 21).

Tento pěstoun musí být kvalitně proškolen v oblastech raného vývoje dítěte, péči o něj a možných rizicích s tímto spojených. Dále by měl mít znalosti zahrnující oblast psychického vývoje dítěte a základní povědomí z oblasti práva (MPSV ČR, 2011, s. 24-25).

Více se ke znalostem a schopnostem pěstouna na přechodnou dobu budu věnovat v kapitole Příprava pěstounů na přechodnou dobu.

2.4.2 Zájemci o výkon náhradní rodinné péče a formy poskytování péče

Vránová (2011, s. 50-51) rozlišuje několik podob zájemců o náhradní rodinnou péči z hlediska délky péče o dítě, mezi něž se řadí:

Zájemce, který chce poskytovat přechodnou a opakovanou péči

Zájemce o NRP si je vědom přechodné a krátkodobé péče, po dobu, než bude nalezeno dlouhodobé nebo trvalé řešení situace dítěte. Náhradní rodič přijímá dítě s tím, že je pouze u něj přechodně. Odmítá trvalou nebo dlouhodobou péči. V rámci přechodné a opakované péče je náhradní rodič finančně zajištěn i po dobu, kdy o dítě aktuálně nepečuje, ale je zařazen v evidenci zájemců o NRP. Je zde přesně vymezen rozsah vzhledem k dítěti, tedy věk, zdravotní stav (znevýhodnění), potřeby dítěte.

Zájemce, který chce poskytovat dlouhodobou péči, ale je ochotný poskytovat také přechodnou péči

Daný zájemce si je vědom přechodné a krátkodobé péče, než bude nalezeno dlouhodobé nebo trvalé řešení situace dítěte. Přijímá však dítě i s tím, že pokud bude potřebovat dlouhodobou péči, je ochoten poskytnout i tuto. Daný zájemce je charakteristický tím, že může zprostředkované dítě odmítnout, např. v případě, že si netroufne na péči o konkrétní dítě.

Zájemce, který chce poskytovat pouze dlouhodobou péči

Tento zájemce poskytuje pouze dlouhodobou péči. U daných zájemců je jako důvod přijímání dětí často uváděna absence vlastních dětí. Přesto jsou pěstouni připravováni i na to, že se dítě navrátí do původní rodiny nebo do jiné formy NRP. Stejně jako u předchozího typu, může zájemce zprostředkované dítě odmítnout.

Výkon pěstounské péče na přechodnou dobu klade na zájemce vysoké nároky. Lze říci, že i vyšší než na budoucí osvojitele a budoucí „dlouhodobé“ pěstouny. Proto také příprava zájemců o PPP je co do délky větší (Gabriel, Novák, 2008, s. 60).

2.5 Práva a povinnosti pečujících osob a osob v evidenci

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47 a má osoba pečující a osoba v evidenci:

- právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě; tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče
 1. po dobu, kdy je osoba pečující nebo osoba v evidenci uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké
 2. při narození dítěte
 3. při vyřizování nezbytných osobních záležitostí
 4. při úmrtí osoby blízké
- právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, která je přiměřená věku dítěte, v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let
- právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců
- právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti
- právo na pomoc při plnění povinností včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku

Tyto osoby dále pak mají povinnosti a to:

- povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích

- povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí
- v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.

Jak již bylo zmíněno, pěstoun má právo rozhodovat o běžných záležitostech týkajících se dítěte. K výkonu mimořádných věcí je třeba souhlas rodičů (pokud nejsou zbaveni rodičovské odpovědnosti) nebo souhlas soudu. V případě pěstounské péče není omezen styk dítěte s jeho biologickými rodiči (Matějček a kol., 1999, s. 35).

Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstounskými rodiči. Dítěti zůstává příjmení po jeho vlastních rodičích (Matějček a kol., 2002, s. 16-17).

Součástí dalších aktivit týkajících se výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu je také uzavření dohody o výkonu pěstounské péče mezi osobou pečující nebo osobou v evidenci s níže popsanými subjekty.

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47b, obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt osoba pečující nebo osoba v evidenci, navrhne této osobě uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, která upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností, současně informuje o možnosti uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem, obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu nemá osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt, krajským úřadem nebo s pověřenou osobou².

Pověřenou osobou je často doprovázející organizace přechodných pěstounů. Tyto doprovázející organizace poskytují sociální služby přechodným pěstounům a dohlíží na naplňování dohody o výkonu pěstounské péče. Více k poskytování služeb těchto doprovázejících organizací se vyjadřují v kapitole „Služby pro pěstouny na přechodnou dobu“. Součástí výzkumu jsou také rozhovory s pracovníci doprovázejících organizací.

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47b, dohoda o výkonu pěstounské péče nebo rozhodnutí příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností musí být v souladu s rozhodnutím soudu o svěření dítěte do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci a s individuálním plánem ochrany dítěte, pokud byl

² Pověřenou osobou může být doprovázející organizace přechodných pěstounů.

zpracován. Při vydávání rozhodnutí nebo uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče se přihlíží k zájmům a individuálním potřebám dítěte a k potřebám osoby pečující nebo osoby v evidenci, pokud jsou spojeny s výkonem péče o svěřené dítě.

Podle výše uvedeného zákona, pokud není dohoda o výkonu pěstounské péče uzavřena s příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností, může dohodu o výkonu pěstounské péče se souhlasem příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností uzavřít s osobou pečující nebo osobou v evidenci obecní úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu nemá osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt, krajský úřad nebo pověřená osoba.

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47b, obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad nebo pověřená osoba, pokud uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče, nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, jsou povinny sledovat naplňování dohody o výkonu pěstounské péče prostřednictvím svých zaměstnanců, kteří jsou povinni minimálně jednou za 2 měsíce být v osobním styku s osobou pečující nebo osobou v evidenci a s dětmi svěřenými do její péče. O průběhu výkonu pěstounské péče zpracuje zaměstnanec obecního úřadu obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu nemá osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt, obecního úřadu, krajského úřadu nebo pověřená osoba jednou za šest měsíců zprávu, kterou předá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má osoba pečující nebo osoba v evidenci trvalý pobyt.

Podle stejného zákona, osoba pečující nebo osoba v evidenci uzavírá jedinou dohodu o výkonu pěstounské péče bez ohledu na počet svěřených dětí. Jsou-li oba manželé osobou pečující nebo osobou v evidenci, společně uzavírají jedinou dohodu o výkonu pěstounské péče bez ohledu na počet svěřených dětí a bez ohledu na skutečnost, zda některé nebo všechny svěřené děti jsou svěřeny do jejich společné péče. To neplatí v případě dětí svěřených do výlučné péče jen jednoho z manželů, pokud manželé spolu nejméně po dobu tří měsíců prokazatelně nežijí a obecní úřad obce s rozšířenou působností na žádost jednoho z manželů rozhodne, že se ke skutečnosti, že oba manželé jsou osobou pečující nebo osobou v evidenci, nepřihlíží.

2.6 Situace dětí svěřovaných do přechodné pěstounské péče

Tato podkapitola je zaměřena na specifické situace, za kterých je dítě svěřeno do PPP.

Podle Vránové (2011, s. 49) je za tuto specifickou situaci považována doba předcházející návratu dítěte do původní rodiny, doba před přechodem do dlouhodobé pěstounské péče, doba před svěřením dítěte do trvalé péče (osvojení) a doba předcházející umístění dítěte do ústavní péče.

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí může soud na návrh orgánu sociálně-právní ochraně dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám v evidenci a to:

- a) Na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- b) Dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas s osvojením nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení odvolat, nebo
- c) Dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.

Vránová (2011, s. 33-34) situace uvedené v písmenech a-c zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí dále specifikuje. Podle písmene a pokládá za závažné důvody zdravotní důvody a výkon odnětí trestu svobody. Podle písmene b, je doba, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas s osvojením nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení odvolat, doba 6 týdnů po porodu. V písmenu c, se jedná o případy, kdy rodiče neprojevili o dítě zájem po dobu 2 měsíců od narození a soud poté zkoumá, zda v nezájmu o dítě rodičům nebránila zvláštní překážka. Dále jsou to případy, kdy rodiče neprojevovali soustavně opravdový zájem o dítě po dobu 6 měsíců především tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili vyživovací povinnost a aktivně neprojevili snahu o úpravu rodinných a sociálních poměrů do té míry, aby byli schopni se o dítě postarat.

2.7 Cílová skupina dětí pro pěstounskou péči na přechodnou dobu

Tato podkapitola se věnuje dětem, které jsou umístováni do PPP. Mezi tyto děti se řadí děti, jejichž biologičtí rodiče se o ně nemohou krátkodobě plnohodnotně postarat, a to často ze zdravotních, sociálních a jiných důvodů. PPP se zaměřuje také na děti, jejichž rodina se ocitne v dočasné krizi, za kterou může být považován rozvrat manželství, náhlé vážné onemocnění, úmrtí v rodině, ztráta zaměstnání, bydlení nebo akutní ohrožení funkcí rodiny.

Za cílovou skupinu jsou uváděny také děti mladých nezralých matek, které nejsou schopny plnit zodpovědně svoji novou rodičovskou roli a děti drogově závislých matek, jež se podrobují léčbě nebo doléčování. Za děti směřující do pěstounské péče na přechodnou dobu se řadí rovněž děti žijící v dlouhodobě nefunkční rodině, kde dochází k domácímu násilí, zneužívání a fyzickému či psychickému strádání některého člena rodiny. Za cílovou skupinu jsou považovány děti, jejichž rodina je ohrožena pobytem jednoho nebo obou rodičů ve výkonu trestu (Bubleová, Kovařík, Pazlarová, Janíčková, 2002, s. 35).

Podle Bubleové a kol. (2002, s. 35) mohou být do PPP umisťovány děti s vážným onemocněním, jejichž rodiče nebo jeden rodič nezvládá tuto zátěž a zároveň nesouhlasí s umístěním dítěte do ústavní výchovy. Nespadají sem však jen děti se zdravotním postižením, ale také děti vykazující masivní a dlouhodobější poruchy chování. Lze sem řadit také další děti, jež se ocitnou v jakékoliv nepříznivé životní situaci.

Podle příručky MPSV (2011, s. 33) je dítětem vhodným pro PPP jakékoliv dítě, které by za běžných okolností bylo propuštěno z porodnice s biologickými rodiči. Jsou to děti, které nevyžadují intenzivní nemocniční péči, i když mohou vykazovat odchylky ve vývoji nebo zdravotní potíže, ale pouze takové, se kterými by byly obvykle po řádném poučení s biologickými rodiči propuštěny. Předpokládá se, že pěstouni na přechodnou dobu jsou osobami kvalitně proškolenými, a tudíž mohou v mnoha případech poskytnout i péči i na vyšší úrovni než biologický rodič, který dané školení neabsolvoval.

2.8 Typy pěstounské péče na přechodnou dobu

V této podkapitole se budu věnovat jednotlivým typům PPPD, k nimž se řadí krátkodobá profesionální pěstounská péče, dlouhodobá profesionální pěstounská péče, raná pěstounská péče a akutní pěstounská péče.

2.8.1 Krátkodobá profesionální pěstounská péče

V rámci krátkodobé profesionální pěstounské péče je dítěti poskytována péče v délce několika dnů až několika měsíců. Daná doba slouží biologickým rodičům k vyřešení osobních problémů, současně pomáhají dětem překonat obtíže a chránit je. Jako obecný důvod pro svěřením dítěte do krátkodobé profesionální pěstounské péče se uvádí

probíhající krize rodiny. Smyslem je poskytnutí akutní zajištění péče o ohrožené děti v rodinném prostředí (Bubleová, Kovařík, Pazlarová, Janíčková, 2002, s. 35-36).

Podle Gabriela a Nováka (2009, s. 59) je krátkodobější pěstounská péče poskytována v rozmezí týdnů až měsíců. Měla by předcházet dlouhodobé pěstounské péči nebo osvojení.

2.8.2 Dlouhodobá profesionální pěstounská péče

Dlouhodobá profesionální pěstounská péče trvá několik měsíců až několik let. Uplatňuje se v případech, že se nepodaří vyřešit po dobu v krátkodobé PPP situaci v rodině. Dítě zůstává v PPP a zároveň je zachován kontakt s biologickou rodinou (Bubleová, Kovařík, Pazlarová, Janíčková, 2002, s. 35-36).

Podle Gabriela a Nováka (2009, s. 59-60) se předpokládá, že v dlouhodobější přechodné pěstounské péči bude setrvávat dítě, u nějž je pravděpodobný návrat do původní biologické rodiny. Dále lze předpokládat, že dítě v této přechodné pěstounské péči může zůstat několik měsíců i let. Tento typ přechodné pěstounské péče však skýtá riziko, kterým je nemožnost vrátit se do původní rodiny z důvodu zhoršení nemoci rodiče, neochotou o dítě pečovat a z dalších příčin stojící na straně biologických rodičů.

2.8.3 Raná pěstounská péče

V současnosti máme několik druhů pěstounské péče na přechodnou dobu. Jedním z nejpřínosnějších a nejrozvinutějších typů je tzv. raná pěstounská péče. Raná pěstounská péče je založena na péči a výchově dítěte v rodině již od prvních dnů po jeho narození. Dítě, které by bylo umístěno po propuštění z porodnice do ústavní péče, tedy například do kojeneckého ústavu, je místo toho svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu. V této rodině dítě stráví nějakou dobu (cca dva měsíce), nezbytnou k řešení právních formalit, jako je zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče. Někdy se tato doba může prodloužit, zejména v případech, kdy se dítě pro svůj zdravotní stav nedaří zařadit do adopce nebo se dlouhodobě pracuje s biologickou rodinou. Výhodou rané pěstounské péče je poskytování individuální péče v přirozeném prostředí, na rozdíl od ústavní péče. V ústavní péči je patrné časté střídání osob, které o dítě pečují a k tomu také přispívá nedostatek těchto osob (Nožířová, 2012, s. 19-20).

2.8.4 Akutní pěstounská péče

Další formou pěstounské péče na přechodnou dobu může být tzv. akutní pěstounská péče na přechodnou dobu. Tento typ pěstounské péče na přechodnou dobu poskytuje péči dítěti v případech, kdy se náhle ocitne bez péče rodičů. V praxi jde například o to, že rodič je hospitalizován na nějaký čas v nemocnici a nikdo jiný se o dítě nemůže postarat. Dalším případem je situace nastávající tehdy, když rodič odchází do vazby. Pro tyto situace je tu právě akutní pěstounská péče na přechodnou dobu. Úkolem je poskytnout dítěti péči po dobu, kdy je možné dítě zpět vrátit do jeho biologické rodiny (Nožířová, 2012, s. 21).

2.9 Postup při svěřování dítěte do PPP

V této kapitole bude popsán postup jednotlivých subjektů při svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, včetně toho, jaký vliv při svěřování dítěte do péče mají osoby v evidenci, které se poté stávají osobou pečující, tedy pěstounem na přechodnou dobu.

2.9.1 Evidence osob

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí vede Krajský úřad pro účely zajištění pěstounské péče pro dítě na přechodnou dobu evidenci osob, které mohou pěstounskou péči po přechodnou dobu vykonávat. Do evidence se osoby zařazují na základě žádosti podané u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen po doplnění žádosti o údaje a doklady neprodleně žádost postoupit krajskému úřadu.

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí se do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči po přechodnou dobu, zařazují osoby, které na základě odborného posouzení mají předpoklady pro výkon takové péče o dítě, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození.

2.9.2 Podmínky pro svěřování dítěte do PPP

Abyste mohl soud rozhodnout o svěřování dítěte do pěstounské péče, musí být splněny následující základní podmínky pěstounské péče:

- Nezabezpečení řádné výchovy dítěte v rodině

- Dítě má zájem o umístění do jiného výchovného prostředí a kladně se s ohledem na jeho věk k tomuto vyjádří
- Existuje vhodná osoba (osoba zařazená do evidence jako osoba vhodná pro PPP) a se svěřením dítěte do její péče souhlasí (MPSV, 2011, s. 27).

2.9.3 Postup soudu při svěřování dítěte do přechodné pěstounské péče

O návrhu o svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu rozhoduje okresní soud místně příslušný podle místa trvalého bydliště dítěte. Soud tak jedná na základě vydání předběžného opatření dle § 76 zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, jde-li o svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, nebo na dobu rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení, soud svěří do pěstounské péče na přechodnou dobu předběžným opatřením dle § 76 zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád.

V případě, že rodič nemůže ze závažných důvodů o dítě pečovat, může soud rovněž vydat předběžné opatření dle § 76 zákona č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, a svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu, ocitlo-li se dítě bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny (MPSV, 2011, s. 27).

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, stále trvají. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany. Soud rozhodne o výchově dítěte vždy, odpadnou-li důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče.

Soud rozhodne o výchově vždy, odpadnou-li důvody, kvůli kterým bylo dítě svěřeno do PPP. Jestliže tedy soud shledá, že dítě může být navráceno původním biologickým rodičům, předběžné opatření zruší. Pokud však soud vyhodnotí, že dítě není možné navrátit do biologické rodiny, rozhodne soud o stabilnější formě náhradní rodinné výchovy, tedy o osvojení nebo „dlouhodobé“ pěstounské péči (MPSV, 2011, s. 27).

2.10 Varianty následné péče po umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu

Tato kapitola popisuje varianty, které se nabízí po odchodu dětí z PPPD. V rámci charakteristiky těchto typů péče je vysvětleno, v jakém případě se použijí.

2.10.1 Pokrevní příbuzný

V rámci variant následné péče po umístění dítěte do PPPD je možnost, že se dítě vrátí ke svým biologickým rodičům, pokud si tito upraví dostatečné své rodinné poměry. Pokud rodiče nejsou schopni zabezpečit péči o dítě, OSPOD vyhledává příbuzné dítěte.

Podle zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, § 953, nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů, ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka. Rozhodnutí o svěření dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte.

Podle § 954 výše uvedeného zákona, ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte. Svěření dítěte do osobní péče pečující osoby nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči, která musí předcházet osvojení. Má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.

2.10.2 Osvojení

Podle zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku § 795, předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.

Podle stejného zákona, § 796 o osvojení nezletilého rozhodne soud na návrh osoby, která chce dítě osvojit.

Přijetí dítěte do osvojení navazuje na soudní příkaz, kterým trvale mizí rodičovská odpovědnost za dítě jeho biologických rodičů a převádí plná zákonná práva a povinnosti pro adoptivní rodiče. Dítě by mělo být přijato až poté, co bylo vynaloženo veškeré úsilí na ochranu nejcennějšího práva dítěte - aby mohlo šťastně a bezpečně žít s jeho vlastními rodiči (Douglas a Philpot, 2003, s. 2)

2.10.3 Pěstounská péče

Do této formy péče jsou svěřovány děti z PPPD, jejichž rodiče nedali souhlas s osvojením a projevují o děti zájem. Pěstounská péče je blíže popsána v první kapitole.

2.10.4 Ústavní péče

Matoušek (2008, s. 239) ve svém slovníku sociální práce vymezuje ústav jako: „Instituci poskytující klientům nepřetržitou péči spojenou s ubytováním a stravováním. Podstatným parametrem ústavu je (kromě kompetencí personálu, přiměřenosti stavby a denního režimu potřebám klientů) také jeho velikost a lokalizace.“

Užší pojem ústavní výchova a situace, ve kterých je nařízena ústavní výchova, je definováno níže.

Podle zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku § 971, jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby.

3 Finanční zabezpečení pěstounů a služby pro pěstouny na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je považována za profesionální pěstounskou péči. Pěstouni na přechodnou dobu jsou tedy zaměstnanci, kteří vykonávají práci, již je péče o dítě. Jelikož pěstoun v dané situaci nemůže vykonávat jiné zaměstnání, je potřeba, aby byli on i svěřené dítě finančně zajištěni. Dále se předpokládá, že situace, ve které pěstoun pečuje o dítě po krátkou dobu a následně může být do jeho péče svěřeno další dítě, je pro pěstouna náročná, a tudíž je důležité, aby byl pěstoun odborně veden a podporován. V této kapitole se tedy zaměřím na možné finanční příspěvky poskytované pěstounům a služby, které mohou pěstouni využívat ke zkvalitnění poskytované péče svěřeným dětem.

3.1 Finanční zajištění pěstounů na přechodnou dobu

Kapitola finanční zajištění pěstounů na přechodnou dobu zahrnuje dávky pěstounské péče, rodičovský příspěvek, přídatky na dítě a peněžitou pomoc v mateřství.

3.1.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47f, má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte náležející podle věty první se vyplácí osobě pečující.

Podle téhož zákona, se nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do dvacátého šestého roku jeho věku, jde-li o nezaopatřené dítě podle zákona upravujícího státní sociální podporu, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. Příspěvek náležející dítěti podle věty první se vyplácí tomuto dítěti od splátky příspěvku na úhradu potřeb dítěte náležející za kalendářní měsíc následující po měsíci, v němž dovršilo zletilosti.

3.1.2 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47 h má nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

3.1.3 Odměna pěstouna

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47 i, má nárok na odměnu pěstouna osoba pečující a osoba v evidenci. Nárok na odměnu pěstouna má i osoba pečující nebo osoba v evidenci, jestliže nezaopatřené dítě, které jí bylo svěřeno do péče, nemá po dosažení zletilosti nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte jen proto, že požívá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než uvedený příspěvek. Pokud jsou osobou pečující nebo osobou v evidenci oba manželé nebo dva poručníci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich. Na pěstounskou péči vykonávanou druhým manželem nebo poručníkem se pro účely stanovení výše odměny pěstouna podle věty první hledí jako na společnou pěstounskou péči.

Podle téhož zákona § 47 j, se odměna pěstouna poskytuje i po dobu dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény osoby pečující nebo osoby v evidenci, nejdéle však do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dočasná pracovní neschopnost vznikla nebo v němž byla nařízena karanténa.

3.1.4 Příspěvek při převzetí dítěte

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47l, má - nárok na příspěvek při převzetí dítěte osoba pečující, která převzala dítě do pěstounské péče; příspěvek při převzetí dítěte, jde-li o totéž dítě, náleží osobě pečující jen jednou.

3.1.5 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47 m, má nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu

pěstouna, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost.

3.1.6 Peněžítá pomoc v mateřství

Podle zákona č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění § 32, má nárok na peněžitou pomoc v mateřství pojištěnec, pokud převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství je účast pojištěnce na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.

3.1.7 Rodičovský příspěvek

Podle zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře § 30, má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě³, které je nejmladší v rodině, nárok na rodičovský příspěvek nejdéle do 4let věku tohoto dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220 000Kč.

3.1.8 Přídavek na dítě

Podle zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře § 17, má - nárok na přídavek na dítě nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40.

3.2 Služby pro pěstouny

Tato kapitola popisuje škálu služeb určených pro dlouhodobé i přechodné pěstouny.

3.2.1 Poradenství

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 11 - obecní úřad obce s rozšířenou působností poskytuje osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny poradenskou pomoc související s osvojením nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte.

³Jedná se o podmínku nesvěřit dítě veřejnému zařízení péče i děti nad určitý počet hodin. Zatímco však rodič může pro své dítě fakticky zajistit hlídání a péči jinou osobou. Pěstoun spíše toto udělat nemůže.

Podle téhož zákona Krajský úřad poskytuje fyzickým osobám vhodným stát se pěstouny poradenskou pomoc související se svěřením dítěte do pěstounské péče, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu. Dále Krajský úřad zajišťuje pěstounům poradenskou pomoc související se svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy.

Podle Pokorné (2012, s. 14-15) je možno na poradenství pohlížet z různých rovin pohledu.

Jedním z nich je téma, o které se jedná:

a) Výchovné poradenství

V rámci výchovného poradenství je kladen důraz na jednotlivé oblasti v NRP, např. adaptace dětí v náhradní rodině, projevy psychické deprivace, poruchy attachmentu, minulost dítěte, vztahové problémy a další.

b) Sociálně-právní poradenství

Sociálně-právní poradenství se zaměřuje na zprostředkování náhradní rodinné péče a proces prověřování žadatelů o náhradní rodinnou péči, charakteristiky forem náhradní rodinné péče, s tím spojená práva a povinnosti náhradních rodičů. Do této oblasti také spadá poradenství ohledně dávek z jednotlivých systémů.

Další rovinou je charakter poradenství:

a) Preventivní

Preventivní poradenství slouží k předcházení případným problémům. Preventivní poradenství tedy ideálně funguje již v období příprav náhradních rodičů k přijetí dítěte.

b) Zaměřený na řešení problému

Poradenství zaměřené na řešení problému klade důraz na řešení potíží již v jejich počátcích.

Jiným úhlem pohledu je forma poradenství:

a) Osobní poradenství

V rámci osobního poradenství se jedná o přímý kontakt s klientem, tedy např. konzultace v kanceláři pracovníka poskytujícího poradenství. Výhodou tohoto typu poradenství může být okamžitá zpětná vazba, dostatek prostoru pro případné dotazy, navození atmosféry důvěry.

b) Telefonické poradenství

Výhodou telefonického poradenství je časová nenáročnost, anonymita. Často jde o jednorázové nebo krátkodobé poradenství.

c) Elektronické poradenství

Elektronické poradenství je méně osobní, může však zaručit jistou anonymitu

Jedním z rovin je také doba, po kterou poradenství probíhá:

a) Jednorázové a krátkodobé poradenství

V rámci jednorázového a krátkodobého poradenství se jedná o řešení méně náročných témat. Klientům je často zajištěno zprostředkování návazných služeb.

b) Dlouhodobé poradenství

Dlouhodobé poradenství umožňuje sledování řešeného tématu nebo problému ve vývoji. Do řešení problému je možné zapojení více odborníků.

3.2.2 Příprava pěstounů při přijetí dítěte a další vzdělávání

Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 11 Krajský úřad zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc související se svěřením dítěte do pěstounské péče, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu. Časový rozsah přípravy k zařazení žadatele do evidence pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče činí nejméně 48 hodin a u žadatelů o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu nejméně 72 hodin.

Dále Krajský úřad zajišťuje přípravu dětí žijících v rodině osob vhodných stát se pěstouny. Příprava dětí se provádí přiměřeně vzhledem k jejich věku, rozumové vyspělosti a v nezbytném rozsahu.

Pěstouni tak získali právo na bezplatné zajištění vzdělání. Forma a vzdělávání pěstounů jsou popsána ve vzdělávacím plánu, který je vytvořen pověřenou osobou ve spolupráci s pěstouny. Tento plán by měl být zpracován s ohledem na potřeby dítěte a měl by se zaměřovat na rozvoj kompetencí pěstouna a zvyšování kvality výkonu pěstounské péče. Kromě klasického vzdělávání lze také využívat další formy vzdělávání, jako je např. e-learning, samostudium nebo vzdělávání zaměstnanci doprovázející organizace. Jednou z forem vzdělávání jsou také několikadenní pobyty (Nadační fond J&T, 2014, s. 16-17).

Příprava pěstounů na přechodnou dobu se skládá ze základního přípravného kurzu, který zajišťuje povinnou základní přípravu pro zájemce o náhradní rodinnou péči zahrnující také pěstouny na přechodnou dobu. Cílem základního přípravného kurzu je předání informací o problematice náhradní rodinné péče, přiblížení minulosti dítěte a podpora přijetí jeho identity, seznámení s potřebami ohrožených dětí, zprostředkování pohledu na to, jaké uměny mohou nastat po příchodu dítěte, podpora přijetí identity náhradního rodiče, získání důvěry v odbornou pomoc a navázání kontaktů mezi jednotlivými účastníky (Vávrová, Pokorná, Frantíková, Korcová, Řeháková, 2012, s. 12, 15).

Součástí přípravných kurzů je dále nastavbový přípravný kurz, který je speciálně určen pro pěstouny na přechodnou dobu, kteří se zúčastní základního přípravného kurzu. Cílem tohoto nastavbového kurzu je přijetí dítěte s jeho rodinnou situací a výhledy do budoucna. Součástí tohoto nastavbového kurzu je rovněž příprava na odchod dítěte z péče a jeho předání do jiného prostředí. Cílem daného kurzu je sebezpoznání a pochopení vlastních potřeb, zdokonalení v komunikaci, pochopení potřeb dítěte a jeho minulosti, porozumění potřebám biologické rodiny dítěte, možnost využití vlastních individuálních a skupinových možností pro řešení konkrétních situací souvisejících s přechodností pěstounské péče, využití možností přípravy dítěte na odchod do původní rodiny nebo dlouhodobé náhradní rodiny a přípravy pěstounské rodiny na toto odloučení. Vzdělávání přesahující rámec povinného vzdělání může probíhat paralelně se základním vzdělávacím kurzem či nastavbovým kurzem, nebo až po absolvování těchto kurzů (Vávrová, Pokorná, Frantíková, Korcová, Řeháková, 2012, s. 12, 24, 29).

Příprava pěstounů na přechodnou dobu je zajišťována také programem PRIDE, jehož licence byla v roce 2012 zakoupena MPSV a jež je součástí projektu MPSV „Systémová podpora procesu transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny“. PRIDE představuje standardizovaný rámec pro odbornou přípravu a podporu náhradních rodin (Salačová, 2015, s. 32).

3.2.3 Setkávání náhradních rodin

V rámci setkávání náhradních rodin je kladen důraz na vzájemnou podporu, sdílení a předávání zkušeností, zvyšování kompetencí pečovatелů formou vzdělávání. Cílem setkávání rodin je také podpora identity a sebezpoznání u dětí prostřednictvím sociálně-

terapeutických a vzdělávacích činností. Setkávání rodin mívá podobu jednodenního dvou nebo týdenního setkání (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 57).

3.2.4 Pobyty pro děti za účelem respitu pěstounů

Jedná se o odlehčovací službu pro pěstouny s cílem poskytnout pěstounům děti prostor pro odpočinek, vzdělání a k vyřešení osobních záležitostí. Tyto pobyty dětem umožňují účastnit se volnočasových aktivit, terapeutických a vzdělávacích aktivit (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 57).

Účelová odlehčovací péče

Povinnost poskytnout dočasnou pomoc při péči o dítě vzniká v zákonem definovaných situacích, proto je možno tento nárok označit na účelovou odlehčovací péči. Pěstounovi je účelová odlehčovací péče poskytována při vyřizování osobních záležitostí, mezi které se řadí účast pěstouna na povinném vzdělávání. V rámci účelové odlehčovací péče se jedná o krátkodobou pomoc v řádu hodin nebo dnů. K poskytnutí osobní péče o dítě slouží nejen registrovaní poskytovatelé sociálních služeb a pověřené osoby, ale také např. rodinná centra, agentury péče o dítě a další fyzické (Nadační fond J&T, 2014, s. 13-14).

Neúčelová odlehčovací péče

Odlehčovací péče plní zejména funkci určité psychohygieny pěstouna při jeho náročné činnosti. Zákon stanoví nárok na tuto odlehčovací péči v délce alespoň 14 kalendářních dnů. Doprovázející osoba může pěstounovi nabídnout pomoc ve větším rozsahu (Nadační fond J&T, 2014, s. 14-15).

3.2.5 Odpolední klub

Odpolední klub pro náhradní rodinu slouží k pravidelnému setkávání pečujících osob s cílem diskutovat o určitých tématech a sdílet vlastní zkušenosti. Další činností je vzdělávání v určitých tématech. Během odpoledne je pro děti pěstounů vytvořen program založený na sdílení vlastních zkušeností v NRP a zaměřen na podporu zdravého rozvoje a sebeurčení (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 58).

3.2.6 Svépomocné skupiny

Jednou ze služeb pro pěstouny jsou svépomocné skupiny, které podobně jako setkávání náhradních rodin nabízí vzájemné sdílení zkušeností. Vychází však z aktivity samotných pěstounských rodin. V rámci setkávání svépomocných skupin nefacilituje sociální pracovník (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 58).

3.2.7 Podpůrný program

Cílem podpůrného programu je zajistit další bezpečný vztah dítěte v náhradní rodinné péči prostřednictvím dobrovolníka, který s dítětem tráví volný čas využitím aktivit napomáhajících rozvoji dítěte (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 58).

3.2.8 Další podpora pěstounských rodin

V rámci doprovázení pěstounských rodin pracovníci nabízí také možnost reflektovat potřeby pěstounů. Témata pro reflexi se mohou týkat jak přijatých a vlastních dětí, tak také osobních pocitů, vnímání role pěstouna, potřeby pro další osobní rozvoj. V případě, že pěstoun neprožívá dobře svou roli, může mu být pracovníkem doprovázející organizace zprostředkována supervize. Některá témata, o nichž chtějí pěstouni diskutovat, se nemusí týkat jen pěstounství, ale mohou se také objevit témata, která mohou nepřímo ovlivňovat kvalitu péče o dítě, jako např. partnerské neshody, odlišné názory na výchovu dítěte a jiné. V této situaci pracovník doprovázející organizace využívá aktivního naslouchání a v případě, že téma již přesahuje rámec služby a kompetence pracovníka, může být pěstounovi zprostředkována návazná služba (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 25-26).

4 Odchod dítěte svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu

Podle MPSV (2013, s. 12) se na plánování přechodu dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu podílejí všechny zainteresované osoby, tedy poskytovatelé služeb, doprovázející osoby, včetně pěstounů a biologické rodiny. Podrobný průběh přechodu dítěte s jednotlivými kroky a časováním se řídí na základě zpracovaného individuálního plánu, který stanovuje odpovědnost konkrétních subjektů, konkrétní průběh přechodu, podobu seznámení dítěte s novými pečujícími osobami, zapojení dítěte do procesu přechodu do další péče a jeho vyhodnocení.

4.1 Doba strávená v pěstounské péči na přechodnou dobu

Po určité době vznikají velmi silné vazby mezi pečující osobou a dítětem. Je tedy velmi obtížné (i pro školené pěstouny) dítě předat dál. Podle Vránové (2011, s. 55) by tedy bylo dobré stanovit maximální dobu péče o dítě v PPP.

Tato maximální doba byla novelizací zákona č. 359/1999 stanovena na dobu maximálně jednoho roku. Často se situace dítěte vyřeší mnohem dříve. Mohou však nastat případy, kdy doba 1 roku není dostačující pro stabilizaci situace v biologické rodině dítěte nebo nalezení dlouhodobé náhradní rodiny pro dítě. Současně další krátkodobá změna by mohla přinést větší potíže. V praxi tedy dochází i k tomu, že dítě, u kterého se nepodaří vyřešit situaci do 1 roku, nadále setrvává ve stejné přechodné pěstounské rodině, do které bylo svěřeno, a to i po delší dobu než je 1 rok.

Na základě studie (Konečná, Sudová, 2011, s. 28) v rámci, které byly zjišťovány názory a zkušenosti náhradních rodin, vyplynulo, že maximální doba péče o dítě v přechodné pěstounské péči by měla být stanovena jak z důvodu ochrany dítěte, tak také z důvodu ochrany pěstounů. Jako problémové pěstouni vidí, že po určité době se mohou na dítě navázat a může být pro ně obtížné se s dítětem rozloučit. Z tohoto důvodu vidí jako důležité určit jistý limit pro strávený čas dítěte v PPPD.

V současné době je již maximální doba péče o dítě v PPPD stanovena zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí na 1 rok. Předpokládá se však, že dítě svěřené do PPP bude odcházet dříve. Není však jisté, kdy k tomuto přechodu dojde. I přestože je znám termín odchodu dítěte, mohou nastat komplikace např. na straně

biologické rodiny nebo na straně dlouhodobé náhradní rodiny. Důsledkem je, že odchod dítěte může být odložen, což pěstouni na přechodnou dobu vyjadřují jako obavu (Konečná, Sudová, 2011, s. 29).

Z rozhovoru s odborníky pracujícími s pěstounskými rodinami vyplývá, že doba, po kterou je dítě umístěné v pěstounské péči na přechodnou dobu, je dlouhá. V období, kdy si dítě vytváří stabilní vazby na pečující osobu, by mělo být umístěné ve stabilním prostředí nové rodiny (Barvíková, 2015, s. 26-27).

4.2 Vztah mezi dítětem a pečující osobou z hlediska odchodu dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu

Podle Gabriela a Nováka (2008, s. 60) „adepti na přechodné pěstounství musejí být schopni vnitřně, ale stejně tak i směrem k přechodně umístěnému dítěti zvládnout určitou rozštěpenost, ambivalenci ve vytváření vzájemné citové vazby. Dítěti takový pěstoun musí umět dávat najevo citovou náklonnost. Zároveň ji však musí umět poskytovat velice obezřetně, s určitým odstupem a dávkovat ji tak, aby se vzájemná vazba nebezpečně neprohlubovala. Lze očekávat brzké (mnohdy trvalé) odloučení.“

4.2.1 Citová vazba mezi dítětem a pečující osobou a přístup pečující osoby k dítěti

Podle Bowlbyho (2010 s. 160, 162) si během 12 měsíců novorozenci vytvoří citovou vazbu k mateřské postavě. K mateřské postavě, nebo také hlavní postavě, se pak dítě projevuje vazebným chováním. V rámci vazebného chování, nebo-li také attachment behavior, jde o typ sociálního chování, které plní specifickou biologickou funkci. Za vazebné chování se považuje to, co se odehrává, v případě, kdy jsou aktivovány určité behaviorální systémy.

Bowlby (2010, s. 162) tvrdí: „Behaviorální systémy se vyvíjejí v dítěti jakožto důsledek jeho interakcí s prostředím evoluční adaptovaností a zejména interakcí s hlavní postavou v tomto prostředí, totiž matkou.“

Z důkazů o vazebném chování dítěte v prvním roce života vyplývá, že v rodinném prostředí většina dětí ve věku 3 měsíce reaguje odlišně na matku a na ostatní lidi. Dítě při spatření matky reaguje úsměvem, hlasovým projevem a sledováním matky, a to po delší dobu, než na ostatní lidi. Chování udržující blízkost je nejvíce patrné v případě,

kdy matka odejde z pokoje. Dítě se poté projevuje pláčem a snahou se k matce dostat. V situaci, kdy se matka vrací, dítě reaguje úsměvem, natahováním rukou a slastným pobrukováním. I když je u dítěte zjevné vazebné chování i k dalším známým dospělým osobám, k matce se projevuje dříve, silněji a vytrvaleji. I když existuje mnoho důkazů o tom, že typ péče, které dítě dostává od matky, hraje významnou roli ve vazebném chování, je důležité také vyjádřit, do jaké míry dítě samotné iniciuje interakci a ovlivňuje její formu (Bowlby, 2010, s. 178-181).

V průběhu druhého roku života většina dětí orientuje své vazebné chování k více rozpoznávaným lidem. Některé děti si volí více než jednu vazebnou postavu již téměř v okamžiku, kdy začnou rozlišovat. Přestože si dítě ve věku 12 měsíců vytvoří více vazebných postav, nepřistupuje k nim rovnocenně. Je zjevné, že na vytvoření hlavní vazebné postavy a připoutání se k další postavám, má značný vliv to, kdo o dítě pečuje a také složení domácnosti, v níž dítě žije. Často to bývá matka, otec, sourozenci a někdy také prarodiče. Mezi těmito postavami si dítě s největší pravděpodobností vybere svou hlavní postavu, ale i vedlejší postavy. Je obvyklé, že hlavní vazebnou postavou se stává biologická matka. Tuto roli však mohou zastat i jiné osoby. Jestliže se zástupce matky k dítěti chová mateřsky, dítě se k němu bude chovat tak, jak by se jiné dítě chovalo ke své biologické matce. Mateřské chování znamená chování, které se vyznačuje sociální komunikací, pohotovými reakcemi na signály a pohyby dítěte. Náhradní matka se k dítěti tedy může chovat mateřsky a mnohé takto také jednají (Bowlby, 2010, s. 264-265).

Z této kapitoly je tedy patné, že dítě, které je v prvních měsících života svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, si může za svou hlavní vazebnou postavu zvolit právě pěstouna nepřechodnou dobu, a to v případě, že se pěstoun k dítěti chová mateřsky. Podle níže popsáných tvrzení o vizi přechodné pěstounské péče, je snadné si představit, že pěstoun se přikloní k tomuto přístupu, i když na druhou stranu by měl jednat profesionálně vzhledem ke své přechodné roli.

Náhradní rodiny, které diskutovaly o tématu vztahu mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem (Konečná, Sudová, 2011, s. 56), tvrdí, že PPPD jde proti logice samotné věci. Na jednu stranu má přechodná pěstounská péče poskytnout dítěti plnohodnotnou náhradu rodičovského prostředí. Na druhou stranu není možné, aby vznikla hlubší citová vazba mezi dítětem a pečující osobou.

Otázkou pro pečující osoby a odborníky v dané oblasti zůstává, jak zajistit, aby se pěstoun na dítě citově nenavázal. Podobně na tento problém poukazují Koluchová a

Sobotková (2004, s. 14), které tvrdí, že zastánci koncepce pěstounské péče na přechodnou dobu si protiřečí. Na jednu stranu zastánci PPP argumentují Úmluvou o právech dítěte, především právem na lásku a blízký vztah.

Podle Koluchové a Sobotkové (2004, s. 14) zastánci pěstounské péče na přechodnou dobu neberou v potaz, že jednou z psychických potřeb dítěte je vidina společné budoucnosti s rodinou, resp. pěstouny. Dítě musí vědět, kam patří. Autorky dále argumentuje tím, že bez pevných a hlubokých vztahů profesionálních pěstounů k dětem není možné poskytovat kvalitní péči. Jako další argument výše uvedené autorky uvádí nemožnost zajistit, aby se malé dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu na pěstouna citově neupnulo. Otázkou tedy je, jak by měli pěstouni na přechodnou dobu pracovat s vytvářením vztahu k dítěti a poskytováním lásky dítěti.

Podle Koluchové a Sobotkové (2004, podle Sobotková, Očenášková 2013, s. 17) může pečovat o dítě kterákoliv dospělá osoba, která je schopná zajistit dítěti jeho základní potřeby. Na druhou stranu dítě potřebuje zároveň také výchovu a lásku. Ve výchově jde o předávání hodnot, formování osobnosti, o vzájemném působení mezi rodičem a dítětem a kvalitu vztahů. Pokud však rodiče nejsou schopni naplňovat i tyto potřeby dítěte, je nezbytné, aby jejich úlohu převzala jiná pečující osoba, která bude schopna tyto potřeby naplnit. Stále však zde také vystupují biologičtí rodiče, kteří často i nadále projevují o dítě zájem.

S tímto problémem se setkávají slovenští odborníci v rámci poskytování profesionální pěstounské péče, která je po psychologické stránce podobná přechodné pěstounské péči. Je poukazováno na to, že děti v souvislosti se svými psychickými potřebami vyžadují po matkách slib stálé lásky. Profesionální rodiče, kteří jsou v obdobné pozici, jako pěstouni na přechodnou dobu, takovýto slib nemohou naplnit, což vyvolává pro profesionální pěstouny dilema (profesionál versus rodič) a samozřejmě také vývojové riziko pro dítě (Sobotková, Očenášková, 2013, s. 17-18). Tyto odbornice poukazují také na Matějčkovu následující tezi o stálosti prostředí.

Staronová psychologická moudrost totiž praví, že má-li se dítě vyvíjet v osobnost psychicky zdravou, je potřeba, aby mělo naplněno pět vitálních potřeb:

1. Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů. Její uspokojení umožňuje naladit organismus na určitou žádoucí úroveň aktivity.
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, to znamená "smysluplného světa". Uspokojení této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které by jinak byly

chaotické a nezpracovatelné, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde tedy o základní podmínky pro jakékoliv učení.

3. Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, to znamená

k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů. Její náležité uspokojování přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.

4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastní identity. To je pak dále podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných cílů životního snažení.

5. Potřeba "otevřené budoucnosti". Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje jeho životní aktivitu. Naděje překonává stagnaci.

Proti těmto tezím stojí myšlenka přechodného umístování dětí. Vhodné může být umístění zdravého mladšího kojence do PPP, než se vyřídí adopce. U starších, citově deprivovaných dětí, především batolat a předškoláků mohou nastat komplikace (Sobotková, Očenášková, 2013, s. 18)

Z hlediska morálního může být pro přechodné pěstouny obtížné reagovat u dětí batolecího a předškolního věku na jejich touhu citově se připoutat, pokud tuto potřebu neměli naplněnou v biologické rodině či v ústavním prostředí. Přesunů dětí se obávají jak dlouhodobí pěstouni, tak také ti přechodní i řada odborníků. Kladou si otázku, zda přechodnost péče lze zvládnout ve prospěch dítěte, zda se nezvrtne ve střídání prostředí (Sobotková, Očenášková, 2013, s. 29).

V souvislosti s výše uvedenými tvrzeními vyvstává dilema, a to, zda by měl pěstoun přistupovat k dítěti profesionálně nebo lidsky? A pokud by měl uplatňovat oba přístupy, tak v jaké míře? Toto dilema lze přirovnat k dilematu, se kterým se setkávají odborníci v této oblasti na Slovensku, kde je poskytována profesionální péče, která je obdobná jako v České republice pěstounská péče na přechodnou dobu.

Profesionální rodič je zaměstnancem, s jinými profesemi však tuto nelze srovnávat. Je nejlepší, pokud dimenze rodiny převyšuje, není však možné úplně potlačit profesionalizaci péče. Profesionální rodiče na Slovensku se během péče o svěřené dítě setkávají s různými překážkami, které mohou zasahovat do prostředí rodiny, čímž mohou narušovat přirozenost rodinného zázemí. Profesionální rodiče popisují jednotlivé zásahy do rodinného prostředí např. častou kontrolou vedení dětského domova, administrativní činnostmi, vyhodnocováním chování dětí, zasahováním biologických

rodičů do profesionálních rodin (Bohovicová, Matej, Olejárová, Prihradná, Prihradný, 2000, s. 31-32).

Také Škoviera (2007, s. 132) se věnuje ve své publikaci „Dilemata náhradní výchovy“, profesionálnímu náhradnímu rodičovství, kde poukazuje na dilema odbornosti a lidství. Popisuje profesionálního rodiče jako zaměstnance, který působí jako dočasný rodič - vychovatel. Profesionální rodič obdobně jako v České republice pěstoun na přechodnou dobu poskytuje péči dítěti krátkodobě. V profesionálních rodinách by tak neměla existovat společná vize budoucnosti. Zaměstnavatel profesionálních rodičů poskytuje základní podporu. Kontakt s biologickým rodičem je často dohodnutý a probíhá na neutrálním místě.

Naopak odborníci pracující s pěstounskými rodinami podle Barvíkové (2015, s. 26) tvrdí, je omylem razit tezi, že pěstoun je státem placený „profesionál“, který si nesmí k dítěti vytvořit pevnou citovou vazbu a že právě nedůvěra a častá zklamání mohou vést k emoční plochosti, k hledání něčeho náhradního k uspokojení citových potřeb a neschopnosti vytvářet pevné citové vazby v dospělosti.

Vyvstávají tedy otázky. Jaký přístup by měl pěstoun na přechodnou ke svěřenému dítěti uplatňovat- lidský nebo profesionální? A pokud uplatňovat oba přístupy, tak v jaké míře? Jak by vlastně měl vypadat vztah mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem v souvislosti s obavami ve výše uvedených tvrzení odborníků a náhradních rodin? A jak pracovat se vztahem mezi svěřeným dítětem a pečující osobou, pokud bychom brali v potaz Bowlbyho teorii vazby?

4.2.2 Zajištění bezpečného vztahu mezi dítětem a pečující osobou

Ve studii (Konečná, Sudová, 2011, s. 36-37), v rámci které byly mapovány zkušenosti a názory odborníků a náhradních rodin jeden z respondentů uváděl, jakou vidí možnost v zajištění bezpečné vazby mezi pečující osobou a dítětem, tak aby se mezi nimi nevytvořil hluboký vztah a aby pro přechodné pěstouny nebylo předání dítěte traumatizující. Respondent uvedl, že vztah mezi pečující osobou a svěřeným dítětem může být analogický jako vztah mezi tetou nebo strýcem a neteří nebo synovcem. Podobnost je zde znázorněna v krátkodobosti péče a brzkém přechodu zpět a samozřejmě také ve vztahu jaký dítě a pečující osoba pociťuje k blízké osobě (teta, strýc a neteř, synovec). Jako klíčové zde respondent vidí samotné oslovení pečující osoby - „teta, strýc“. Je důležité, aby si dítě uvědomilo, že pečující osoba není rodičem, ale

tetou nebo strýcem, kteří se o dítě starají po dobu, po kterou nemůže péči zajistit jejich vlastní rodič. Jako hlavní faktor určující ochotu pěstounů stát se pěstounem na přechodnou dobu a zvládnout odchod dítěte z PPPD je považován odchod dítěte do dobrého prostředí. Tento faktor označili rodiče i odborníci za významný, jelikož si dokážou představit předat dítě fungující rodině, nebo alespoň rodině, kde došlo k určité nápravě, než rodině, kde dítě bude mít zajištěné jen základní potřeby a z níž může mít dítě strach. Jako důležité, rodiče a odborníci uvedli možnost získat zprávy o vývoji situace dítěte po odchodu z PPPD.

Podle Gabriela a Nováka (2008, s. 60) se většina psychologů působících v oblasti náhradní rodinné péče shoduje v tvrzení: „Adepti na přechodné pěstounství musejí být schopni vnitřně, ale stejně tak i směrem k přechodně umístěnému dítěti zvládnout určitou rozštěpenost, ambivalenci ve vytváření vzájemné citové vazby. Dítěti takový pěstoun musí umět dávat najevo citovou náklonnost. Zároveň ji však musí umět poskytovat velice obezřetně, s určitým odstupem a dávkovat ji tak, aby se vzájemná vazba nebezpečně neprohlubovala. Lze očekávat brzké odloučení.“

Nachází se zde možná paralela s Batesonovým konceptem dvojné vazby (double bind). Podobný typ dlouhodobějšího projevu blízkých osob k dítěti není pro jeho zdravý psychický vývoj příznivý. Zároveň vytváření těchto projevů pak také zpětnovazebnými mechanismy působí negativně na jeho původce, tedy přechodného pěstouna (Gabriel, Novák, 2008, s. 60-61).

Dvojná vazba nastane v situaci, kdy člověk dostane dvě nebo více protichůdných zpráv od jednoho nebo více členů rodiny, s nímž existují životně důležité vztahy (Callens, 1993, s. 15).

Dále také Cairns (2013, s. 77-80) popisuje čtyřstupňový plán postupu a spolupráce náhradního rodiče s dítětem s nenaplněnou potřebou vazby. Určité body je možné aplikovat i v rámci přechodné pěstounské péče. Jsou to zejména kroky vztahující se k péči o samotné pěstouny.

Podle Cairns (2013, s. 77) je prvním krokem bezpečného přístupu oddanost, v rámci které je potřeba využívat empatii ve vztahu k dítěti. Pečující osoba poté bude schopna vnímat svět z pohledu dítěte, který může být odlišný od původních představ a předpokladů pečovatele.

Dalším krokem přístupu k dětem s nenaplněnou potřebou vazby je osobní podpora spočívající v udržování již stávajících vztahů a vazeb s dalšími osobami v okolí pěstouna na přechodnou dobu, ale také nalézání nových vztahů. Prostřednictvím

udržování a nalézání vztahů je budována odolnost člověka a současně je posilováno jeho psychické zdraví. Zároveň je takto budována opora pro pečující osobu, jež se může v tíživých chvílích obrátit k lidem jako ke zdroji pomoci a podpory.

Třetím krokem je profesionální dozor, který bych spíše nazvala jako institucionální a profesionální podporu. Tato institucionální podpora je určena zpravidla pro pečující osoby, které pracují s dítětem ve svém rodinném prostředí, tedy pěstouny nebo adoptivní rodiče. Tato profesionální podpora náhradnímu rodiči nebo pečovateli poskytuje poradenství, upozorňuje na různá rizika spojená s péčí o dítě a věnuje také prostor potřebám pečujících osob, a to z hlediska odbornosti.

Posledním krokem je pak vybudování prostředí společně s dalšími zainteresovanými osobami k vytvoření jisté vazby. - V rámci tohoto kroku je důležité dodržovat přístup dospělého člověka k dítěti tak, aby odpovídal jejich úloze ve vztahu k dítěti, zároveň je však potřeba postarat se o pevnost základních struktur, které dítě obklopují.

4.3 Návrat dítěte do biologické rodiny

Podle MPSV (2013, s. 13) „Přechod dítěte do vlastní rodiny je třeba dobře naplánovat, dítě na něj připravit a přechod provádět postupně, v závislosti na tom, jak dlouho dítě pobývalo v přechodné pěstounské péči a jaké byly důvody odchodu z jeho vlastní rodiny“.

Dále je potřeba naplánovat, jakou formou bude rodina podporována po příchodu dítěte a jakým způsobem budou probíhat kontakty dítěte s pěstouny na přechodnou dobu po předání dítěte zpět do biologické rodiny. Pro biologickou rodinu je důležité vysvětlit význam kontaktů dítěte s přechodnou pěstounskou rodinou.

Ze studie (Konečná, Sudová, 2011, s. 36-37) v rámci které byly mapovány zkušenosti a názory odborníků a náhradních rodin vyplývá, že by měla být přechodným pěstounům poskytnuta pomoc po svěření dítěte zpět do biologické rodiny nebo do dlouhodobé náhradní rodinné péče. Náhradní rodiny a odborníci se zde shodují v tom, že by bylo potřeba zajistit podporu formou doprovázení jak pěstounům na přechodnou dobu, tak také biologickým rodinám, a to po svěření dítěte zpět do biologické rodiny.

Součástí výzkumu k diplomové práci bylo sledováno také to, jak probíhá kontakt dítěte s pěstouny na přechodnou dobu po odchodu dítěte z PPPD a jakým způsobem je tento pěstoun ošetřen.

4.3.1 Spolupráce náhradního rodiče s biologickou rodinou

Spolupráce mezi pečující osobou a biologickou osobou skýtá řadu úskalí, jejichž důsledkem často bývá pocit nejistoty, negativní pohled na druhou stranu a odmítání součinnosti. K vytvoření smysluplné spolupráce mezi biologickou rodinou a pečující osobou je potřeba nastavit vhodné podmínky.

Škoviera (2007, s. 134) popisuje podmínky spolupráce následovně. Spolupráce by měla být orientována na současnou situaci a budoucnost dítěte. Je významné, aby byla spolupráce odborně zdůvodněna. Spolupráce by neměla vést k prohlubování rozporu mezi předchozím a náhradním prostředím. Spolupráce by neměla obě strany stavět proti sobě a ohrožovat je. Vzájemná spolupráce by měla biologické rodiče a dítě směřovat k pozitivní změně. Důležité je, aby dítě pochopilo svou současnou situaci s ohledem na svůj věk a rozumové schopnosti a za pomoci dalších osob ji dokázalo přijmout. Vzájemná spolupráce by měla být postavena na základě svobodné volby všech zainteresovaných osob.

4.3.2 Kontakt dítěte s biologickou rodinou

Nová právní úprava předpokládá rozvíjení vztahů dítěte v pěstounské péči s biologickou rodinou a především kontakt dítěte s členy jeho rodiny. Pokud biologičtí rodiče projevují o dítě zájem, bývá to často ku prospěchu dítěte, a to především v době, kdy dítě pátrá po svých kořenech (Bubleová, Frantíková, Vyskočil, Vávrová, Pokorná, 2014, s. 20-21).

Dítě, které bude svěřené do adopce, může rovněž pátrat po svých přechodných pěstunech. O problematice kontaktu dítěte s přechodnými pěstouny se zmíním v další kapitole.

Podle Uhlířové (2015, s. 42-43) se s novou úpravou zákona tak mění celkový přístup v pěstounské péči, v rámci kterého je úkolem sociálního pracovníka podporovat kontakt dítěte s biologickou rodinou. Uhlířová však zdůrazňuje obavu z nepochopení povinnosti udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, kdy sociální pracovník může považovat za nutné realizovat styk dítěte s biologickou rodinou i v případě, že toto není v zájmu dítěte. Za vhodné je považováno zvolení správného typu kontaktu dítěte s biologickou rodinou v rámci týmového rozhodnutí sociálního pracovníka OSPOD, doprovázejícího pracovníka pěstounské rodiny, pěstounů, biologické rodiny s důrazem na názor dítěte, pokud je tohoto schopné. Na základě

jednotlivých bodů je možné dobře nastavit kontakt dítěte s biologickým rodičem. Těmito body jsou účel a cíl kontaktu, vztah mezi dítětem a biologickou rodinou, bezpečnostní rizika kontaktu pro dítě, přání dítěte, vývojová fáze a psychický stav dítěte, podpora pěstounů, podpora rodičů a podpora dítěte, změny ve vztahu během posledního kontaktu, kontakt s širší rodinou, místo setkávání dítěte a rodičů.

V rámci doprovázení pěstounských rodin je důležité ze strany doprovázejícího sociálního pracovníka podporovat v přípravě jak dítě, tak také pěstouny na kontakt dítěte s biologickou rodinou. Příprava může probíhat prostřednictvím probírání očekávání a emocí na straně pěstounů. Nachází se zde také prostor pro dotazy a diskuzi nad riziky kontaktu. Sociální pracovník společně s pěstounem může naplánovat jednotlivé kroky, jak postupovat v určitých situacích a jak reagovat na jisté dotazy a témata, která se mohou během kontaktu otevřít (Semerádová, Zachařová, Černá, 2011, s. 19).

Ze strany pěstounů na přechodnou dobu se očekává aktivní přístup při kontaktu dítěte s biologickou rodinou, přičemž jejich úkolem je spolupracovat i s ostatními členy týmu na zlepšení situace biologických rodičů posilováním jejich výchovných a pečovatelských schopností, aby bylo případně možné vrátit dítě do původní rodiny. U pěstounů na přechodnou dobu v rámci dlouhodobější pěstounské péče však může docházet k pocitům frustrace a únavy zapříčiněných jen pozvolným zlepšováním situace na straně biologické rodiny, nestabilitou efektu odborné pomoci a nejistotou vývoje v původní rodině. K tomu také přispívá nejistota z budoucnosti výkonu a vhodnosti výběru pěstounské péče (Gabriel, Novák, 2008, s. 62).

Na prvním místě však stojí zajištění bezpečnosti pro dítě během kontaktu s biologickou rodinou. V popředí pak také musí být zájem dítěte. Pro zajištění takovýchto podmínek je možné, aby byl kontakt dítěte s původní rodinou upraven. Dále se zde nachází možnost využít asistenci u kontaktu dítěte s biologickou rodinou, což v praxi znamená, že u styku dítěte s rodinou je přítomna třetí nestranná osoba, kterou je zpravidla sociální pracovník, psycholog nebo jiný mediátor (Bubleová, Frantíková, Vyskočil, Vávrová, Pokorná, 2014, s. 21).

Za vhodné je považováno, pokud se pěstouni seznámí s biologickými rodiči ještě před samotným kontaktem dítěte s nimi. V rámci setkávání dítěte s biologickou rodinou je důležité upravit podmínky styku dítěte s těmito rodiči. Zejména v případech, kdy je ze strany biologických rodičů obtížná spolupráce, je vhodné sepsat písemnou dohodu o styku dítěte s biologickými prarodiči, která bude upravovat četnost, místo, dobu

kontaktu, ale také předání dítěte, ale také za jakých podmínek se bude kontakt uskutečňovat.

V rámci kontaktu dítěte, které setrvává v pěstounské péči na přechodnou dobu a je zřejmé, že se vrátí do své původní rodiny, je důležitá podpora dítěte v kontaktu s biologickou rodinou ze strany pěstounů a odborníků zainteresovaných do daného případu. Tento přístup má vést k usnadnění přechodu dítěte zpět do rodiny, který má být pro dítě klidný a radostný (Bubleová, Frantíková, Vyskočil, Vávrová, Pokorná, 2014, s. 21-23).

4.4 Přechod do dlouhodobé náhradní rodinné péče

Podklady pro rozhodnutí o zprostředkování shromažďuje příslušný OSPOD dítěte ve spolupráci s pěstouny na přechodnou dobu. Jedná se o aktuální vyhodnocení situace dítěte včetně zpráv o jeho zdravotním stavu. Dlouhodobá náhradní rodina by měla chápat význam přechodné pěstounské péče a souhlasit s určeným postupem přechodu dítěte z PPPD. Přechod by měl obsahovat jednotlivé kroky, měl by být postupný. V určité chvíli o dítě pečují obě rodiny, postupně se však hlavní pečující rodinou stává dlouhodobá náhradní rodina - pěstounská nebo osvojitelská (MPSV, 2013, s. 13).

Jednotlivé kroky se skládají z vyřizování náležitostí spisové dokumentace pro nahlášení dítěte do náhradní rodinné péče zahrnující občanství, sociální zprávu a jiné. O další potřebné náležitosti se starají zpravidla pěstouni. Týká se to většinou zajištění psychologického posudku dítěte, zdravotní zprávy, fotografie a další. Po zkompletování spisové dokumentace sociální pracovník nahlásí dítě do náhradní rodinné péče ke zprostředkování, na příslušný krajský úřad. Krajský úřad postupuje tak, že poradní sbor projedná vhodné možné osvojitele a poté oznámí vhodnost stát se osvojitelem dítěte. Následně psycholog a sociální pracovník krajského úřadu budoucí osvojitele seznámí se spisovou dokumentací dítěte a jeho situací, s právními otázkami a dalším postupem. Dalším krokem je společné setkání pěstounů, mnohdy také společně s dítětem. Během setkání jsou osvojitelům předány informace o životě dítěte a je nastíněn výhled na předání dítěte. Proces končí předáním dítěte, viz popsane výše (MPSV, 2011, s. 36-37).

Z formálního pohledu dochází k přechodu dítěte začátkem kalendářního měsíce. V praxi je však přechod dítěte pozvolnější a s důrazem na překryv. Přechod by měl trvat u měsíčních dětí v řádu dnů, u školních dětí zhruba měsíc. Délka přechodu by však neměla přesáhnout tři měsíce. Podobně jako zamilovanost by měla trvat i délka

přechodu, neboť natěšené očekávání se může strhat a následně se může objevit vůči rodičům apatie a lhostejnost. Na základě zkušeností rodičů vyplývá, že dítě se silněji váže na osobu, která je aktivnější. Vztáhne-li se tato zkušenost k přechodu dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu do dlouhodobé náhradní rodinné péče, ukazuje se, že pokud osvojitelé tráví s dítětem více času než přechodní pěstouni, vytvoří si k nim dítě silnější vazbu a přechod z jedné rodiny do druhé nebude pro dítě natolik úkorný. I nadále je možné a vhodné, aby se dítě setkávalo s pěstouny na přechodnou dobu. Přechod dítěte z jedné do druhé domácnosti by tedy nemělo být bodovou záležitostí, ale měl by postupovat graduálně. Nesmí být nastavena odvykací lhůta, ale naopak pěstouni na přechodnou dobu by měli figurovat v nové rodině jako rodinní známí. Kontakt dítěte s pěstouny na přechodnou dobu po odchodu z jejich péče by měl trvat u ročního dítěte půl roku. U starších školních dětí až dva roky (Klimeš, 2012, s. 21-25).

Základem dobrého přechodu dítěte je vytvoření kvalitního individuálního plánu ochrany dítěte⁴, který bude užitečným průvodcem tímto náročným procesem, a jež se bude upravovat a měnit na základě potřeb dítěte a dalších zainteresovaných osob (Hláskovi, 2012, s. 30).

Součástí IPOD by měl být nastaven plán jednotlivých kroků, podle kterých jednotlivé osoby postupují. Tyto kroky zahrnují, kdy a kde setkání jednotlivých subjektů proběhne, kdo se ho bude účastnit a do jakého termínu se nejpozději uskuteční předání dítěte a předávací proces bude ukončen. Od pěstounů na přechodnou dobu se během tohoto procesu očekává, že si budou uvědomovat odpovědnost během tohoto procesu a neváhali se poradit s pracovníky OSPOD v uskutečňování jednotlivých kroků. Dále je důležité, aby pěstouni na přechodnou dobu vnímali novou rodinu a celý proces přechodu dítěte pozitivně a snažili se o společné vytvoření atmosféry důvěry (Hláskovi, 2012, s. 30-31).

⁴ Individuální plán ochrany dítěte vychází z výsledků komplexního vyhodnocení dítěte, případně i rodiny. Je potřeba, aby byl sestaven realisticky, a to s ohledem na určené cíle a způsob jejich dosažení a také s ohledem na dostupnost a kapacitu služeb, které budou za účelem jejich naplnění poskytovány. Účelem IPOD je společně s klienty stanovit strategie k dosažení stanovených cílů, poskytnout rodinám a OSPOD návod, jak změn dosáhnout a určit kritéria pro hodnocení vývoje v rodině (Pemová, Ptáček, 2012, s. 103).

4.5 Definitivní předání dítěte a ukončení přechodné pěstounské péče

Okamžik definitivního předání dítěte musí být společně naplánován a pracovníky OSPOD, DO, pěstouny a přebírající rodinou. V případě, že by dítě na situaci reagovalo negativně, je nutné naplánovat další kroky. Pěstouni by se měli na přechod předem připravit a poskytnout přebírající rodině veškeré doklady dítěte. I nadále by pěstouni měli být k dispozici v případě, že by přebírající rodina měla nějaké nejasnosti týkající se péče a zvyklostí dítěte. Je také vhodné, aby i nadále po určitou dobu pěstouni udržovali s dítětem kontakt s postupným rozvolňováním těchto styků. Je důležité, aby přebírající rodina dodržovala zvyklosti dětí do doby, než je možné nastavit nové zvyklosti s ohledem na potřeby a vývoj dítěte. Pěstouni musí být informováni o tom, že mají povinnost nahlásit příslušným úřadům ukončení péče o svěřené dítě a tím pádem přechod do pohotovostního režimu. Maximální délka této pohotovosti je stanovena v dohodě o výkonu pěstounské péče. Doba na zotavení každé pěstounské rodiny je však individuální a DO může vhodnou délku této doby doporučit. Po danou dobu je vhodné, aby se pěstouni věnovali své vlastní rodině, zaměřili se na utužování vzájemných vztahů ale také na vlastní regeneraci a osobní růst (Hláskovi, 2012, s. 34-35).

Po ukončení procesu předávání dítěte je třeba se zaměřit na potřeby pěstounů na přechodnou dobu. Je nezbytné dát jim prostor na vyrovnání se se ztrátou s možností využití terapie či supervize. U začínajících pěstounů na přechodnou dobu je především potřeba provést podrobné vyhodnocení průběhu výkonu PPPD. Vytváří se na základě hodnocení od pěstounů, od doprovázející organizace, náhradní rodiny, která převzala dítě, případně od dítěte. Zpravidla se hodnotí:

- Co bylo přínosem, co se dařilo, případně nedařilo a příště by se mělo změnit
- Co potřebovalo dítě nejvíce
- Co potřebovali a potřebují pěstouni
- Poskytnout pěstounům dostatek prostoru na prožití ztráty a využití supervize
- Vyhodnocení, zda je daná pěstounská rodina připravena přijímat další děti do PPPD (MPSV, 2013, s. 14).

5 Metodologie a etické souvislosti výzkumu

Ve výzkumné části se věnuji cíli výzkumu, výzkumným otázkám a popisu výzkumného souboru. V následující podkapitole se zabývám etickými souvislostmi výzkumu zahrnující informovaný souhlas a anonymizaci dat.

V dalších podkapitolách se pak zaměřuji na výzkumnou strategii, výzkumný přístup a rozebírám metodu získávání dat se zaměřením na triangulaci. Dále pak popisují rozbor získaných dat, konkrétně kódování.

5.1 Cíl, výzkumné otázky a výzkumný soubor

Cílem práce je popsat osobní přípravu pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte svěřeného do jeho péče, a to jak v kontextu institucionální opory, tak případných dalších vlastních postupů a strategií.

Od tohoto cíle se pak odvíjí výzkumná otázka, tedy: Jak vypadá osobní příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte svěřeného do jeho péče, a to jak v kontextu institucionální opory, tak případných dalších vlastních postupů a strategií?

V rámci výzkumu jsem se dále zaměřovala na tato témata:

- Příprava pěstouna na odchod dítěte z PPPD za pomoci odborné podpory
- Příprava pěstouna na odchod dítěte z PPPD za pomoci neformální podpory
- Příprava pěstouna na odchod dítěte z PPPD za pomoci vlastních strategií
- Vztah mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem

Výzkumným souborem jsou pěstounky na přechodnou dobu, které již mají zkušenost s předáním dítěte do dlouhodobé náhradní rodinné péče nebo zpět do biologické rodiny a které mají uzavřenou dohodu s doprovázející organizací pro NRP. Dále jsou výzkumným souborem pracovnice doprovázejících organizací, které jsou nebo byly klíčovým pracovníkem daných pěstounek. To znamená, že s těmito pěstounkami spolupracovaly na zajištění kvalitní péče o svěřené dítě a poskytovaly jim podporu a pomoc před přijetím dítěte do PPPD, během předání dítěte do následné péče a i po předání dítěte. Sociální pracovnice doprovázejících organizací byly zvoleny z důvodu velmi úzké spolupráce s pěstounkami na přechodnou dobu.

5.2 Etické souvislosti výzkumu

Podle Hendla (2005, s. 155) jsou etické otázky ve společenskovedním výzkumu důležitým aspektem. Hlavními etickými pravidly, kterým se budu věnovat v následujících částech, jsou informovaný souhlas a anonymizace dat.

5.2.1 Informovaný souhlas

Podle Hendla (2005, s. 155-156) se jedná o standardizovaný dokument v každém typu výzkumu s osobami. Je potřeba během výzkumu získat informovaný souhlas. Osoba, která se účastní studie, musí s výzkumem souhlasit a současně být poučena o průběhu a okolnostech výzkumu. Informovaný souhlas se rozlišuje podle toho, zda je aktivní či pasivní. Aktivní souhlas vyžaduje podepsání určeného dokumentu. Naopak u pasivního souhlasu není třeba podpisu.

V případě prováděného výzkumu jsem využila pasivní souhlas. Vyzvala jsem pracovnice doprovázejících organizací, aby nabídly pěstounům na přechodnou dobu, kteří mají s jejich organizací uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, možnost podílet se na výzkumu k diplomové práci. Ve dvou případech pracovnice pěstouny na přechodnou dobu oslovily. V jednom z obou případů mě kontaktovala sama přechodná pěstounka prostřednictvím e-mailové zprávy. Následně byl tedy zjištěn souhlas pěstounky s prováděným výzkumem a popsán průběh a okolnosti výzkumu. Během samotného rozhovoru byl ještě zdůrazněn účel výzkumu. Ve druhém případě byla přechodná pěstounka dotázána ze strany její doprovázející pracovnice na poskytnutí kontaktu pro účely domluvení schůzky a následně provedení rozhovoru. Ve třetím případě byla přechodná pěstounka oslovena její blízkou osobou a dotázána ze strany její známé na poskytnutí kontaktu za účelem dohodnutí schůzky a provedení rozhovoru.

5.2.2 Anonymizace dat

Podle Hendla (2005, s. 155) je zachování anonymity důležitým aspektem výzkumu. Jedná se o ochranu osobních údajů v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů.

V případě prováděného výzkumu byly pěstounky informovány o anonymitě výzkumu s důrazem na soukromí v citlivých údajích, jako jsou jejich jména, jména svěřených dětí a dalších blízkých osob. Během výzkumu jedna z pěstunek sama

poukazovala na anonymitu míst souvisejících s výkonem pěstounské péče. V souvislosti s tímto byla jména pěstounek a dětí změněna a názvy měst a institucí zamlčeny.

5.3 Výzkumná strategie a výzkumný přístup

Jako výzkumnou strategii jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Creswell (1998, podle Hendl, 2005, s. 50) definuje kvalitativní výzkum jako: „proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

Tuto strategii jsem si zvolila, jelikož zkoumám určitý sociální a lidský problém. Výzkum probíhal v přirozených podmínkách. Rozhovory s pracovníci doprovázející organizace probíhaly na půdě jejich instituce. Rozhovor s první přechodnou pěstounkou probíhal v kavárně, s druhou přechodnou pěstounkou v přirozených podmínkách (v její domácnosti), se třetí přechodnou pěstounkou online (pomocí Skype).

Pro výzkum jsem si zvolila jeden z přístupů kvalitativního výzkumu – případovou studii. Označení případová studie však používám s jistou rezervou. Využívám totiž pouze dvou zdrojů informací o průběhu přípravy pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte, a to rozhovor s pěstounkami na přechodnou dobu a rozhovor s pracovníci doprovázející organizace přechodných pěstounek.

Podle Hendla (2005, s. 104) případová studie spočívá v detailním studiu jednoho případu nebo více případů. V rámci případové studie je shromažďováno velké množství dat o jedinci nebo o několika málo jedinců. V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. U případové studie lze předpokládat, že pokud je podrobně prozkoumán jeden případ, je možné pochopit jiný podobný případ. Na konci studie se zkoumaný případ zařazuje do širších souvislostí.

V rámci případové studie bych své výzkumné šetření zařadila do typu osobní případové studie, která se zaměřuje na výzkum určitého aspektu u jedné osoby. Věnuje se minulosti, kontextovým faktorům a postojům, jež předcházeli určité události (Hendl, 2005, s. 104).

Osobní případová studie se bude konkrétně týkat pěstounek na přechodnou dobu, a to jak se připravovali či připravují na odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu

a jakých odborných a vlastních strategií přitom využívají k tomu, aby danou situaci zvládaly.

5.4 Metody a průběh získávání dat

Ve své práci budu využívat triangulaci, což je podle Hendla (2005, s. 149) kombinace různých metod, různých výzkumníků a různých zkoumaných skupin a osob, různých lokálních a časových okolností a teoretických perspektiv, které se využívají v rámci zkoumání určitého jevu. Triangulace se používá jako validace různých metod. Označují se tak i postupy pro obohacení a doplnění výsledků.

Pro sběr dat jsem tedy používala metodu polostrukturovaného rozhovoru s pěstunkami na přechodnou dobu v kombinaci s polostrukturovanými rozhovory s doprovázejícími pracovníky daných pěstounek na přechodnou dobu.

V rámci polostrukturovaného rozhovoru se jedná o zaměření na definovaný účel, určitou osnovu a velkou pružnost celého procesu získávání informací (Hendl, 2005, s. 164)

Během sběru dat u jedné z přechodných pěstounek jsem narazila na situaci, kdy mi nebyl poskytnut rozhovor s pracovníci doprovázející organizace této přechodné pěstounky, čímž došlo k tomu, že jsem měla k dispozici pouze jeden zdroj informací, a to od přechodné pěstounky.

Dále bylo v průběhu výzkumu naráženo na fakt, že některé doprovázející organizace pro pěstouny, neměly uzavřeny dohody o výkonu pěstounské péče s pěstouny na přechodnou dobu, nebo měly k dispozici omezený počet přechodných pěstounů, což snížilo počet přechodných pěstounů vhodných pro oslovení a následného provedení rozhovoru.

Rozhovory s pěstunkami a pracovníci doprovázejících organizací jsem nahrávala pomocí diktafonu. Společně s tímto jsem si během rozhovoru vytvářela strukturu, do které jsem zapisovala důležité získané poznatky. Rozhovory s pracovníci doprovázející organizace probíhaly na půdě jejich instituce. Rozhovor s první přechodnou pěstounekou probíhal v kavárně, s druhou přechodnou pěstounekou v přirozených podmínkách (v její domácnosti), se třetí přechodnou pěstounekou online (pomocí Skype).

5.5 Analýza a interpretace dat

V rámci analýzy dat využívám metody kódování což je podle Hendla (2005, s. 226) systematické prohledávání dat s cílem nalézt pravidelnosti a klasifikovat jejich jednotlivé části. Po této fázi následuje snaha výsledky analýzy interpretovat jako celek.

„Kód je symbol přiřazený k úseku dat tak, že ho klasifikuje nebo kategorizuje. Kódy mají mít relevanci k výzkumným otázkám, konceptům a tématům“ (Hendl, 2005, s. 228).

Dále jsem vzala rozhovor s pěstounkou a to, v čem jej doplňoval rozhovor s pracovníci, jako jednotlivý případ. V rámci rozhovorů s pracovníci doprovázející organizace bylo hovořeno o přípravě přechodných pěstounů obecně, tak jak je tato organizace připravuje, ale také v kontextu příprav konkrétních pěstounek, které pracovnice doprovází. S pomocí již vytvořených kódů v rozhovorech a z nich vzešlých kategorií jsem vytvořila podkapitoly. Tento postup jsem aplikovala i v případě dalších dvojic rozhovorů (pěstounek na přechodnou dobu a pracovníc doprovázející organizace).

6 Přejchodná pěstounka paní Novotná

Paní Novotné je padesát tři let a pěstounkou na přechodnou dobu se stala v roce 2014. Paní Novotná žije v současné době v dvoupokojovém bytě společně se svou zletilou dcerou. Další dvě odrostlé děti se již odstěhovaly a bydlí se svými rodinami. Paní Novotná má také dvouletou vnučku.

Praxi s dětmi získala převážně na novorozeneckém oddělení, také v jeslích a v kojeneckém ústavu, kde pracovala sedm let. Právě zkušenost v kojeneckém ústavu, kde nemohla svou lásku a pohlázení věnovat všem dětem najednou a stejným dílem, ji přiměla se zajímat o institut pěstounské péče na přechodnou dobu. *„Na herně má jedna sestra na starosti v průměru pět dětí, denně se zde střídá několik sester ve směnách, děti si nemají možnost vytvořit k někomu citovou vazbu. Proto když jsem se na jaře roku 2013 dozvěděla o možnosti profesionálního pěstounství, neváhala jsem a nadšeně začala sbírat potřebné informace.“*

Nejdříve bylo potřeba navštívit OSPOD, kde paní Novotná konzultovala pěstounskou péči na přechodnou dobu s příslušnou sociální pracovnící a zároveň vyplnila žádost o zařazení do evidence žadatelů pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Po odevzdání všech požadovaných dotazníků byla pozvána na Krajský úřad. Poté se po dobu šesti měsíců účastnila přípravných víkendových pobytů. Na závěr proběhla psychologická vyšetření, psychotesty a nakonec byla zařazena do evidence pěstounů na přechodnou dobu.

„Rozvázala jsem pracovní poměr v kojeneckém ústavu a doma jsem netrpělivě čekala na první zazvonění telefonu a příchod prvního dítěte. Vše jsme samozřejmě měli pro dítě nachystáno. Z obývacího pokoje se stal napůl dětský pokojíček, napůl herna, ložnice - od každého něco.“

Paní Novotná má nyní v pěstounské péči na přechodnou dobu již páté dítě, přičemž všechny děti k ní putovaly přímo z porodnice. *„Péče o novorozence je velmi náročná, jak fyzicky, tak i psychicky. Když jsem se na tuto roli připravovala, byla jsem silná a sebevědomá. Říkala jsem si – vždyť jsem profesionálka – matka, která vychovala tři děti, dětská zdravotní sestra, mám spoustu praxe v oboru... Netušila jsem, jak je tato práce náročná a vyčerpávající.“*

6.1 Počáteční příprava pěstounů na odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu

Počáteční přípravou jsou myšleny přípravná školení před přijetím dítěte do péče a znalost základní osy, tedy předpokladu, kam dítě pravděpodobně bude směřovat z PPPD.

6.1.1 Časová osa

Lze říci, že se paní Novotná se připravovala na odchod dítěte z přechodné pěstounské péče již od začátku. Příprava spočívala v tom, že se pracovnice doprovázející organizace se pokaždé dotazovala příslušné sociální pracovnice OSPOD, kam bude dítě směřovat. Již na začátku tedy paní Novotná vždy znala základní osu, jakým směrem se situace bude ubírat.

Od začátku se bavíme i o tom, nebo přechodní pěstouni i vědí z předchozích příprav, že to dítě u nich bude maximálně na tu dobu jednoho roku, takže už se rýsuje nějaký základní příběh. V té porodnici například, pokud přijímají... většinou jsme to tak měli, že se přijme z porodnice, tak se ptáme na tu základní osu. Jak se ten příběh toho dítěte bude vyvíjet. To znamená, jestli je tam předpoklad, že matka dá souhlas nebo rodiče dají souhlas s osvojením, no a dítě půjde do adopce a tam se dá očekávat, jak dlouho to asi bude trvat, nebo že spíš rodiče upravují podmínky a vypadá to, že rodiče budou zpátky dítě přebírat, nebo rýsuje se někdo z rodiny, kdo by dítě převzal do jeho péče. Ptáme se sociální pracovnice, s čím můžeme...je tam více variant, například vypadá to, že se tady babička..., ale pokud babička nebude schopná, tak se využije pěstounská péče, protože rodiče například nechtějí dát souhlas a nějaký kontakt vyžadují, ale už máme nějakou zhruba osu, většinou je to buď, uvažuje se o adopci, nebo ne, pokud ne, tak je to buď někdo z rodiny, nebo dlouhodobá pěstounská péče.

Jak doprovázející pracovnice, tak paní Novotná se shodly v tom, že paní Novotná u všech svěřených dětí již na začátku věděla, kam děti budou svěřené, takže lze říci, že se mohla připravit na odchod dítěte. Přesto se u však u dvou z dětí stalo, že nakonec situace dětí dopadla jinak.

Bavili jsme se o těch variantách, jak to vypadá. U paní Novotné to bylo tak, že dvě děti předávala velice rychle, že si tam maminky rozmyslely adopci a braly si děti zpět, takže u té jedné to bylo asi během čtrnácti dnů.

Jak je zřejmé z výpovědi paní Novotné, náhlá změna oproti předpokládané časové ose může pro ni jako pro pěstounku (a vlastně i pro její dceru) znamenat jisté zaskočení. Ze slov „...a já celá natěšená jsem se do toho vrhla po hlavě a byly jsme natěšené i s tou mou dcerou, ale...“ je patrná emoční zátěž, jakou taková nečekaná změna v ose znamená.

Přivezla jsem si děťátko z porodnice, které mělo jít do adopce, a já celá nadšená jsem se do toho vrhla po hlavě a byly jsme natěšené i s tou mou dcerou, ale po týdnu se stalo, že mi volala

sociální pracovníce, že maminka si to rozmyslela, že děťátko chce zpátky. Pak jsem měla za měsíc na to další dítě, to bylo taky z porodnice, mělo jít do adopce a tam to bylo tak, že maminka měla více dětí a že je samoživitelka a že by to nezvládala po sociální stránce, peníze a podobně. Tu jsem měla teda doma měsíc. Po měsíci zase telefon, že maminka si to rozmyslela a že touží po holčičce zpátky. Už v porodnici mi říkali, že maminka tu adopci těžce nese, protože to bylo opravdu takové nečekané, nechtěné těhotenství. Prostě to oplakala a i v té porodnici, když tam holčičku nechávala, tak plakala, takže mě už upozornili v té porodnici na to, že mám počítat s tím, že možná výhledově si to maminka rozmyslí, že to prostě psychicky nedává a jak si pro ni přijela, tak bylo vidět, že se za to stydí, za ten krok, že udělala.

Paní Novotná tedy ač v druhém z uvedených případů věděla, že miminko zřejmě půjde do adopce, zároveň uvádí, že jí bylo řečeno, že je i pravděpodobné, že se dítě vrátí zpět do biologické rodiny. Při popisu změny oproti očekávání již žádné zaskočení patrné není – lze tedy říci, že sdělená časová osa fakticky měla dvě varianty, z nichž však jedna (směřování k adopci) původně působila jako pravděpodobnější.

I v případě dalších svěřených dětí paní Novotná byla seznámena se situacemi dětí a variantami řešení.

Takže jsme tam jeli pro toho chlapečka a toho jsem měla čtyři a půl měsíce. Ted' nevím, jestli tam byla adopce, ale myslím, že to vyloženě adopce nebyla. Tam byla pěstounská péče jako taková, protože maminka má hodně... ne feťáčka, ale alkohol tam byl těžký v těhotenství a těžký nezáměrem o dítě, takže sociálka obešla... nejdříve tedy obchází vlastní rodinu. Takže obešla rodinu a teta biologická se nabídla. Ted' mám v péči chlapečka, který by se měl vrátit do biologické rodiny, ale ještě se neví a zřejmě to ještě dlouho potrvá, než si matka dá vše do pořádku.

V souvislosti s tím, že přechodní pěstouni již znají základní osu, snaží se pěstouni na přechodnou dobu společně s doprovázející pracovníci nastavit určitý přístup k dítěti tak, aby bylo připraveno na přechod do následné péče právě v souladu s přístupem budoucích náhradních nebo i biologických rodičů. Lze říci, že tímto připravují nejen dítě, ale i sebe na odchod dítěte z PPPD. Jako příklad doprovázející pracovníce uvádí:

Takže používat ty metody, například šátkování, v případě, že už to nejde jinak, ale zbytečně na to dítě nefixovat. Když tam budou adoptivní rodiče, tak nevíme, jestli jim to bude blízký nebo ne. Jestli to dítě bude zvyklé usínat v šátku, tak to bude pro ty rodiče problém a pro to dítě samozřejmě taky. Zase je to práce s příběhem a těmi variantami, na co se připravit a to dítě také.

6.1.2 Odborná teoretická příprava

Mimo to, že paní Novotná zná časovou osu, připravuje se na odchod dětí za pomoci odborné teoretické přípravy spočívající v kurzech a jiných školeních. Sama však přiznává, že teorie se mnohdy od praxe liší.

Ono teoreticky jsme na to připravování od samého začátku, protože na těch kurzech jsme začínali, takže to byla teorie, spousta teorií, kterou se nám pokoušeli natlačit do hlavy, a člověk si pak myslí, že všechno zvládne, ale ta realita je samozřejmě jiná.

Z výpovědi („...člověk si pak myslí, že všechno zvládne...“) se jeví, jako by kurzy předáváním „spousty teorie“ v paní Novotné (a patrně nejen v ní, jelikož říká „člověk si pak myslí“) vzbudily falešnou představu o připravenosti reálnou situaci zvládnout.

6.2 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci odborné podpory

Přípravou za pomoci odborné podpory je myšlena příprava na odchod dítěte z PPPD za pomoci pracovníka doprovázející organizace, za pomoci počátečních i průběžných školení a za pomoci dalších subjektů zainteresovaných do případu.

6.2.1 Kurzy, semináře a školení

Příprava pěstounů probíhá od samého začátku formou kurzů a seminářů. Paní Novotná popsala, že tato příprava spočívala především v teoretické výbavě.

Na těch kurzech jsme začínali, takže to byla teorie, spousta teorií, kterou se nám pokoušeli natlačit do hlavy, a člověk si pak myslí, že všechno zvládne, ale samozřejmě ta praxe je jiná.

Z výše uvedeného vyplývá, že přechodní pěstouni jsou na odchod dítěte z jejich péče teoreticky připravováni v rámci kurzů a seminářů. Jedná se tedy o odbornou podporu. Paní Novotná však velký význam přikládá praxi. I když ví, že má teoretický základ, ví jak jednat, má tudíž pocit, že by předání měla zvládnout, ale samozřejmě ví, že ta praxe se může lišit.

V rámci školení jsou pěstouni připravováni na specifické situace, za nichž je potřeba, aby se klienti chovali profesionálně. Jednou z těchto situací je právě předání dítěte do biologické rodiny nebo NRP. V rámci tohoto procesu je důležité, aby byl pěstoun na tuto situaci nastaven osobnostně. Cože v praxi znamená, že nestačí jen teoretická příprava.

Na tom školení nám řekli, že neexistuje, abychom brečeli před novými rodiči, to teda ani slza nesmí být. Po předání si potom můžeme brečet, kopat do zdi, ale u předání se musíme držet. Dokonce se na tom prvním kurzu ptali, jestli je tu někdo takový, že by to nezvládal a rozbrečel se. To pak řekli, ať vstanou a odejdou.

Paní Novotná uvedla příklad, jakým byli přechodní pěstouni připravováni na odchod dítěte z jejich péče, přitom bylo poukázáno na neprojevení emocí během předání dítěte novým rodičům- „neexistuje, abychom brečeli před novými rodiči“. Z tohoto vyplývá, že přechodný pěstoun se během předání musí chovat profesionálně, i když je to pro něj těžké, musí mít na zřeteli, že je to jeho práce. Pěstounka zmínila: „na tom

prvním kurzu ptali, jestli je tu někdo takový, že by to nezvládal a rozbrečel se“ Touto větou poukazuje na počáteční přípravu přechodných pěstounů, ale především výběr osob vhodných pro PPPD, které musí být osobnostně nastaveni pro situace jako je odloučení se od dítěte.

6.2.2 Pomoc pracovníka doprovázející organizace

Příprava pěstounky na přechodnou dobu na odchod svěřeného dítěte probíhá mimo jiné za pomoci odborníků, k nimž patří také doprovázející organizace, s níž má paní Novotná uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. V tomto případě je pracovnice doprovázející organizace nápomocna při zjišťování základních informací týkajících se dítěte a budoucího vývoje situace, na které se doptává příslušných sociálních pracovníků.

Většinou jsme to tak měli, že se dítě přijme z porodnice, tak se ptáme na tu základní osu. Jak se ten příběh toho dítěte bude vyvíjet. Ptáme se sociální pracovnice OSPOD, s čím můžeme počítat. Je tam více variant, např. vypadá to, že se tady babička..., ale pokud babička nebude schopná, tak se využije pěstounská péče, protože rodiče například nechtějí dát souhlas a nějaký kontakt vyžadují, ale už máme nějakou zhruba osu.

Z výše uvedeného je patrné, že pracovnice doprovázející organizace je do případu dítěte zainteresována tím, že místo přechodných pěstounů se ona sama snaží zjistit, kam se příběh dítěte bude vyvíjet a jaké jsou možné varianty následné péče o konkrétní dítě. Tímto se snaží přechodným pěstounům „odlehčit“ zatímco přechodní pěstouni pečují dítěte. Zároveň je zde další aspekt a tím je samotné zjištění, kam pravděpodobně dítě bude dále směřovat, čímž získává přechodný pěstoun větší jistotu a může se na předání dítěte do následné péče, o kterém již byl informován připravit.

Pracovnice doprovázející organizace se snaží zjišťovat podstatné informace o dítěti v podstatě za pěstounku, čímž se snaží předejít tomu, aby se pěstounka do případu příliš zainteresovala, což může podle doprovázející pracovnice vést k tomu, že se pěstouni snaží ovlivnit situaci dítěti i když toto není v jejich kompetencích.

Většinou ač se snažíme my, jako doprovázející organizace to za ně, když jim dá někdo na bedra něco, co nemají dělat, tak se snažím to nějak vykomunikovat já, ale někdy to prostě nejde. Pracovnice OSPOD řekne, zavolejte na soud, tak tam zavolají a pak se zas rozčilují, že to ještě není a je to takový složitější, když oni se podílí na tom příběhu víc než jenom tou péčí o to dítě. Pak jsou do toho ještě zainteresováni a je to pro ně potom zase těžší. A to je zase úkolem toho doprovázejícího, držet je v hranicích, aby neposuzovali, taková je rodina nebo taková, kdo by tedy měl dítě převzít. To už není jejich práce, ale zároveň se to po nich chce, přesto že by se to po nich chtít nemělo.

Cestou zjišťování informací se tedy pracovnice doprovázející organizace podílí na přípravě pěstounky na přechodnou dobu na odchod dítěte, čímž si může pěstounka

vytvořit určitý obraz o tom, jak se situace bude dále vyvíjet a lépe se na odchod dítěte připravit.

Dále pracovnice doprovázející organizace poskytuje pěstounce podporu tím, že s ní na návštěvách mluví o tom, jak se situace dále vyvíjí. Podle doprovázející pracovnice je důležité se věnovat také tomu, jak odchod dítěte svěřeného do PPPD vnímají vlastní děti pěstounů, jež s nimi sdílí domácnost.

Nebude potřeba asi vyloženě nějaké odborné nebo terapeutické pomoci, ale třeba nezapomenout na to, že se zeptám i těch dětí, jak to třeba prožívaly, že to dítě odešlo, jestli se jim stýská, trochu jim dát prostor a vyjádřit, a taky to mít v hlavě, že jsou tam ty děti, které to mohou prožívat, že jim to není úplně jedno a zvláště to říkám ze své zkušenosti.

Pracovnice doprovázející organizace poukazuje na to, že primárně jsou služby doprovázející organizace poskytovány pěstounům na přechodnou dobu, apeluje však na přípravu členů rodiny pěstounů na přechodnou dobu. Vzhledem k tomu, že i například vlastní děti pěstounů na přechodnou dobu si k dítěti vytvořili nějaký vztah, mají potřebu se také s dítětem rozloučit a zpracovat si odloučení. Ve fázi přípravy děti přechodných pěstounů může být nápomocna pracovnice doprovázející organizace, která si s dětmi promluví o jejich pohledu na odchod svěřeného dítěte.

Paní Novotná vnímá oporu ze strany pracovnice doprovázející organizace v zařizování praktických záležitostí a poskytování rad z oblastí práva a dalších.

To je taky strašná pomoc pro nás pěstouny, protože ona je se mnou kdekoliv, kdykoliv i přebírání dítěte v porodnici se stane, že jsem plná dojmů, doktor na mě mluví, sestra na mě mluví, takže se stane občas, že zapomenou kartičku, nebo rodný list, a doprovázející pracovnice mi řekne... Takže to je fakt strašná pomoc. Ona je informovaná po všech stránkách, ať už administrativních, tak právních, když náhodou neví, tak řekne, že do hodinky to zjistí a zavolá, takže toto je dobrý, nebo mít za sebou takovou osobu, na kterou se mohu spolehnout.

Paní Novotná poukázala na pomoc ze strany pracovnice doprovázející organizace při řešení administrativních záležitostí s důrazem na odbornou znalost pracovnice. Popsaná situace se spíše vztahuje k pomoci při péči o dítě, tedy kdy má přechodná pěstounka dítě svěřené. Vzhledem k tomu, že pracovnice má odborné znalosti, může přechodné pěstounce poskytnout informace týkající se postupu orgánů příslušných v řešení situace a s tím spojeného předání dítěte. Tímto se pěstounka také může na odchod připravit.

Součástí podpory ze strany pracovnice doprovázející organizace je také psychická opora, kterou takto paní Novotná vnímá.

I psychicky jsem byla u některých dětí dost vyčerpaná, že jsem jí třeba napsala. Kolikrát si třeba píšeme, jak se máme, jestli je nějaký problém, ona napíše co malý, nebo malá. Jednou jsem se cítila vyčerpaná, ale nemyslela jsem, že jednou v SMS... ne, že by to mělo nějak vyznět, ale ona okamžitě mi volala a říká: „Paní Novotná, vy jste úplně hotová, vy jste vyhořelá, vyšťavená. Zítřka za Vámi přijedu v deset hodin.“ A já říkám: „Ne, proč?“ a ona: „Já Vám jedu na pomoc“. A já jsem si říkala, jak mi chce pomoci. Protože to bylo dítě, který mělo šílený

abstáky od maminky z těhotenství a ve dne v noci křičelo a křičelo. Bylo najezený, přebalený, všechno splněný, co mělo mít, ale pořád křičelo a já jsem byla totálně vyčerpaná, nevyspalá a ona to podle té SMS poznala, takže že mi jde psychicky na pomoc. A já jsem říkala, že nevím, v čem mi pomůže, když problém je v miminku, ale přesto přijela a prostě hodinu jsme o tom vykládaly, ale nakonec jsme to ustáli, ale říkám, je to strašně velká psychická podpora.

Z výše uvedené citace vyplývá, že paní Novotná byla pracovnice doprovázející organizace nápomocna jako psychická podpora v tomto případě, kdy pečovala o dítě a jak říká přechodná pěstounka: „*ve dne v noci křičelo a křičelo*“, což bylo pro paní Novotnou vyčerpávající. Paní Novotná, ač zprvu nepředpokládala, že by jí doprovázející pracovnice mohla psychicky pomoci, když jde o stav dítěte, nakonec se setkala s tím, že pracovnice jí takto mohla podpořit, i když nemohla nějak přímo zasáhnout do stavu dítěte tím, že jak říká paní Novotná: „*přijela a prostě hodinu jsme o tom vykládaly*“. A i takové „povykládání“ může mnohdy pomoci ve svízelné situaci, kdy je přechodný pěstoun vyčerpaný.

Co se týká psychické podpory, tak se doprovázející pracovník snaží neustále klást důraz na to, že dítě z pěstounské péče odejde, což pracovnice popsala jako stálé připomínání tohoto faktu přechodným pěstounům.

Já jim to zase připomenu, když už vidím, že je to nějaký takový... „ale víte, že prostě už se to třeba blíží“. Nebo když už máme konkrétně představu, kam dítě půjde, tak pak se s tím ještě pracuje.

Z výše uvedené situace vyplývá, že pracovnice doprovázející organizace se snaží poukazovat na fakt, že dítě brzy odejde, což dělá právě tím „připomínáním“. Připomínáním se snaží přechodné pěstouny připravovat na brzký odchod dítěte z PPPD, aby samotné předání dítěte přechodní pěstouni lépe zvládli, tedy aby je něco nezaskočilo.

Pracovnice doprovázející organizace funguje také jako sprostředkovatel dalších návazných služeb nebo jiné pomoci, která není přímo v jejich kompetencích, ale týká se právě psychické podpory a pomoci během odchodu dítěte z PPPD, ale i po něm.

Takže první to ošetření je, že o tom mluvíme, a další je, že jim nabízíme přímo práci se supervizorem nebo terapeutem. Toho mohou využívat, když vidím, že nějaký problém vyvstává už v průběhu, kdy mají dítě v péči. Oni vědí, že se na něho mohou obracet, ale většinou to není potřeba. Ale teď jsem vyloženě zdůraznila, že mohou toho využít po předání. Takže mohou využít jak rozhovoru se mnou, tak také s terapeutem. Je tady pro ně, aby tu službu mohli využít.

Z výše uvedeného je patrné, že o přechodné pěstouny je pečováno během doby, kdy mají dítě v péči, ale také po předání dítěte, jak říká pracovnice „*ošetření*“. Z výše uvedeného vyplývá, že pracovnice se již snaží zachytávat rizikové momenty během péče o dítě nebo okolo předání, kdy na přechodných pěstounech vidí, že proces předání

pro ně bude náročný a proto se snaží podchytit situace včas a doporučit využití odborné pomoci.

6.2.3 Možnost sdílení zkušeností a dojmů

Jako další odbornou podporou je vnímáno sdílení svých zkušeností a zážitků s jinými pěstouny na přechodnou dobu, pracovníky nebo terapeuty, což doprovázející pracovnice vnímá jako podstatný bod i při procesu předávání dítěte do následné péče.

Pro pěstouny je hodně důležité, že se spolu sejdou, takové ty skupiny a sdělí si svoje dojmy. Já je nikdy nebudu moct pochopit, jak je pochopí ten pěstoun, který všechno toto absolvoval taky nebo podobně a předával to dítě sám, takže to je taky důležitý bod, vlastně mít někoho v okolí s kým to mohou sdílet, mít toho klíčového pracovníka, s kterým to mohou sdílet a potom toho terapeuta, na kterého se mohou obrátit, tak to bych řekla, že jsou tři základní složky.

Podle výše uvedeného tvrzení doprovázející pracovnice paní Novotné vyplývá, že je tato forma podpory vnímána jako velmi pozitivní a důležitá v procesu péče o dítě, ale také v procesu přípravy přechodného pěstouna na předání dítěte. Pracovnice doprovázející organizace vyznačuje důležitý aspekt a tím je podobná nebo stejná zkušenost jiných přechodných pěstounů s předáním dítěte, tedy: *„je pochopí ten pěstoun, který všechno toto absolvoval taky nebo podobně a předával to dítě sám“*. S ohledem na skutečnost, kterou je právě zkušenost jiného přechodného pěstouna je pak možné předat nebo sdílet tuto zkušenost s přechodným pěstounem, který zatím tuto zkušenost nemá, anebo má špatnou zkušenost a potřebuje zjistit, jak pracují jiní přechodní pěstouni s přípravou na předání dítěte, tedy: *„že se spolu sejdou, takové ty skupiny a sdělí si svoje dojmy“*.

6.2.4 Role dalších subjektů zainteresovaných do případu

Do každého případu týkající se dítěte jsou dále zainteresováni další subjekty, jako je Krajský úřad, soudy a OSPOD- oddělení péče o rodinu a děti. Tyto instituce se podílejí často na řešení situace dítěte a s tím také souvisí spolupráce s přechodnými pěstouny. Ve spojitosti s odchodem dětí z pěstounské péče na přechodnou dobu paní Novotná i pracovnice doprovázející organizace hovoří o době po odchodu dítěte z přechodné pěstounské péče, která je považována za dobu na zotavenou, kterou stanovuje Krajský úřad. Tuto dobu považuje pracovnice doprovázející organizace za relativně krátkou.

Myslím, že je taky důležitý čas na odpočinek, aby měli čas si odžít to předání. Oni totiž vesměs, než začnou odpočívat, tak proběhne tak čtrnáct dní od předání. Oni když předají dítě, tak musí na úřady odhlásit rodičovskou, to dítě, že nemají v péči. Než si oběhnou, než všechno vyřídí, než všechno vyperou, nachystají na další miminko, tak v podstatě, ten týden až čtrnáct

dni jsou stále v té práci. A to nemluví o tom, že začíná doba, kdy se snaží splnit veškeré svoje lékaře a veškeré svoje resty, protože s tím miminkem to nejde, takže pak začíná kolečko rychle si oběhnout zubaře a další lékaře, protože pak převezmou dítě a pak je to složitý s novorozencem jezdit po lékařích. Co vím od pěstounů, tak se shodli na tom, že někdy to dítě, které mají kratší dobu, u něho ta péče může být náročnější a potřebují víc času na zotavenou, než u dítěte, které mají déle a které pěkně spinká. Dítě, které máte na krátkou dobu, brečí půl dne v kuse, takže to jsou pak hodně náročný tři měsíce. Takže toto by mohlo také usnadnit. Taková ta dostatečná doba na zotavenou.

Také podle paní Novotné je doba na odpočinek velmi krátká.

Dle mého názoru je velmi krátká doba odpočinku mezi předáváním a novým dítětem. Běžně dostáváme tři týdny volna, ale dle mého názoru i ostatních pěstounů by to mělo být alespoň čtyři až pět týdnů. Nezáleží na tom, jak dlouho dítě máme, ale jaké dítě máme. Pokud má dítě někdo rok v pěstounské péči, ano je to dlouhá doba, ale s tak velkým dítětem se člověk vyspí už celou noc. Pokud dostáváme děti z porodnice, vychytáváme to „nejhorší období“ a je to dost vyčerpávající. Pěstoun by si sám měl možnost říct, kolik odpočinku potřebuje, myslím, že by toho nikdo nezneužíval. Bojíme se toho, že budeme vyčerpaní, vyhořelí, budeme od této práce utíkat.

Z výše uvedených tvrzení vyplývá, že doba, po kterou má přechodný pěstoun odpočívat a stihnout si vyřídit všechny osobní záležitosti, než přijme další dítě do péče je poměrně krátká. Pracovnice doprovázející organizace poukazuje na to, že část „odpočinkové doby“ ještě pokryje vyřizování záležitostí ohledně dítěte, které již přechodná pěstounka předala do následné péče: „Oni když předají dítě, tak musí na úřady odhlásit rodičovskou, to dítě, že nemají v péči. Než si oběhnou, než všechno vyřídí, než všechno vyperou, nachystají na další miminko, tak v podstatě, ten týden až čtrnáct dní jsou stále v té práci“. Doprovázející pracovnice i přechodná pěstounka poukazují na činitele, které ovlivňují potřebnou dobu odpočinku. Jedním z nich je věk dítěte. Jak říká paní Novotná: „Pokud má dítě někdo rok v pěstounské péči, ano je to dlouhá doba, ale s tak velkým dítětem se člověk vyspí už celou noc. Pokud dostáváme děti z porodnice, vychytáváme to „nejhorší období“ a je to dost vyčerpávající. Pokud má přechodný pěstoun v péči dítě přímo z porodnice, což je miminko, které vyžaduje častější krmení a tím pádem vstávání v noci, je tato péče pro přechodného pěstouna náročnější a potřebuje po předání dítěte delší dobu na zotavenou.

Co se týká další spolupráce s Krajským úřadem, tuto popisuje paní Novotná za nepřilíživou. Říká: „*Neberou nás jako partnery, ale bohužel jako protivníky.*“

Co se týká spolupráce s krajem, paní Novotná popisuje situaci, v rámci, které se nepohodla s pracovníci kraje, a to v případě, kdy se jí nelíbilo, že přechodní pěstouni mají povinnost nechávat u sebe přespávat biologické rodiče dítěte.

Paní na kraji jsem tehdy říkala: „s tím přespáním to není problém, ale kolikrát to můžou být nějaké asociálové.“ Může to být matka zavšivená, zblešená s prominutím nebo cikání s prominutím. Říkám: „to si děláte srandu. Nezlobte se, ale já Romy prostě do postele nepustím.“ „Tak to teda pustíte, od toho jste pěstounka. Vy se přes to musíte přenést.“ „ vy

chcete, abych si takový lidi pustila do postele, do vlastního povlečení, do vlastních peřin? To nemyslíte vážně!“

Zde se nejedná tak o podporu ale spíše spolupráci krajského úřadu s pěstouny na přechodnou dobu. Evidentně přechodná pěstounka nechtěla pustit biologické rodiče k sobě do domu vzhledem k hygieně a hygienickým podmínkám u biologických rodičů. Je viditelné, že se jedná o velký zásah do soukromí přechodných pěstounů, který paní Novotná cítila jako nepřijatelný.

Jedním z dalších subjektů je OSPOD - orgán sociálně právní ochrany dětí tedy obecní úřady, magistráty, konkrétně odbory sociálních věcí. Podle paní Novotné je důležitá spolupráce přechodných pěstounů s těmito institucemi. Jako významné vnímá možnost a ochotu zprostředkovat služby – psychologické, sociálně- právní.

Ale pak je to taky na těch sociálních, když to taky vidím ty kontakty s různými sociálními pracovníky OSPOD. Tak na tom taky strašně záleží, protože je tam strašný rozdíl mezi různými OSPODY. Někteří mají strašný zájem, nabízí všechno, psychickou podporu, sociálně-právní. A někde třeba vidím nezájem. Mám třeba dítě 4 měsíce a za 4 měsíce nezavolají, jak se dítě má, ale to je prostě o lidech, to je tak všude.

Paní Novotná vnímá jako důležité, jak k ní sociální pracovník OSPOD přistupuje. Ač se sociální pracovník OSPOD nepodílí přímo na přípravě přechodného pěstouna na odchod dítěte z jeho péče, pro paní Novotnou je spolupráce s OSPOD důležitá. Výše uvedeným sděluje, že ji těší, pokud i pracovníci OSPOD se o přechodné pěstouny zajímají a nabízejí jim pomoc, i když se primárně zaměřují na zájem svěřeného dítěte.

V souvislosti s odchodem dítěte z PPPD a spolupráce se soudy paní Novotná popsala, že často se vleče období, než soud rozhodne v situaci dítěte, což může v pěstounech vyvolávat nejistotu.

V polovině března jsem předávala. Pak jak už se to chýlí k určitému datu, jak se člověk dozví od sociální nebo od doprovázející pracovníce, že k tomu a tomu datu chlapec bude papírově nachystaný, tak se ty návštěvy s budoucími rodiči dítěte zhustí.

6.3 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci neformální podpory

Za neformální podporu byli v tomto případě považováni rodinní příslušníci, přátelé, další pěstouni na přechodnou dobu, ale také doprovázející pracovníce, která v určité chvíli může vystupovat v roli kamarádky a která pěstounku na přechodnou dobu podporuje.

6.3.1 Role pracovnice doprovázející organizace

Pro paní Novotnou byla jednou z neformálních podpor právě pracovnice doprovázející organizace, na kterou se mohla v jakékoliv chvíli obrátit s prosbou o radu, nebo i v situaci, kdy byla unavená a potřebovala si s někým popovídat. Paní Novotná popsala konkrétní situaci, ve které se cítila fyzicky i psychicky unavená, když měla do péče svěřeného chlapečka, který celou noc proplakal a její doprovázející pracovnice po telefonu na pěstounce poznala, že je vyčerpaná a poskytla ji psychickou podporu tím, že za ní přijela.

Tato situace byla popsána již v rámci odborné podpory.

6.3.2 Působení rodiny a přátel

Dalším neformálním druhem podpory jsou členové rodiny a přátelé. Pro paní Novotnou je to konkrétně její maminka, dcera a kamarádky.

Dost mi pomáhá maminka, která teď i chlapečka hlídá a pak taky i dcera, která je už velká. Někdy taky kamarádky, což nám řekli, že můžeme. Bylo nám řečeno, je to, jako byste se starala o vlastní dítě. A tam vám taky vypomáhá širší okolí, ale úplně stejné to není. Je tam větší zodpovědnost, protože přece jen to není moje vlastní dítě.

Paní Novotná tímto chce říci, že jsou osoby, jako maminka, dcera a kamarádky, kterým důvěřuje a může se na ně spolehnout, když jí s péčí o dítě někdy pomohou. Současně si však uvědomuje velkou odpovědnost a lze říci i větší odpovědnost, než kdyby se starala o své vlastní dítě. Takto se vlastně stará o dítě, jehož rodičem je někdo jiný a musí zabezpečit, aby dítěti zajistila kvalitní péči a především bezpečné zázemí.

Dále pracovnice, která doprovází paní Novotnou, zmínila i další část neformální podpory, kterou obecně pěstouni na přechodnou dobu pokud mají možnost, tak využívají a tou jsou manželé. Jelikož manžel s pěstounkou a svěřeným dítětem tráví spoustu času, může se na něj pěstounka obrátit a sdílet s ním svoje dojmy a pocity. V tomto případě tedy doprovázející pracovnice popisovala situaci, kdy jsou oba manželé pěstouny na přechodnou dobu.

V tomhle si mi osvědčuje, když to dělají 2, manželé, že vlastně to řeší spolu, protože samozřejmě to nemohou řešit na ulici, vzhledem k ochraně osobních údajů nebo v podstatě i ty pěstounky by si neměli říkat příliš detailů, kdežto když je to ten manžel, který je sám pěstoun taky toho dítěte, tak vlastně zná všechny ty údaje a mohou si to říct, takže to si myslím, že je opravdu taky jednodušší včetně té péče, když jsou na to dva, když není sama ta osoba.

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud mají přechodní pěstouni možnost svěřovat se svému manželovi či manželce, který může být přechodným pěstounem, shledává se tento přístup s úspěchem. Manželé jsou vlastně v téže pozici. Mají oba stejné informace

o dítěti, každý však situaci může vnímat z jiného úhlu pohledu, a tak si navzájem mohou tyto úhly pohledu sdělovat a předat si o tomto zpětnou vazbu. Rozdíl ve sdílení s jinými přechodnými pěstouny a ve sdílení s manželem či manželkou je v tom, že jiný přechodný pěstoun případ dítěte nezná a vzhledem k ochraně údajů by ani neměl znát příliš podrobností. Tudíž není tak zainteresován do případu, jako manžel či manželka přechodného pěstouna a nemůže tak poskytnout kvalitní zpětnou vazbu s ohledem na konkrétní případ dítěte.

6.3.3 Sdílení

V neposlední řadě je jednou z neformálních podpor možnost sdílení rad, postupů péče, dojmů a dalších zkušeností mezi pěstouny na přechodnou dobu podobně jako již bylo uvedeno sdílení mezi manželi, kteří společně vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu. Přestože se pěstouni na přechodnou dobu mohou setkávat v rámci určitých klubů pro pěstouny a sdružení pěstounských rodin, což je považováno za formální instituce, zařadila jsem tuto podporu do neformální, jelikož jsou pěstouni spolu v kontaktu i mimo tato organizovaná setkávání, ať již formou osobního setkávání v domácnostech nebo jako podpora na telefonu. Blíže byla strategie sdílení popsána již v kapitole odborné podpory.

I když je většina výše uvedených situací popsáné v kontextu péče o dítě spíše než samotného odchodu dítěte z PPPD a přípravy na daný odchod, vnímala jsem, že neformální podpora pěstounky na přechodnou dobu funguje i právě při procesu přípravy na odchod dítěte. Tito členové podpory jsou s přechodným pěstounem v kontaktu a tak je zřejmé, že i během této chvíle, kdy se pěstoun připravuje na odchod dítěte nebo i při samotném předávání dítěte mu mohou být oporou.

6.4 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií

Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií spočívá ve využití vlastních osvědčených postupů a metod, aby byl odchod dítěte pro přechodného pěstouna dobře zvládnutelný.

6.4.1 Vize pozitivní budoucnosti dítěte

Během výzkumu bylo zjištěno, že pro přechodné pěstouny je velmi důležité, pokud vědí, do jakého prostředí budou dítě předávat. Je pro ně mnohem snazší předávat dítě do stabilní rodiny, kde má dítě zajištěno zázemí a naplněny veškeré své potřeby (slovy paní Novotné „...rodina, která září štěstím a zahrne to naše dítě láskou a péčí až do dospělosti“). Při předávání dítěte do následné péče, tedy pěstounské péče či adopce paní Novotné pomáhá, pokud ví, že dítě předává odpovědným rodičům, u kterých se bude mít co nejlépe.

Jsme rádi, že se našla rodina, která září štěstím a zahrne „to naše dítě“ láskou a péčí až do dospělosti. Vždyť pro nás je největší odměnou šťastný úsměv na tváři dítěte. Už od porodnice pořizujeme průběžně foto dítěte, na závěr vyrábíme pro dítě deník formou fotoknihy. Ten si pak od nás dítě odnáší na památku do nové rodiny.

Jak je zřejmé z výše citovaného úryvku, paní Novotná se snaží do tohoto kýženého příběhu dítěte pozitivně začlenit i aktuální pobyt dítěte ve své rodině – průběžným pořizováním fotografií a vytvořením deníku-fotoknihy, kterou si pak dítě odnese „na památku“.

Paní Novotná pozitivní budoucnost vnímala především u předání konkrétního dítěte, které přecházelo k biologické tetě do pěstounské péče:

Určitě pomohlo to, že jsem věděla, že jde k té tetě, že jde teda do dobré rodiny a bude se tam mít dobře. Protože, když jsem viděla, že se třeba vrací do biologické rodiny, kde ta matka mu nemůže dát to co já a já si ho tak vypiplám, tak mě to pak i mrzelo.

Pracovnice doprovázející organizace vnímala tuto pomocnou strategii při předávání dětí u paní Novotné stejně:

U těch ostatních dětí to všechno končilo dobře, když to tak řeknu. Jeden chlapeček se vracel, nebo brala si ho teta a holčička šla do adopce, k natěšeným rodičům, kteří během dvou dnů vymalovali pokojíček, všechno nakoupili. Když přijeli, vzali si malou, paní si ji položila do náruče a malá byla spokojená a to je potom radost a navíc to netrvalo dlouho, to trvalo asi tři měsíce. Přesto, že tam byla kratší doba, tak to bylo pro pěstounku docela bolestné, ale zase věděla, že je to šťastný konec a musela se s tím smířit a zpracovat si to.

Pracovnice si je vědoma toho, že předání je pro pěstounku „docela bolestné“, avšak že si je vědoma „šťastného konce“ pro dítě – vědomí šťastného konce pro dítě je tedy důležité i pro pěstounku; lépe se jí s předáním dítěte smiřuje – kdyby toto vědomí chybělo (slovy pěstounky: „kde ta matka mu nemůže dát to co já“), bylo by předání i pro pěstounku samo těžší, „mrzelo“ by jí to.

Na tomto příkladu pracovnice doprovázející organizace poukazuje, na to, že je „vize pozitivní budoucnosti dítěte“ častou strategií, kterou pěstouni používají při předávání dětí a jež jim také pomáhá ke snadnému a klidnému předání.

Pro ty pěstouny je asi hodně klíčový bod, kam to dítě půjde. Pokud vědí, že třeba půjde do adopce a vidí ty rodiče natěšené, tak se jim to dítě mnohem snadněji předává, než když vypadá, že půjde do ústavního zařízení. Je to o tom, kam to dítě jde, jak se ten příběh ukončil. Mám zkušenost, že pokud pěstouni cítí, že je to šťastný konec, tak to berou přirozeně. Na jednu stranu jsou na něho navázání, ale na druhou stranu ví, že takhle je to dobře, jak to je.

6.4.2 Dobře odvedená práce

Z rozhovoru s přechodnou pěstounkou a doprovázející pracovnící vyplynulo, že další využívanou strategií je vidina „dobře odvedené práce“, tedy, že přechodná pěstounka označila svoji odvedenou práci jako kvalitní a že práce měla svůj význam. S tímto pocitem pak také paní Novotná děti předává. Na jednom z případů během předání paní Novotná uváděla: *Holčička je nádherná, zahrnovaná veškerou láskou a péčí.* K tomu se také řadí profesionální přístup pěstounky, který si při každém předání zachovává a který vylučuje dání najevo vlastní lítosti.

Při odchodu dítěte se chováme profesionálně, nesmíme na sobě dát znát lítost a smutek z loučení. Bude se nám stoprocentně stýskat. Neexistuje, abychom brečeli před novými rodiči, to teda ani slza nesmí být. Prý po předání si potom můžeme brečet, kopat do zdi, ale u předání se musíme držet.

Pracovnice doprovázející organizace popisovala, že většina přechodných pěstounů si zachovává výše uvedený postoj při předání dítěte.

Samozřejmě je jim to na jednu stranu líto, ale vědí, že takhle je to správně, pak se jim dítě předává snáz. Říkám, přijde i na slzy, ale myslím, že je to v pořádku, že to k tomu patří. Vždycky je vidět, že jste tu práci dobře odvedli. Takže když pak dítě předávají, tak já říkám, tak si pobřečíme, ale víme, že ta práce byla odvedená dobře.

6.4.3 Vlastní zkušenost

Jednou ze strategií, která se paní Novotné osvědčila, je vlastní podobná zkušenost z minulosti, kterou může aplikovat při péči o dítě a poté při jeho předání, ač se liší například v případě přechodné pěstounské péče v celodenním poskytování péče

Mám zkušenost z „kojeňáku“, kde jsem byla osm let a starala se o ty děti. Tak pořád si říkám, že lepší toto než „kojeňák“. Lepší když se tomu dítěti může někdo plně věnovat. V tom „kojeňáku“ ty sestry na to ten čas tak nemají, protože těch dětí je tam hodně. A taky jsem tam věděla, že je to vlastně práce, jako dělám teď. I když na druhou stranu tam to bylo v tom, že jsem odešla domů a už jsem nad tím nepřemýšlela. Tady naopak tu práci mám dvacet čtyři hodin denně.

Paní Novotná uvádí na příkladu, kdy pracovala v kojeneckém ústavu podobnost z hlediska poskytování základních potřeb dítěti, „A taky jsem tam věděla, že je to vlastně práce, jako dělám teď“. Tato zkušenost jí tedy může být nápomocná v období péče o dítě, kdy již zná zaběhnuté postupy, ale také při předání dítěte do následné péče, kdy ví, že je to její práce, tak jako v kojeneckém ústavu. Současně však vnímá rozdíl, a

to, že s dětmi je nyní dvacet čtyři hodin denně. Z výše citovaného „*Lepší když se tomu dítěti může někdo plně věnovat*“, je patrné, že přechodný pěstoun dítěti poskytuje péči intenzivněji, než je tomu v kojeneckém ústavu.

6.4.4 Připomínání si

Jednou z využívaných strategií, která přechodným pěstounům může pomoci při předávání dětí je časté připomínání si a opakování toho, že dítě v dohledné době bude předáno do následné péče. V tomto bývá často nápomocna právě pracovnice doprovázející organizace.

Já vidím pěstouny, které doprovázím, opravdu ty děti mazlí, tulí, mají je hodně na rukách, pusinkují je, ale samozřejmě v hlavě ví, musí si to připomínat, že to dítě půjde dál. Ale není to tak, že by se chovali jinak, než se chovají ke svým vnoučatům. Já jim to zase připomenu, když už vidím, že je to nějaký takový... „ale víte, že prostě už se to třeba blíží“. Nebo když už máme konkrétně představu, kam dítě půjde, tak pak se s tím ještě pracuje.

Z výše uvedené citace vyplývá, že pracovnice doprovázející organizace upozorňuje nejen v případě paní Novotné, ale i u dalších přechodných pěstounů na brzký odchod dítěte z péče, čímž se snaží připravit přechodné pěstouny na odchod dítěte z jejich péče a předejít tak možným těžkostem při předání na straně dítěte i na straně přechodného pěstouna.

6.4.5 Pružnost

V rámci příprav na odchod dítěte paní Novotná popsala, že bylo potřeba v některých situacích reagovat pružně v návaznosti na udanou změnu. Paní Novotná využívá tuto vlastní strategii, která je však více charakteristickým rysem osobnosti, než přebranou strategií.

Maminka si to rozmyslela, že děťátko chce zpátky, takže to byla opravdu taková léčba šokem, protože než jsme si na ni stihli zvyknout a udělat nějaký harmonogram a režim, tak ... a navíc ten telefonát byl ze dne na den, sociální pracovnice mi zavolala: „zítra holčičku předáváte mamince“ a hotovo, takže tam opravdu žádná příprava, opravdu nic se nedalo dělat. Věděla jsem, že v tolik a v tolik si maminka přijede.

Na uvedeném příkladu paní Novotná poukazuje na rychlé změny v procesu předávání slovy paní Novotné: „*A navíc ten telefonát byl ze dne na den, sociální pracovnice mi zavolala: „zítra holčičku předáváte mamince*“. Na změnu, kdy původní plán byl jiný a najednou došlo k tomu, že přechodná pěstounka měla předávat dítě biologické matce, si musela paní Novotná rychle zvyknout. Paní Novotná tedy nevnímala, že by se v této rychlosti stihla nějak připravit. Jak řekla paní Novotná:

„takže tam opravdu žádná příprava, opravdu nic se nedalo dělat. Věděla jsem, že v tolik a v tolik si maminka přijede“. Pěstounka tedy musela „sáhnout“ po vlastní strategii, kterou bylo možné v té chvíli využít, a to pružnosti.

6.4.6 Pozvolný přechod do následné péče a kontakty dětí s přechodnou pěstounkou

Další z využívaných strategií, kterou paní Novotná označila za pomocné při předávání dětí, jsou pozvolné přechody od pěstounky na přechodnou dobu, do biologické rodiny nebo NRP. S tím jsou spojené časté kontakty dítěte s osobou nebo osobami, jimž bude dítě předáno.

Je taky důležitý ten pozvolný přechod, že to dítě hned nejde do další péče, ale mezitím probíhají kontakty s pěstouny nebo adoptivními rodiči.

Paní Novotná popsala, že kontakty dětí s osobami, které o ně následně pečují, se postupně zhušťují, až dochází k samotnému předání. Zhušťováním kontaktů, s tím, že s budoucí rodinou pak děti tráví více času, dochází k pozvolnému přechodu.

Po tomto předání pak nadále fungují kontakty dětí s přechodnou pěstounkou, což paní Novotná považuje za přínosné nejen pro dítě, ale také pro ni.

Pomáhá mi i to, že vím, že tam se ty kontakty s dítětem po předání hned neutnou, pokud teda jde k pěstounům, takže se třeba s těmi pěstouny a miminkem setkáváme. Oni také posílají fotky, jak se miminko má a je vidět, že se mu daří dobře a to jsem pak za to ráda. Pro náhradní rodiče jsme kdykoliv na telefonu, pokud by potřebovali s něčím poradit.

Z toho, co řekla paní Novotná, vyplývá, že možnost být v kontaktu s dětmi, o které dříve pečovala a poté předala do NRP, jí poskytuje jakousi zpětnou vazbu o dítěti a jistotu v tom, že i nadále bude jeho „tetou“.

Dál tam byly časté a těsné kontakty právě s tou tetou a dál tam vlastně kontakty pokračují. Jezdívám za chlapečkem. Když jsem vlastně za nimi přijela po určité době a teta otevřela dveře, tak se chlapeček usmíval a natahoval ruce. A teta se až divila. Řekla, jestli se nemá urazit, ale to samozřejmě s nadsázkou. Ale divila se, že chlapeček takto za mnou šel, protože prý k jiným lidem takto nejde. Ale bylo vidět, že mě asi poznal, nebo nějaká ta vzpomínka v něm zůstala.

Paní Novotná kontakty uvádí na konkrétním případu, kdy dítě bylo předáno do pěstounské péče. Je znatelné, že kontakty mají velký význam, jak pro ni, tak pro dítě, což je vidět u citovaného: *„Když jsem vlastně za nimi přijela po určité době a teta otevřela dveře, tak se chlapeček usmíval a natahoval ruce“.* Je také viditelná radost přechodné pěstounky z toho, že chlapeček ji přijal, i když se spolu nějakou dobu neviděli. Pro paní Novotnou může být velmi podporující v rámci předání vidina toho, že je možnost se s dítětem dále vídat a nezůstat tak pro něj cizí i po určité době.

Pracovnice doprovázející organizace se vyjádřila k následným kontaktům přechodných pěstounů a dětí obdobně a rovněž označuje tento přístup za pozitivní

Je to takové hezké, že budoucím rodičům nebo pěstounům mohou poskytnout všechny informace po tu dobu, kdy u nich to dítě bylo. Takže to je pro přechodné pěstouny taková hezká zpětná vazba, která jim také ulehčuje to odpoutání, když například dostanou fotku spokojené rodiny, kde vidíte, že se to povedlo a jsou spokojeni, takže to je pro ně pak takový hezký pocit, že se to povedlo a mělo to smysl.

Zde se objevuje více aspektů, které mohou pomoci přechodným pěstounům zvládnout předání, a jež vychází právě z kontaktů s dítětem, které bylo předáno do následné péče. Určitě je to možnost poskytovat množství informací budoucím rodičům či pěstounům o dítěti. Vzhledem k tomu, že přechodný pěstoun pečoval o dítě po nějakou dobu, zná jeho návyky a je možné, že také zná jeho historii. Doprovázející pracovnice také poukazuje na „odpoutání se“ přechodné pěstounky od dítěte v rámci kontaktů s rodinou, kde tím nástrojem, který procesu „odpoutání“ napomáhá, je zpětná vazba ze strany rodiny s dítětem „když například dostanou fotku spokojené rodiny, kde vidíte, že se to povedlo a jsou spokojeni, takže to je pro ně pak takový hezký pocit, že se to povedlo a mělo to smysl“.

6.5 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte s ohledem na vztah mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem

V rámci rozhovoru jsem zjišťovala pohled pracovnice doprovázející organizace a pěstounky na přechodnou dobu na vztah mezi přechodným pěstounem a dítětem s ohledem na předávání dítěte do následné péče, které mohlo být brzké a mnohdy nečekané. Dále jsem zjišťovala, jak pěstouni pracují s tímto vztahem v procesu předávání.

6.5.1 Citová vazba

Pracovnice doprovázející organizace i paní Novotná se shodli v tom, že vztah mezi přechodnou pěstounkou a svěřeným dítětem samozřejmě vzniká. Pěstoun dítěti projevuje city, protože mimo naplnění základních fyziologických potřeb musí být naplněny také citové potřeby a lze říci, že i mezi nimi vzniká vazba, která je žádoucí.

V pěstounské péči na přechodnou dobu je důležité, aby si dítě zažilo citovou vazbu už v tom raném věku, tudíž na jednu stranu je žádoucí, aby pěstoun úplně od toho dítěte nebyl odstřižený. Je tam potřeba, aby naplňoval i ty citové potřeby, což oni dělají, samozřejmě to dítě mazlí, tulí,

pusinkují a samozřejmě potom tam ta vazba vzniká, ale říkám, je to žádoucí. Protože kdyby se oni stavěli do role profesionála, ne úplně citově nakloněného, jak třeba v nemocnici personál, když to řeknu, tak ten smysl přechodné pěstounské péče z části vymizí, protože je tam důležitá ta vazba. Ono to ani není možné, když si vezmete miminko z porodnice a jste s ním dvacet čtyři hodin denně. Když jste v kojeneckém ústavu, tak odcházíte z práce, ale to dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu se stane součástí vaší rodiny. Navštěvují vás známí, rodina.

Doprovázející pracovníce chtěla výše uvedeným říct, že vztah mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem je součástí výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Tudíž bez vytvoření vztahu a lze říci i citové vazby, která často vzniká, nelze poskytnout natolik kvalitní péči. Doprovázející pracovníce to vysvětluje tak, že kdyby se přechodný pěstoun držel zpátky a neprojevoval by city vůči svěřenému dítěti, tak PPPD ztratí smysl, jak říká pracovníce: *„kdyby se oni stavěli do role profesionála, ne úplně citově nakloněného, jak třeba v nemocnici personál, když to řeknu, tak ten smysl přechodné pěstounské péče z části vymizí“*. Je tedy zapotřebí uplatňovat i ten lidský přístup, bez kterého není možné tuto práci vykonávat. Navíc, jak pracovníce tvrdí, pokud je přechodný pěstoun s dítětem celý den, není možné, aby si k němu tuto vazbu nevytvořil. Poukazuje na to v citacích: *„Ono to ani není možné, když si vezmete miminko z porodnice a jste s ním dvacet čtyři hodin denně“*. *To dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu se stane součástí vaší rodiny.*

Paní Novotná popsala, jak sama vnímá tento citový vztah mezi ní a dítětem nebo také dětmi a jakým způsobem naplňuje citové potřeby k dítěti. To dokazuje, že v přechodné pěstounské péči se klade důraz na vytvoření vztahu mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem a na naplňování emočních potřeb dítěte.

Jsem s ním dvacet čtyři hodin denně, mazlím se s ním a ten vztah tam vzniká. Všechny tyto děti jsou velmi vstřícné a schopné k nám citově přilnout a samozřejmě i my k nim. Naším cílem je, aby dítě bylo schopno navázat citovou vazbu ke konkrétní osobě. To platí zejména u novorozenců v prvních měsících života, kdy se formuje a vyvíjí nervová soustava, zakládají se jeho dispozice na celý život. Právě pobyt v ústavu, byť i krátkodobý, dle výzkumů způsobuje, že dítě pak není schopno si v životě vytvořit vazbu k blízké osobě. Nevěří samo sobě, nevěří svému okolí.

Podobně jako pracovníce doprovázející organizace se vyjadřuje i paní Novotná k tématu vztahu mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem. Obě se shodují v tvrzení o celodenní péči, v rámci které není možné, aby vztah mezi přechodným pěstounem a dítětem nevznikl, jak dokládá větou: *„Jsem s ním dvacet čtyři hodin denně, mazlím se s ním a ten vztah tam vzniká.“* Významným činitelem při formování osobnosti dítěte je právě vytvoření citové vazby k blízké osobě již u novorozenců, a proto paní Novotná vidí jako velmi důležité, aby si dítě tuto vazbu zažilo již v brzkém věku. Jak říká paní Novotná: *„V prvních měsících života, kdy se formuje a vyvíjí nervová*

soustava, zakládají se jeho dispozice na celý život.“ Stejně jako pracovníce doprovázející organizace tedy paní Novotná tvrdí, že přechodnou pěstounskou péčí není možné poskytovat bez poskytování emočních potřeb dítěti, které později mohou vést k vytvoření vztahu a vazby mezi dítětem a pečující osobou.

Pracovnice doprovázející organizace a paní Novotná popisovali, jak dále pracují s touto citovou vazbou v procesu předávání. Pracovnice doprovázející organizace vysvětlila, že tito pěstouni i když s dětmi vytvoří citový vztah, musí stále brát zřetel na to, že jednou dítě odejde a pracují na tom pomocí tzv. „připomínání si“, které spočívá v profesionálním nastavení přechodného pěstouna. Přechodný pěstoun si tedy musí zachovat profesionální přístup tím, že jedná v souladu s faktem, že dítě brzy odejde. Toto je potřeba mít na zřeteli, a podle tohoto se chovat. Jak popisuje pracovníce doprovázející organizace: *„Samozřejmě v hlavě ví... musí si to připomínat, že to dítě půjde dál.*

To může být pro mnohé z nich velice náročné, takže se stává, že se u nich později projeví emoční reakce, jako je například pláč.

Samozřejmě citové vazby tam vznikají. Takže když pak dítě předávají, tak já říkám, tak si pobřečíme, ale víme, že ta práce byla odvedena dobře. Na jednu stranu jsou na dítě navázaní, ale na druhou stranu ví, že takhle je to dobře, jak to je.

Pracovnice doprovázející organizace poukazuje na fakt, že i když je pro přechodné pěstouny obtížné dítě předat do následné péče, protože mezi nimi vzniklo jisté pouto, jedná se o profesionály, kteří by se k předání dítěte měli profesionálně postavit, tedy vnímat, že PPPD je jejich práce a součástí této práce je i proces předání dítěte, který je dalším úspěšným krokem pro spokojený život dítěte, jak říká pracovníce: *„Na jednu stranu jsou na dítě navázaní, ale na druhou stranu ví, že takhle je to dobře, jak to je.“*

Paní Novotná přiznala, že jedno z předání pro ni bylo velmi emočně náročné, takže se později dostavila právě výše uvedená citová reakce.

Předání bylo takový emotivní, že to jsem si pak i poplakala. To nám tedy na tom školení řekli, že neexistuje, abychom brečeli před novými rodiči, to teda ani slza nesmí být. Prý po předání si potom můžeme brečet, kopat do zdi, ale u předání se musíme držet.

Výše popsaná situace se pojí právě s předešlým profesionálním postojem, který byl vysvětlen v předchozí citaci. Profesionální přístup je znatelný v tvrzení paní Novotné: *„Na tom školení řekli, že neexistuje, abychom brečeli před novými rodiči, to teda ani slza nesmí být.“* Tedy udržet si daný profesionální postoj před novými rodiči, nebo pečujícími osobami, kterým je dítě předáváno. Samozřejmě, jak říká paní Novotná, je lidské a samozřejmě, že pěstoun bude plakat, pokud se zážitek spojený s péčí a

předáním dítětem stal velmi emotivním: „*Předání bylo takový emotivní, že to jsem si pak i poplakala.*“ Na jednu stranu je tedy zapotřebí si v samotném procesu předávání dítěte udržet profesionální přístup, samozřejmě na druhou stranu se tam dostává i ten lidský přístup.

Pracovnice doprovázející organizace vnímala předání dětí u paní Novotné, tak že všechna končila radostně, nicméně i pro paní Novotnou byla jedna ta zkušenost velmi emotivní.

Holčička šla do adopce, k natěšeným rodičům, kteří během dvou dnů vymalovali pokojíček, všechno nakoupili. Když přijeli, vzali si malou, paní si ji položila do náruče a malá byla spokojená a to je potom radost a navíc to netrvalo dlouho, to trvalo asi 3 měsíce. Přesto to pěstounku docela vzalo, protože tam hraje roli jedna věc. Ono s každým dítětem tam ta chemie funguje asi jinak a to těmi zkušenostmi zjistí, že to nemusí být o délce péče, ale něco tam je, že se na sebe víc napojí. Přesto, že tam byla kratší doba, tak to bylo pro pěstounku docela bolestné, ale zase věděla, že je to šťastný konec a musela se s tím smířit a zpracovat si to.

Pracovnice doprovázející organizace tímto chtěla vysvětlit, že ač bylo dítě svěřené v přechodné pěstounské péči krátce, vznikla mezi dítětem a přechodnou pěstounkou jistá vazba, po které bylo náročné dítě předat do následné péče. Jak bylo však již výše popsáno, přechodná pěstounka tak jako ostatní přechodní pěstouni musí být s faktem předání dítěte srovnáni a k tomu jim může napomoci vidina šťastné budoucnosti dítěte, jak pracovnice popsala: „*Věděla, že je to šťastný konec*“. Tedy, že budoucí rodiče se na dítě těší a připravují se na jeho přijetí, což může být pro pěstounku pozitivní motivace pro odloučení se od dítěte.

6.5.2 Kompetence pěstouna

Pracovnice doprovázející organizace také zmínila, že často naráží s přechodnými pěstouny na nejasnosti v kompetencích pěstounů na přechodnou dobu a k slabému vymezení hranic, což právě v důsledku ovlivňuje to, jak se daní pěstouni do případu zapojují. Jak říká: „*Někdy to není úplně takový ošetřený a pak do toho vstupují pěstouni, i když pěstouni dělají víc, než mají.* Často se pak stává, že se příliš do případu zainteresují a může to vést k nesnadnému předání dítěte.

Nejprimárnější zájem ten příběh posunout má ten pěstoun, protože ten má to dítě doma a ví, že má ten rok a vidí, že to dítě roste. Já bych řekla, že ten zájem je tam u nich nejvíc. Soud to dítě ani nezná, nevidí, zná ho jen ze spisu, takže ti pěstouni se snaží ten příběh posunovat víc s tou citovou zainteresovaností, ale právě zase naráží na to, že jsou více zainteresovaní a je to pro ně těžší to dítě pustit, protože se do toho více ponoří, ale bohužel ten systém nefunguje tak, aby si pěstouni vymezili tu práci, jestli to jen péče o dítě. Většinou ač se snažíme my, jako doprovázející organizace to za ně, když jim dá někdo na bedra něco, co nemají dělat, tak se snažím, to nějak vykomunikovat já, ale někdy to prostě nejde. Pracovnice OSPOD řekne, zavolejte na soud, tak tam zavolají a pak se zas rozčilují, že to ještě není a je to takový složitější,

když oni se podílí na tom příběhu víc než jenom tou péčí o to dítě a je to pro ně potom zase těžší. A to je zase úkolem toho doprovázejícího, držet je v hranicích, aby neposuzovali, taková je rodina nebo taková, kdo by tedy měl dítě převzít, to už není jejich práce, ale zároveň se to po nich chce, přesto že by se to po nich chtít nemělo.

Z výše uvedené citace je patrné, že přechodní pěstouni se do případu dítěte zapojují víc než by měli. Na jednu stranu je to jejich vlastní iniciativa pramenící z úzkého vztahu s dítětem, o které pečují dvacet čtyři hodin denně a tím pádem větší potřebou se zapojit do rozhodování o dalším osudu dítěte, což vyplývá z tvrzení pracovnice: *„Nejprimárnější zájem ten příběh posunout má ten pěstoun, protože ten má to dítě doma a ví, že má ten rok a vidí, že to dítě roste. Já bych řekla, že ten zájem je tam u nich nejvíc.“* Na druhou stranu jsou však přechodní pěstouni nuceni okolnostmi případu ještě více se do něj zainteresovat, jak říká doprovázející pracovnice: *„Pracovnice OSPOD řekne, zavolejte na soud, tak tam zavolají“.* Je zde tedy obava, že čím více se pěstouni zapojují do případu svěřeného dítěte, ať už z vlastní iniciativy, nebo protože to po nich někdo vyžaduje, dojde k tomu, že pro pěstouna se stane předání mnohem těžší. Tím, že se více zainteresují do případu a poznají budoucí rodiče nebo biologické rodiče, kterým by dítě mělo být předáno, vytvoří si o nich určitou představu. Představa přechodného pěstouna o budoucnosti dítěte se nemusí shodovat s představou orgánů, které rozhodují v procesu předání dítěte do následné péče, jak doprovázející pracovnice dokládá: *„aby neposuzovali, taková je rodina nebo taková, kdo by tedy měl dítě převzít“.* Na základě takového posuzování, pak přechodný pěstoun může vyhodnotit, že do takové rodiny by dítě nechtěl předat, ale jak pracovnice říká, *„to už není jejich práce“.* Úkolem doprovázející pracovnice je tedy držet přechodné pěstouny v jejich kompetencích a tyto jim připomínat. Stává se, že však pěstouni jsou instruováni k zapojení se jinými institucemi.

Bylo by tedy dobré vymezit hranice (kompetence) přechodných pěstounů a s těmito obeznámit také další subjekty (OSPOD, KÚ), aby tedy nedocházelo k zapojování přechodných pěstounů do záležitostí spadajících mimo jejich kompetence. Další variantou by bylo přenést to, co například OSPOD vyžaduje po přechodných pěstounech na doprovázející organizace, tak jak to zmiňuje doprovázející pracovnice ve výše uvedené citaci.

6.6 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na základě následných variant řešení situace

Jak již bylo v předchozích kapitolách zmíněno, tak přechodní pěstouni již během přijímání dětí do péče mohou vědět, do jaké formy péče dítě bude dále směřovat. Z výzkumu vyplynulo, že děti z PPPD putují do forem náhradní rodinné péče, tedy do osvojení a pěstounská péče. Další možností je návrat dětí do biologické rodiny. Pracovnice doprovázející organizace popsala postup, na základě kterého je dítě svěřováno do péče následující po PPPD.

Záleží, jak se ten příběh toho dítěte bude vyvíjet. To znamená, jestli je tam předpoklad, že matka dá souhlas nebo rodiče dají souhlas s osvojením, no a dítě půjde do adopce a tam se dá očekávat, jak dlouho to asi bude trvat, nebo že spíš rodiče upravují podmínky a vypadá to, že rodiče budou zpátky dítě přebírat, nebo rysuje se někdo z rodiny, kdo by dítě převzal do jeho péče. Je tam více variant, např. vypadá to, že se tady babička..., ale pokud babička nebude schopná, tak se využije pěstounská péče, protože rodiče např. nechtějí dát souhlas a nějaký kontakt vyžadují.

Z výše uvedeného vyplývá, že je rozhodující, jak se k situaci dítěte staví biologičtí rodiče, tedy zda mají o dítě zájem. V případě, že o dítě nadále projevují zájem a zajišťují si lepší podmínky pro péči o dítě, tedy jak řekla pracovnice doprovázející organizace „spíš rodiče upravují podmínky“, je předpoklad, že se dítě vrátí zpět do biologické rodiny a přechodný pěstoun se může připravit na odchod dítěte k biologickým rodičům. Pokud je zřejmé, že se dítě k biologickým rodičům nevrátí, je vyhledávána blízká rodina dítěte, která by mohla dítě převzít do své péče, případně do pěstounské péče. Nemá-li dítě blízkou biologickou rodinu, nastává varianta pěstounské péče, a to v případě, že biologičtí rodiče o dítě projevují zájem a nadále vyžadují styk s dítětem. V případě, že rodiče dají souhlas s osvojením nebo je zde předpoklad, že dají tento souhlas, je zde varianta svěření dítěte do osvojení a přechodný pěstoun se bude připravovat na odchod dítěte k novým adoptivním rodičům.

Paní Novotná se dosud setkala s předáním dětí zpět do biologické rodiny a s předáním dítěte do pěstounské péče a také do osvojení.

6.6.1 Péče pokrevního příbuzného

U prvního dítěte byla paní Novotná připravena na situaci, kdy bude miminko předávat do adopce, což jí bylo řečeno při převzetí dítěte do její péče. Nakonec však došlo k tomu, že biologická matka si adopci rozmyslela.

Přivezla jsem si z porodnice holčičku, která měla jít do adopce a já celá nadšená jsem se do toho vrhla po hlavě a byly jsme natěšení i s tou dcerou, ale po týdnu se stalo, že mi volala sociální pracovnice, že maminka si to rozmyslela, že děťátko chce zpátky, takže to byla opravdu taková léčba šokem, protože než jsme si na ni stihly zvyknout a udělat nějaký harmonogram a režim, tak... a navíc ten telefonát byl ze dne na den, sociální pracovnice mi zavolala: „zítra holčičku předáváte mamince“ a hotovo, takže tam opravdu žádná příprava, opravdu nic se nedalo dělat.

Na tomto případě bylo také vidět, že přechodná pěstounka se za tak krátkou dobu ani nedokázala připravit na odchod děťátka. K tomu se přidává i fakt, že kdyby se připravovala na jeho odchod, tak by se jednalo o přípravu související s odchodem do osvojení, což se může lišit od přípravy na odchod dítěte zpět do biologické rodiny. Pravděpodobně by se příprava lišila v komunikaci mezi přechodnou pěstounkou a biologickým rodičem, kde by biologický rodič potřeboval více podpory při péči, a kde by pravděpodobně nefungovaly následné kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou.

Další případ byl obdobný v tom, že paní Novotné bylo na začátku řečeno, že holčička bude svěřena do osvojení. Opět však nastala situace, kdy se biologická matka rozmyslela a zatoužila zpět po děťátku. K tomuto uvádí:

Pak jsem měla za měsíc na to další holčičku. Maminka měla více dětí, a že je samoživitelka a že by to nezvládala po sociální stránce, peníze a podobně. Nebyla jsem přesvědčená o tom... já si vždycky říkám, že všude na těch seminářích a školeních nám říkají, že nejlepší řešení je matka, ať je to jakákoliv matka i hrůza matka, ale prostě je to biologický, geny, všechno, ale prostě já jsem tady u té o tom nebyla přesvědčená. Pak když jsem s ní měla ty kontakty, tak jsem si říkala, že je to takový... cítila jsem spíš, že to bylo takový z finanční stránky, než vyloženě z lásky. Matka navíc řekla, že do půl roku jde do práce, holčička byla malinká a ona mi při první vycházce řekla, že bude nastupovat do práce. Tak jsem jí řekla: „Malá bude mít 4 měsíce, kam půjdete?“ Ona mi řekla: „Našla jsem si v baru místo.“ Já říkám: „Kdo se Vám oni bude starat?“ „No matka. Však ona mi vychovává i ty kluky.“

V tomto případě měla paní Novotná asi měsíc na přípravu na odchod svěřeného dítěte s tím, že nejdříve počítala se svěřením holčičky do osvojení. Když se však situace změnila, musela se paní Novotná připravit na odchod dítěte zpět ke své biologické matce. Z rozhovoru je patrné, že paní Novotné se nepředávala holčička příliš snadno. Hlavním faktorem, který zde hrál roli, byla budoucnost dítěte a s ní spojená nejistota v naplnění potřeb dítěte, především lásky. Paní Novotná měla viditelně obavu, jak se dítě bude mít u své biologické matky.

Při svěřením dítěte zpět biologickým rodičům přechodní pěstouni mohou narážet na historii biologické rodiny, kterou si přechodný pěstoun vyslechne během soudního jednání. Negativní historie rodiny může ovlivnit pohled přechodného pěstouna na danou rodinu a tím pádem pro něj znesnadňuje případné předání dítěte zpět do biologické rodiny. Doprovázející pracovnice tedy upozorňuje na přítomnost přechodného pěstouna

během soudního jednání a na negativní dopad soudního jednání na přechodného pěstouna během procesu přípravy na předání dítěte, které uvádí na příkladu:

Pěstouni často bývají zváni na soudní jednání, kde se řeší věci, které by ani neměli znát o té rodině, vyslechnou si tam kompletní anamnézu rodiny, kde zjistí, jak fungovala matka, jak fungoval otec a pak vlastně příběh může skončit tak, že má pěstoun do této rodiny dítě vrátet. Je to pro ně mnohem větší zátěž, když ví, co tam všechno bylo.

Po úvaze nad výše popsanými situacemi, kdy se přechodní pěstouni potýkají s negativní historií biologických rodičů, se nabízí jako možné východisko z této situace již výše mnou popsaná varianta jasně vymezených kompetencí přechodných pěstounů a zapojení doprovázející organizace. Jako další možnost se nabízí hlubší příprava přechodných pěstounů s ohledem na postoj k biologické rodině. I když z proběhlého výzkumu vyšlo najevo, že přechodní pěstouni jsou připravováni i na předání dítěte zpět do biologické rodiny, která nesplňuje takový standard, jako mají přechodní pěstouni, bylo by vhodné připravovat školení semináře a hlubší osvětu pro přechodné pěstouny zahrnující životní standard biologických rodičů.

6.6.2 Pěstounská péče

Dále paní Novotná měla zkušenost s předáním dítěte do pěstounské péče, i když pečující osoba byla vlastně člen biologické rodiny dítěte.

Sociální pracovnice obešla rodinu a teta biologická se nabídla. Byla bezdětná, svobodná, neměla sama žádnou rodinu, takže byla ochotná si vzít chlapce do péče, takže to bylo taky zajímavý, protože si berete miminko z porodnice, kde Vám řeknou: „Tady máte telefon na tetu, teta si ho chce vzít, takže jak přijдете domů, tak se hned tetě ozvěte a domluvte se na dalším jednání.“ Tak jsem napsala: „Jsem ta a ta, bydlím tam a mám Vašeho v uvozovkách chlapečka v péči, pokud máte zájem, ozvěte se.“ Chlapečka jsem měla čtyři a půl měsíce. Maminka litala po hospodách, nemohli ji „sociálky“ najít, protože bylo potřeba podepsat, že souhlasí s tím, aby ho teta dostala do péče. Takže tím se to strašně protahovalo, že matka byla nedohledatelná. Dopisy si nepřebírala. Navíc ta teta si potřebovala v práci dojet limit, aby mohla na mateřskou, takže po té pracovní stránce to musela dojet.

Z výše uvedeného vyplývá, že pěstounka se po převzetí dítěte sama musela postarat o to, aby se spojila budoucí pěstounkou dítěte. Paní Novotná tedy byla seznámena s tím, že dítě s největší pravděpodobností bude svěřeno do pěstounské péče. Bylo potřeba, aby se však sama postarala o kontaktování biologické tety chlapečka, která si chlapečka měla převzít do pěstounské péče a měla se s ní domluvit na pravidelných kontaktech s dítětem, což může být pro přechodnou pěstounku náročné, pokud k péči o dítě se musí starat i o nastavování kontaktů dítěte s budoucí pěstounkou. Dále pěstounka v tomto případě mohla pociťovat určitou nejistotu v tom, zda vůbec dítě bude předáno do PP. Jak sdělila: „Maminka litala po hospodách, nemohli ji „sociálky“ najít, protože bylo

potřeba podepsat, že souhlasí s tím, aby ho tetu dostala do péče.“ K tomu se přidával aspekt, že budoucí pěstounka *„potřebovala v práci dojet limit, aby mohla na mateřskou“*. Situace se tímto tedy stala komplikovanější a doba předání se protahovala.

Paní Novotná s postupným předáváním chlapčeka do pěstounské péče měla jinou zkušenost, než s předáním do biologické rodiny. Paní Novotná odlišnou zkušenost specifikovala tím, že *„byly časté a těsné kontakty právě s tou tetou a dál tam vlastně kontakty pokračují“*.

Paní Novotná také popsala, že ten přechod dítěte do následné péče byl pozvolný tím, že byly nastavené časté kontakty chlapčeka s budoucí pěstounskou (tetou). Paní Novotná k tomu uvádí: *„Tak jsme to nakonec nastavili tak, že jednou v bytě a jednou, že si ho vezme do kočárku, takže čtyři a půl měsíce jsme to tak dělaly.“*

Předání se také odvíjelo od pozitivní komunikace paní Novotné s pěstounkou a celkovém vzájemném vztahu mezi paní Novotnou a pěstounkou (tetou chlapčeka). K tomu uvedla:

Navíc jsme si potykaly, protože když jste s tím člověkem čtyři a půl měsíce, dva krát týdně se s ním stýkáte, takže se z nás staly kamarádky, takže toto předání bylo bezvadný. Chlapček tetu znal od prvopočátku, byl s ní v kontaktu. Tím, že byly návštěvy i u nás doma, tak ona si krmila hned od samého začátku, přebalovala si ho, pak samozřejmě se to blížilo do finále.

Z výše popsané situace vyplývá, že předání dítěte do pěstounské péče se lišila v častých kontaktech dítěte s budoucí pěstounkou, a tím pádem i vytvoření přátelského vztahu mezi paní Novotnou a pěstounkou, což paní Novotná popisuje v citovaném: *„Navíc jsme si potykaly, protože když jste s tím člověkem čtyři a půl měsíce, dva krát týdně se s ním stýkáte, takže se z nás staly kamarádky.“* Je viditelné, že předání dítěte do následné péče (pěstounské péče) bylo pro paní Novotnou přijatelnější, kde hlavním faktorem byl právě přátelský vztah paní Novotné s budoucí pěstounkou. Zároveň paní Novotná měla možnost vidět, jak pěstounka o dítě pečuje. Jak říká: *„Tím, že byly návštěvy i u nás doma, tak ona si krmila hned od samého začátku, přebalovala si ho.“* Měla tudíž představu, jak bude péče o chlapčeka vypadat v budoucnu a měla tedy v tomto případě jistotu, že chlapček se bude mít u pěstounky dobře.

Toto předání bylo také odlišné v tom, že nadále pokračují kontakty chlapčeka s paní Novotnou, které pěstounka chlapčeka umožňuje. K tomu uvádí: *„Jezdívám za chlapčkem. Když jsem vlastně za nimi přijela po určité době a tetu otevřela dveře, tak se chlapček usmíval a natahoval ruce.“*

Pracovnice doprovázející organizace popsala, že opravdu většina přechodných pěstounů je v kontaktu s dítětem, o které pečovali a jež bylo svěřeno do NRP. Naopak

po svěřeni dítěte do biologické rodiny se toto nestává a podle doprovázející pracovníce by se zde ani již zasahovat nemělo. K tomu uvádí:

Vesměs co předávali dítě do adopce nebo dlouhodobé pěstounské péče, tak jsou v kontaktu, píšou si, předávají fotky dětí. Není to tak, že by se navštěvovali každý týden, ale například jedenkrát za dva měsíce, nebo si aspoň napíšu. Jsou v kontaktu dál. Opravdu vidím, že i ta nová rodina je jim vděčná.

Z výše uvedeného vyplývá, že v případě předání dítěte do pěstounské péče a osvojení nadále pokračují kontakty dítěte s přechodným pěstounem a novou rodinou. Je viditelné, že sama nová rodina má zájem být v kontaktu s pěstounem na přechodnou dobu, což doprovázející pracovníce sděluje v citaci: „*Píšou si, předávají fotky dětí. Opravdu vidím, že i ta nová rodina je jim vděčná.*“

6.6.3 Osvojení

Další předávání dítěte, holčičky, svěřené do péče paní Novotné, bylo odlišně v tom, že se jednalo o předání do osvojení. Byly nastavené určité kontakty dítěte a budoucími rodiči, které zahrnovaly kromě denní péče také péči o dítě v noci. Takže pěstounka zpřístupnila svůj byt pro tyto budoucí rodiče, aby měli možnost si vyzkoušet a nacvičit péči o holčičku během noci. Jak paní Novotná popisuje: „*Holčičku jsem měla doma dva a půl měsíce. A ta nakonec šla k adoptivním rodičům. Ti u mě přespávali a samozřejmě jsem měla tendenci k nim v noci vstávat, když dítě plakalo.*

Z výše uvedeného dále vyplývá, že přechodná pěstounka podporuje nové rodiče v péči o dítě, ukazuje jim a poskytuje rady ohledně péče. I když by se měli učit o dítě pečovat, paní Novotná měla tendenci k nim i v noci stávat a pomáhat jim.

Paní Novotná také shrnula, jak vnímá předání dítěte do biologické rodiny a do NRP, kde je znatelné, že se soustředí na budoucí potřeby dítěte.

Kdyby se miminko dostalo k cizím lidem, kteří čekají na vymodlené dítě, možná by... ač je biologické matky, tak prostě. Ale to jsem jen moje názory, moje cítění. Toto jsem cítila hrozně, protože vždycky si říkám, chudáci lidi, kteří dlouho čekají a nemůžou, tak myslím, že by to dítě zavalili daleko větší láskou a péčí než biologická matka, která ano, je biologická, ale člověk cítí, že to není o lásce, ale o něčem jiném.

Z výše uvedeného vyplývá, že pro přechodnou pěstounku je rozhodující při předání dítěte do následné péče, jakým lidem dítě bude přidáno a s tím spojená vidina budoucnosti dítěte. Paní Novotné se snáze předávalo dítě rodičům, kteří nemohli mít děti a dlouho na dítě čekali. Paní Novotná vysvětluje větší důvěru v kvalitní péči o dítě novými rodiči právě tím, že když dlouho čekají na dítě, poskytnou mu více emočních potřeb. Jak říká: „*Chudáci lidi, kteří dlouho čekají a nemůžou, tak myslím, že by to dítě*

zavalili daleko větší láskou. Paní Novotné se předávaly děti hůře biologickým rodičům, kde viděla, že ta budoucnost dítěte nebude příliš šťastná, protože vnímala, že biologický rodič k dítěti nebude mít takový láskyplný vztah.

Pracovnice doprovázející organizace vnímá jako důležitý aspekt pro snadné předání dítěte to, že přechodní pěstouni vědí, kam dítě půjde. Ale nejen to, že jsou o tom obeznámeni, ale také, že mají představu, jak se v rodině bude dítěti dařit a o jakou rodinu se jedná a toto je pro ně rozhodující.

Pokud vědí, že třeba půjde do adopce a vidí ty rodiče natěšené, tak se jim to dítě mnohem snadněji předává, než když vypadá, že půjde do ústavního zařízení. Tam je to pro ně těžší. Cítí i nějakou spoluzodpovědnost za to dítě, že není jim to příjemné. Chtěli by, aby prostě šlo do rodiny, aby se mělo dobře a přece jenom to ústavní zařízení, je takový trošičku pro ně..., i když zase třeba kdyby bylo v rodině, kde by bylo týrané, tak už zase ten ústav je vnímáný jakoby líp.

Výše popsání tvrzení se shoduje s výše uvedeným tvrzením paní Novotné, kde jak doprovázející pracovnice, tak paní Novotná vnímají v procesu předání a i příprav na předání rozhodující faktor budoucnost dítěte. Jak říká doprovázející pracovnice: *„Pokud vědí, že třeba půjde do adopce a vidí ty rodiče natěšené, tak se jim to dítě mnohem snadněji předává, než když vypadá, že půjde do ústavního zařízení.“*

Pracovnice doprovázející organizace vnímá jako důležitý bod individuální nastavení, které je součástí procesu předávání. V souvislosti s tím, že přechodní pěstouni již znají základní osu, snaží se pěstouni na přechodnou dobu společně s doprovázející pracovníci nastavit určitý přístup k dítěti tak, aby bylo připraveno na přechod do následné péče právě v souladu s přístupem budoucích náhradních nebo i biologických rodičů. Lze říci, že tímto připravují nejen dítě, ale i sebe na odchod dítěte z PPPD. Jako příklad doprovázející pracovnice uvádí:

Věděli jsme, že se bude dítě pravděpodobně na devadesát procent vracet zpět do rodiny, kdy byly dvě další malé děti. Věděli jsme, že je tedy žádoucí nastavit individuální přístup. Věděli jsme, že maminka opravdu nebude mít tu kapacitu u něho sedět a chovat ho pořádkem, nebo ho případně naučit dávat si ho do postele, protože jsme věděli, že to potom nebude možný, ale kdyby to jinak nešlo, tak ta pěstounka k tomu přistoupí. Takže používat ty metody v případě, že už to nejde jinak, ale zbytečně na to dítě nefixovat, když tam budou adoptivní rodiče, tak nevíme, jestli jim to bude blízký nebo ne. Jestli to dítě bude zvyklé usínat v šátku, tak to bude pro ty rodiče problém a pro to dítě samozřejmě taky. Zase je to práce s průběhem a téma variantami, na co se připravit a to dítě také.

7 Přechodná pěstounka paní Dvořáková

Paní Dvořáková je pěstounkou na přechodnou dobu od prosince roku 2014. Žije v domácnosti se svým manželem. Má dvě dospělé studující dcery, které se většinu času zdržují mimo domácnost.

Paní Dvořáková pracovala sedmnáct let s dětmi, nejdříve jako dětská sestra a později jako sestra v lázních. Před nástupem na funkci přechodného pěstouna pracovala rok a půl v Diakonii se seniory. Většinu času však trávila s dětmi, což bylo také hlavní motivací pro práci s dětmi a později pro výkon přechodného pěstouna.

Paní Dvořáková říká: *„Vždycky jsem měla ten sen se dostat do Fondu ohrožených dětí a do Klokánku a dokonce jsem tenkrát psala. Hledali do Klokánků, ale neměla jsem na to správný věk.“*

Během práce se seniory, která byla především psychicky náročná, se paní Dvořáková začala zajímat o institut pěstounské péče na přechodnou dobu.

„Poslouchala jsem rádio, že hledají pěstouny na přechodnou dobu a druhý den, že bude paní Hlásková mít přednášku a to byl takový impuls, že jsem říkala, že když nic jiného, tak si to jdu alespoň poslechnout. Sbalila jsem maminku, jela tam se mnou a pak jsme jely zpátky a už jsem byla rozhodnutá.“

Paní Dvořáková má za sebou zkušenost s předáním pětileté holčičky do pěstounské péče a v současné době pečuje o miminko, které v brzké době bude předávat osvojitelům. O své práci říká:

„Jsem fakt za to šťastná, nikdy to nebyl ten moment, že bych si řekla, že jsem někam vlezla, kam jsem neměla. Naopak jsem velmi šťastná a spokojená a taková, možná je to trochu to klišé, ale těší mě, že jim všechno toto můžu dát, tu lásku a že jim můžu pomoci a to je hrozně moc.“

7.1 Počáteční příprava pěstounů na odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu

Počáteční přípravou jsou myšleny přípravná školení před přijetím dítěte do péče a znalost základní osy, tedy předpokladu, kam dítě pravděpodobně bude směřovat z PPPD.

7.1.1 Odborná podpora

Paní Dvořáková vnímala fázi přípravy na odchod dítěte z její péče již během počátečních kurzů a školení spojených s výběrem pěstounů na přechodnou dobu.

Já si myslím, že jsme v té přípravě byli tak prověřovaní, že jsem si říkala, že kdybych tu práci neměla, tak jsem se nikdy nedostala do přechodné pěstounské péče. Dejme tomu, že jsme tak prověřovaní a podobně, ale teď nemluvíme o psychotestech ani nemluvíme o pohovorech s psychologem. Jenom v momentě, kdy jsme byli pozváni na kraj a kde do nás dvě hodiny bylo vyloukáno, proč do toho nejít. Samozřejmě to síto tam je a oni poznají, když máte nějaký předpoklad, tak se to okamžitě zastavuje. V ten moment končí. To byl první Pride, tak jsme potom byli... možná víte, jak to probíhá. Je napřed základní ten kurz a potom jsme jako přechodní pěstouni měli těch 24 hodin navíc.

Paní Dvořáková poukazuje na důslednost ve výběru a přípravě přechodných pěstounů za pomoci základního kurzu a poté speciálního vzdělání pro přechodné pěstouny. Není zde přímo popsána příprava na odchod dítěte z PPPD, nicméně již vhodným a pečlivým výběrem přechodných pěstounů, jak paní Dvořáková říká: „*Já si myslím, že jsme v té přípravě byli tak prověřovaní*“, je určen předpoklad bezpečného předání. Tedy jsou vybráni takoví lidé, kteří jsou zralí a dokážou zvládnout proces předání.

Doprovázející pracovníce paní Dvořákové počáteční přípravu za pomoci odborné podpory popisuje podobně, avšak velký význam přikládá právě praktickým zkušenostem přechodných pěstounů.

Co se týká toho přípravného, říkám teorii oni si berou informačně ve vzdělávání, nebo i v osobních konzultacích s doprovázející pracovníci, ale stejně je to v praxi individuálně nastavené. Můžete se připravovat, jak chcete, ale realita je třeba diametrálně jiná. A tam už je to o tom úzkém vztahu s doprovázející pracovníci.

Samozřejmě doprovázející pracovníce dodává, že pěstouni jsou na situaci, že budou dítě předávat předem připravováni. Říká: „*To je ta přípravná odchodová fáze, kdy vlastně to pak začíná tím příchodem dítěte do přechodné péče. A oni to ví, oni jsou v tomto trénování.*“

Z výše uvedeného vyplývá, že přechodní pěstouni, ač jsou teoreticky připravováni v rámci kurzů a konzultací s doprovázející pracovníci, musí reagovat v souladu s nastalou situací. Každá situace je individuální, a tak také přechodní pěstouni musí přistupovat individuálně ke každému případu, jak říká doprovázející pracovníce „stejně je to v praxi individuálně nastavené“ Tyto situace a s touto situací spojené jednání přechodných pěstounů se tak mohou lišit od teorie. Pracovnice to popisuje takto: „Můžete se připravovat, jak chcete, ale realita je třeba diametrálně jiná“.

7.1.2 Časová osa

Paní Dvořáková měla možnost se připravovat na odchod dítě z PPPD již od začátku, kdy měla přibližnou představu o tom, kam pravděpodobně bude po PPPD dítě svěřeno.

Víte, jestli má to dítě nějakou biologickou rodinu, která se k tomu dítěti hlásí nebo tam má vztah s nimi, anebo jsou to děti, které jsou přebrané od toho narození. Třeba tady (ukazuje na dítě) už maminka dala předběžný souhlas v porodnici s osvojením. Tam samozřejmě to chápete, že z 99 % jdou do osvojení. Pak se čeká po šesti týdnech a pak po třech měsících. Takže teď je ten předběžný souhlas Už plus minus známe termín, kdy se bude dítě předávat, ale ještě noví rodiče chtěli, abychom tam dojížděli pomáhat.

Z výše citovaného vyplývá, jakým způsobem se dále postupuje, pokud je dítě svěřeno do PPPD. Jak tedy paní Dvořáková popisuje: „Víte, jestli má to dítě nějakou biologickou rodinu, která se k tomu dítěti hlásí, nebo tam má vztah s nimi.“ Tímto chce říci, že se nejprve zjišťuje, zda existuje nějaká biologická rodina dítěte, které by dítě mohlo být svěřeno. Pokud tomu tak není, je zjišťováno, zda dá biologická matka dítěte souhlas s osvojením. Ve výše uvedeném případě matka dítěte dala předběžný souhlas, což znamená, že pravděpodobně dítě půjde k náhradním rodičům. Stále však zůstává možnost, že se biologická matka dítěte rozmyslí a nebude definitivně souhlasit s osvojením, a to jak říká paní Dvořáková: „Pak se čeká po šesti týdnech a pak po třech měsících. Takže teď je ten předběžný souhlas“. Pro přechodnou pěstounku to znamená, že předběžně již ví, kam se situace bude ubírat, tedy, že dítě půjde do osvojení a může se na to připravit, je tam však také jistá míra nejistoty tkvící v tom, že biologická matka dítěte se může do tří měsíců rozhodnout, že dítě do osvojení nepředá.

V případě, kdy měla paní Dvořáková v péči pětiletou holčičku, přibližně s doprovázející pracovníci věděli, jakým směrem se bude další postup ubírat.

U té pětileté holčičky, tak ta příprava probíhala tím, jak ji dostala a teď tam byla fáze, že se vůbec nevědělo, co bude. Protože to bylo o tom, že k rodičům se dítě vracet nemělo a teď se vlastně hledají vhodní pěstouni, což u toho staršího dítěte není tak jednoduché, jak u těch miminek.

Vzhledem k výše uvedenému se přechodná pěstounka mohla jen částečně připravit. Pro dítě se hledali vhodní pěstouni, vzhledem k situaci, kdy se holčička nemohla vrátit k biologickým rodičům, kteří jeví o dítě zájem. Na jednu stranu tedy paní Dvořáková věděla, že ten teoretický postup podle zákona je takový, že se budou pro dítě hledat vhodní pěstouni, na druhou stranu však tato situace vyvolávala nejistotu, zda budou vhodní pěstouni nalezeni, jak říká pracovnice doprovázející organizace: „*což u toho staršího dítěte není tak jednoduché, jak u těch miminek*“.

Počáteční příprava na odchod dítěte z péče paní Dvořákové nezahrnovala jen znalost přibližné osy, ale také přípravu pětileté Marušky, které bylo potřeba ze strany přechodné pěstounky vysvětlit, že je u ní jen po určitou dobu. Doprovázející pracovnice říká:

S tím měla pěstounka velký problém, aby Maruše hned na začátku řekla, že u ní je jen na chvíli. Na to jsme musely hodně pracovat, protože jsem se pěstounce snažila vysvětlit, že toto je důležité a nutné a není možné i přesto, že je to teď pro pěstounku náročné, tak aby si holčička myslela, že tohle je ta teta, u které zůstanu. To je potom bolestivější, když se to oznámí později.

Výše uvedená situace a s tím spojený způsob, jakým musela paní Dvořáková jednat, jak říká doprovázející pracovnice: „*pěstounka měla velký problém, aby Maruše hned na začátku řekla, že u ní je jen na chvíli*“, byli pro paní Dvořákovou evidentně nepříjemné. Ke spolupráci tam však byla její doprovázející organizace, aby s přechodnou pěstounkou pracovala na zvládnutí výše uvedené situace, kdy jak říká doprovázející pracovnice: „*Není možné i přesto, že je to teď pro pěstounku náročné, tak aby si holčička myslela, že tohle je ta teta, u které zůstane.*“ Což by si holčička vzhledem k jejímu věku mohla myslet. Jak říká pracovnice doprovázející organizace: „*To je potom bolestivější, když se to oznámí později*“, platí pro dítě i pro přechodnou pěstounku.

Přestože však paní Dvořáková i její doprovázející pracovnice počítali, že holčička bude svěřena do péče konkrétních pěstounů, kteří projeví zájem, došlo k tomu, že pěstouni nakonec odmítli převzít Marušku do pěstounské péče. Místo toho však bylo nalezeno jiné řešení situace.

Maruška, jak je v rodině, tak tam byla sestra a ta byla ochotna si Marušku do péče vzít. Oni se najednou semkli, a že prostě nedovolí, když teda pěstouni dlouhodobě jdou od toho pryč, tak by ona skončila v ústavu, tak tam bylo to emoční zachycení. Bylo hrozně těžké to zastavit a potom to mělo ty následky, že pěstouni do toho vstoupili a teď se to začalo mísit, protože sestra byla akční, hned podala návrh o svěřeni do péče a už se to bilo. Takže i zas u té doprovázející pracovnice, než ona to uchopila a myslím si, že jsme byli v kontaktu a jsme i v intenzivním. To byly denní telefonáty a časté návštěvy, ale stejně to nebylo k ničemu, protože ona ten plán stejně udělala bokem.

Z výše uvedeného vyplývá, že i když byl nastaven určitý plán realizace, vlivem dalších okolností se tento změnil a přechodná pěstounka i dítě se museli přizpůsobit nastalé situaci. Zároveň ač doprovázející pracovnice, říká, že přesná budoucí prognóza není jistá, upozorňuje vždy na variantu možnosti umístění dítěte do ústavního zařízení.

Rozebírali jsme, aby se pěstounka připravovala na to, že dítě třeba půjde do dětského domova, což je náročné pro ty pěstouny, protože oni mají pocit, že ta práce přišla vniveč.

7.2 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci odborné podpory

Přípravou za pomoci odborné podpory je myšlena příprava na odchod dítěte z PPPD za pomoci pracovníka doprovázející organizace, za pomoci počátečních i průběžných školení a za pomoci dalších subjektů zainteresovaných do případu.

7.2.1 Role pracovnice doprovázející organizace

Příprava pěstounky na přechodnou dobu na odchod svěřeného dítěte probíhá mimo jiné za pomoci odborníků, k nimž patří také doprovázející organizace, se kterou má paní Dvořáková uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Paní Dvořáková o ní říká:

Mám tu nejlepší. Samozřejmě teda nechci hrát... Já mám pracovníci z ND, a to je prostě správným slovem kamarádka. Kdykoliv cokoliv potřebuju, tak toho človíčka mám za sebou. Když jsou různé akce na Kraji nebo návštěvy u nás, návštěvy u rodičů, jak to bylo u předchozí holčičky. Ona vlastně u té holčičky byla první v té rodině. Ona je takový ten můj štít. Snaží se mi pomoci, nebo snaží se mi i říct věci, který já si neuvědomím, nebo i ona má takový jiný myšlení-taková ta větší realista.

Z výše uvedeného je patrné, že pro paní Dvořákovou je konkrétní doprovázející pracovnice spíš neformální oporou, což se projevuje tím, že říká: „*To je prostě správným slovem kamarádka*“. Je to někdo, o koho se může obrátit, dá se říci s čímkoliv. Současně však tato pracovnice vystupuje za instituci, a tudíž musí mít i profesionální přístup spjatý s její profesní rolí a proto se jedná v tomto případě o odbornou podporu. I když ji přechodnou pěstounka vnímá jako kamarádku, jedná se o odborníka v oblasti pěstounské péče.

Paní Dvořáková také uvedla na konkrétním případě, kdy se uskutečňoval kontakt dítěte s biologickou rodinou, jak zde působí pracovnice doprovázející organizace.

Mě tam strašně mrzelo, že ta máma to v sobě vůbec neměla. Malá mi seděla v náručí a rodiče seděli naproti a mě bylo až trapně, že bych s odpuštěním měla to dítě vyhodit z klína, ale z druhé strany rodiče nereagovali a malá visela za krkem mě, tak to bylo hodně nepříjemný. Ale je pravda, že jsme pak měli možnost, nebo víc doprovázející pracovnice se setkat s tou rodinou, protože tam se řešilo, že měli jít i její sourozenci do přechodné pěstounské péče.

Z výše uvedeného vyplývá, že pracovnice doprovázející organizace je více zainteresována do spolupráce s biologickou rodinou. Kromě přítomnosti u kontaktu holčičky s biologickou rodinou, tzv. asistence, je doprovázející pracovnice také v kontaktu s biologickou rodinou a řeší s ní i jiné záležitosti. Lze říci, že na sebe bere část odpovědnosti za přechodnou pěstounku a tímto přechodné pěstounce uleví od dalšího vyřizování.

Pracovnice doprovázející organizace vnímá svou úlohu v procesu přípravy přechodných pěstounů a konkrétně paní Dvořákové na odchod svěřeného dítěte následovně:

Co jsme rozebíraly, aby se pěstounka připravovala na to, že dítě třeba půjde do dětského domova, což je náročné pro ty pěstouny, protože oni mají pocit, že ta práce přišla vniveč. Oni si to dítě nějakým způsobem vypiplají, dávají mu rodinné prostředí a teď by to mělo skončit takhle, tak to je taková prohra pro ně. Ale tam je to zase... Myslím, že je to na tom úzkém kontaktu a důvěře a vztahu s tou doprovázející organizací, aby rozkrývali tu situaci bod po bodu a hledali ty třecí plochy, které v ní nastávají. Je to pořád o té komunikaci. Odchytávat to, v čem ona jede, jak přemýšlí.

Je patrné, že úlohou doprovázející pracovnice v procesu příprav přechodných pěstounů je zjišťovat, jak sám přechodný pěstoun vnímá to předání a jak se v tom předání cítí. Konkrétně je to myšleno v citovaném: „*aby rozkrývali tu situaci bod po bodu a hledali ty třecí plochy*“ Doprovázející organizace a konkrétní pracovnice se pak snaží podchytit případné kolísání přechodných pěstounů. Slovy doprovázející pracovnice: „*Odchytávat to, v čem ona jede, jak přemýšlí*“.

7.2.2 Odborná podpora po fázi předání dítěte do následné péče

Přechodní pěstouni mají možnost využít pomoc odborníka, psychologa, během péče o svěřené dítě, ale také po předání dítěte do následné péče, čehož paní Dvořáková v jednom případě využila, a to po předání pětileté holčičky do pěstounské péče.

Tam jsem si to potřebovala trošku dát do kupy, takže tam jsem měla psychologa. Mám pocit, že to je psycholog doprovodné organizace. Takže si myslím, že kdybych potřebovala psychologický pohovor a popovídat si a po každém dítěti máme pohovor na kraji, takže tam je paní takže to už je taková ta zpětná vazba. Co Vám vyšlo, co vám nevyšlo a takový.

Z výše uvedeného vyplývá, že paní Dvořáková kromě využití služeb psychologa také absolvovala pohovor na Kraji. Z citovaného: „*po každém dítěti máme pohovor na kraji*“ plyne, že se jedná o standardní postup Kraje, kdy je snaha ošetřit přechodného pěstouna a zjistit co se dařilo a co mělo být jinak: „*Co Vám vyšlo, co vám nevyšlo a takový*“.

Dále přechodná pěstounka měla možnost využít po předání dítěte do následné péče, služby psychologa. Tím, že říká: „*Tam jsem si to potřebovala trošku dát do kupy*“, je

patrné, že v případě paní Dvořákové zůstalo něco, co potřebovala dořešit, a proto jí byl nabídnut právě pohovor s psychologem, jako jeden ze způsobů ošetření. Pracovnice doprovázející organizace tuto konkrétní situaci ještě více rozebírá níže:

A co se potom týkalo, když se dítě odevzdalo, tak tam byla sebereflexe a rozebírala to s psychologem. To jsme takto ošetřovali, že jsme to považovali za dobré. Za prvé to bylo první dítě a za druhé ten přechod byl opravdu komplikovaný. Ona si tam potřebovala pár věcí utřídit.

Z tvrzení doprovázející pracovnice vyplývá, že pro přechodnou pěstounku bylo předání velmi náročné z hlediska celkové situace, i z hlediska toho, že se jednalo o první dítě v její péči, což mohlo vyvolat určité nejasnosti, otevřené otázky, které je potřeba zodpovědět a zpětně si je ujasnit a tím pádem se takto ošetřit a připravit na další dítě a s tím spojené další předání.

7.2.3 Kurzy, semináře a školení

V rámci přechodné pěstounské péče, daní pěstouni musí procházet přípravou a následně dalšími kurzy, semináři a dalším vzděláváním. Pěstounka přípravu popsala následovně:

To byl první pride, tak jsme potom byli... možná víte, jak to probíhá. Je napřed základní ten kurz a potom jsme jako přechodní pěstouni měli těch dvacet čtyři hodin navíc. Takže si myslím, že určitě pořád z něčeho těžíte, ze semináře, podporu. Myslím si, že vím, kam se otočit.

Paní Dvořáková na výše uvedeném popsala, že se jedná o intenzivní přípravu před svěřením dítěte a poté i v průběhu péče. Na uvedeném „je napřed základní ten kurz a potom jsme jako přechodní pěstouni měli těch dvacet čtyři hodin navíc“ je znatelné, že přechodní pěstouni procházejí mnohem hlubší přípravou. Semináře a další následné kurzy zajišťují přechodnému pěstounovi další znalosti potřebné k výkonu této role.

Pracovnice doprovázející organizace popisuje pohled na teoretickou přípravu i s přípravou na odchod dítěte takto:

Říkám, teorii oni si berou informačně ve vzdělávání, nebo i v osobních konzultacích s doprovázející pracovníci, ale stejně je to v praxi individuálně nastavené. To je ta přípravná odchodová fáze, kdy vlastně to pak začíná tím příchodem dítěte do přechodné péče. A oni to ví, oni jsou v tomto trénování.

Doprovázející pracovnice vnímá teoretickou přípravu pěstounů na přechodnou dobu jako důležitou, nicméně velký význam přikládá právě praktickým zkušenostem přechodných pěstounů a jiným okolnostem případu. K přípravě na odchod dítěte z PPPD se vyjadřuje takto: „přípravná odchodová fáze, kdy vlastně to pak začíná tím příchodem dítěte do přechodné péče. A oni to ví, oni jsou v tomto trénování“. Jedná se

tedy o to, že pěstouni jsou na odchod dítěte z PPPD připravováni hned při přijetí dítěte do jejich péče, a to právě tréninkem, což se váže k tréninku v rámci školení.

7.2.4 Role dalších subjektů zainteresovaných do případu

Do každého případu týkající se dítěte jsou dále zainteresováni další subjekty, jako je Krajský úřad, soudy a OSPOD- oddělení péče o rodinu a děti. Tyto instituce se podílejí často na řešení situace dítěte a s tím také souvisí spolupráce s přechodnými pěstouny.

Pracovnice doprovázející organizace popisuje úlohu OSPOD, tedy příslušného obecního úřadu, který vykonává sociálně- právní ochranu dětí.

Co se týká OSPODU, tak OSPOD pracuje jen na základě spojení dítěte. Tam ta podpora z OSPODU moc není. Tam probíhá... ona (sociální pracovnice OSPOD) hájí zájmy toho dítěte a na té bázi se všichni domlouváme. Tam se vytváří vlastně individuální plán. Když se vlastně předávala ta holčička, tak to bylo skoro den po dni, kdy se vědělo, co bude, jak to bude.

Doprovázející pracovnice tímto chce říci, že sociální pracovnice OSPOD neposkytuje přímo podporu pěstounce na přechodnou dobu. Samozřejmě jí může poskytnout poradenství spojené s péčí o dítě, vysvětlit postup dalších zainteresovaných subjektů a informovat ji o aktuální situaci dítěte. Sociální pracovnice OSPOD však zastupuje dítě, které bylo svěřené do PPPD. Jak říká doprovázející pracovnice: „hájí zájmy toho dítěte“. Sociální pracovnice OSPOD vytváří individuální plán ochrany dítěte, v rámci něhož jsou nastaveny kroky a úkoly pro jednotlivé subjekty. Do tohoto IPOD je zapojen mimo jiné i přechodný pěstoun a tím pádem se podílí na předání dítěte do následné trvalé péče. Lze tedy říci, že i sociální pracovník OSPOD může připravovat nepřímo přechodného pěstouna na odchod dítěte tím, že nastaví IPOD a přechodný pěstoun tak může znát, jakým směrem se situace dítěte bude ubírat. Jak však doprovázející pracovnice uvedla na konkrétní situaci: „Když se vlastně předávala ta holčička, tak to bylo skoro den po dni, kdy se vědělo, co bude, jak to bude.“ V tomto případě, i když byl nastavený IPOD, je zřejmé, že se měnil na základě nastalé situace den po dni, a tudíž paní Dvořáková nevěděla, jak přesně se situace bude vyvíjet.

Paní Dvořáková však zmínila, že je pro ni důležité, jakou má sociální pracovníci OSPOD, tím, že sdělila: „Co mám teď sociální pracovníci OSPOD dítěte tak tahle je úplně ukázková. To je dobrá domluva“. Z tohoto vyplývá, že paní Dvořáková neměla vždy dobré zkušenosti se sociálními pracovníci OSPOD a přikládá důležitost tomu, jakou má nyní sociální pracovníci.

7.3 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci neformální podpory

Za neformální podporu byli v tomto případě považováni rodinní příslušníci, přátelé, další pěstouni na přechodnou dobu, ale také doprovázející pracovnice, která v určité chvíli může vystupovat v roli kamarádky a která pěstounku na přechodnou dobu podporuje.

7.3.1 Sdílení

Jednou z neformálních podpor, které paní Dvořáková využívá je možnost sdílení dojmů a zkušeností, a to především s dalšími pěstovnkami na přechodnou dobu.

Jsme takový okruh těch přechodných pěstounů, že si voláme. Ze začátku to moc na kraji nechtěli, ani na sebe abychom měli kontakty. Nevím, nechápu to. Teď už je to naopak. Já mám třeba kamarádku z jiného okresu a to je super holka, takže to jsou třeba telefonáty každý den. Má zase své zkušenosti, protože měla třeba holčičku, plus minus takto starou jako mám teď já, takže když už nevím kam, tak se ptám. Nebo ona zase volá: „dělá mi to a to, porad““. Další mám zase jinde kamarádku. Akorát je smůla, že jsme od sebe daleko, že se vidíme jednou dvakrát do roka.

Z výše uvedené citace vyplývá, že paní Dvořáková vnímá další přechodné pěstouny, jako neformální podporu, a to především podporu na telefonu, což je znatelné v citovaném: „*Jsme takový okruh těch přechodných pěstounů, že si voláme*“. Výše uvedená neformální podpora se vztahuje spíše k péči o dítě, což je viditelné v citaci: „*Nebo ona zase volá: „dělá mi to a to, porad“*“. Paní Dvořáková vnímá tuto neformální podporu jako zdroj praktických rad, ale také jako psychickou pomoc tím že říká:

Takový fakt pocity, a když už nevíte, co máte dělat, a není to úplně psychicky dobrý a ten den je..., tak potřebujete: „povídej, nejsem v tom sama“. Takže to si myslím, že je sto krát lepší než prostě: „pane psychologu, co mám dělat?“ Protože on vám to žádný správný psycholog ani neřekne.

Ze situace popsané paní Dvořákovou je dále patrné, že je pro ni cennější rada a podpora ze strany jiné přechodné pěstounky, protože tato ji dokáže lépe pochopit vzhledem k tomu, že již třeba má určité zkušenosti a nachází se v podobné situaci.

7.3.2 Působení rodiny a přátel

Za neformální podporu při péči o dítě i při přípravě při odchodu dítěte z péče považuje paní Dvořáková svou kamarádku, její dceru a manžela, který i když není přechodným pěstounem, tak se na péči o dítě podílí.

Neformálně kamarádka jo, ta od začátku, protože když přijelo miminko domů, nebo když jsme přijeli, tak jsme plánovali dovolenou, nakonec jel jen manžel. Takže já když jsem přijela domů s dítětem, tak můj muž byl v zahraničí a já jsem tady měla sama to miminko, takže kamarádka mi pomáhala. Je fakt, že neformálně je to jediná, kterou kromě svého manželka k těm dětem pouštím. Za prvé se přiznám, nechci dělat dětem v hlavě chaos. Někdy teda ještě kamarádčina dcera, ale tak to je holka, která má osmnáct let. Ted' třeba na školení jedeme, jedeme oba. To jsem si teda od „doprovodky“. To jsem poprosila a šlo to.

Z výše uvedeného vyplývá, že jako další zdroje neformální podpory paní Dvořáková vnímá svou kamarádku, která jí pomáhá především s péčí o dítě, což je patrné z řečeného: „já jsem tady měla sama to miminko, takže kamarádka mi pomáhala“. Takto se někdy na péči podílí i dera kamarádky paní Dvořákové: „Někdy teda ještě kamarádčina dcera, ale tak to je holka, která má osmnáct let“. Velkou oporou je paní Dvořákové hlavně manžel, se kterým společně pečují o dítě.

I když se výše popsané situace vztahovaly k podpoře přechodné pěstounky při péči o dítě, paní Dvořáková tyto osoby považuje za všeobecnou oporu, na kterou se může spolehnout za jakékoliv situace, tedy i během příprav na předání dítěte

7.4 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií

Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií spočívá ve využití vlastních osvědčených postupů a metod, aby byl odchod dítěte pro přechodného pěstouna dobře zvládnutelný.

7.4.1 Vize pozitivní budoucnosti dítěte

Jednou z vlastních strategií, kterou paní Dvořáková využívá je vize pozitivní budoucnosti dítěte, tedy vidina toho, že dítěti se bude v nové případně stávající biologické rodině dobře dařit. V případě, kdy přechodný pěstoun vidí dobrou rodinu, která dítěti poskytne vše potřebné pro jeho zdravý vývoj a spokojený život, předání je pro pěstouna o to snazší. Paní Dvořáková situace popisuje na konkrétním případu:

Prostě vzít to tak, že ty děti potřebují dobrou rodinu, rodinu, která je bude mít ráda a vzít to z pohledu dětí. Děti musí být šťastní, být v pořádku.

Je tedy viditelné, že pro přechodné pěstouny je zásadní, do jakého prostředí se dítě dostane. Proto je například ústavní zařízení vnímáno docela negativně, s tím, že v ústavu dítěti není poskytována tolik intenzivní péče a větší pozornost. Pro přechodné pěstouny je tedy umístění dítěte do ústavního zařízení spíše prohrou, jak říká

doprovázející pracovnice paní Dvořákové: „*Oni si to dítě nějakým způsobem vypiplají, dávají mu rodinné prostředí a teď by to mělo skončit takhle, tak to je taková prohra pro ně.*“

Paní Dvořáková má dobrou zkušenost s dlouhodobými pěstouny, kterým dítě nepředávala, ale měla možnost vidět, jakým způsobem pěstounská rodina funguje. Tato zkušenost ji obohatila tím, že se mohla setkat s výbornou fungující pěstounskou rodinou, a tím pádem zjistit, jakým způsobem pěstouni pečují a vychovávají svěřené děti. Tímto paní Dvořáková mohla získat jistotu a lepší pocit při předávání dětí do PP. Svou zkušenost popisuje níže.

Takže když jsme toto zažila a měla jsme možnost se podívat k jednomu trvalým pěstounům a vraceli jsme se, tak muž říká, tihle jsou na „nobelovku“. To byli pěstouni, kteří dělali patnáct až dvacet let a měli spoustu dětí. A byli to obyčejní lidi. A byli opravdu zlatí a ty děti se k nim vracely, když neměli kde bydlet po těch osmnácti letech. Prostě se tam objevili.

7.4.2 Připomínání si

Jednou z využívaných strategií, která přechodným pěstounům může pomoci při předávání dětí je časté připomínání si a opakování toho, že dítě v dohledné době bude předáno do následné péče. Paní Dvořáková popsala přípravu za pomoci připomínání si takto:

Příprava, můžete si říkat ano, už se to blíží, nebo má být nějaký panel, kde se to rozhodne.

Přechodná pěstounka tedy využívá připomenutí ve chvíli, kdy se blíží samotné předání, nebo alespoň jednání v rámci kterého se rozhodne, kam dítě bude dále směřovat.

Paní Dvořáková dále poukazuje na to, že přechodný pěstoun musí být s předáním srovnaný a uvědomovat si především ten zájem dítěte, tedy že na prvním místě je potřeba se zaměřit na dítě a poté na svoje pocity. Konkrétně situaci paní Dvořáková popisuje na následujícím příkladu:

Já si myslím, že si myslím, že si to musíte vy sama uvědomit, to je jediná strategie. Samozřejmě příjemný pocit, když takto někoho máte v náruči každý den a to od tří týdnů a máte je třeba půl roku i rok. Takže převzít si, přebrat si, já nejsem ta hlavní. Já si myslím, že jsme všichni dospělí lidi a že dospělý si to v sobě, pokud není nějak psychicky hysterický, tak si to dokáže v sobě zdůvodnit. A musím to brát, že to dávám tě dětem, co tam patří a co je dobře v tu dobu, kdy ty děti mám.

7.4.3 Vlastní zkušenost

Jednou ze strategií, která se paní Dvořákové osvědčila, je vlastní podobná zkušenost z minulosti, kterou může aplikovat při péči o dítě a poté při jeho předání, ač se liší například v případě přechodné pěstounské péče v celodenním poskytování péče

Paní Dvořáková v rámci péče o svěřené děti vychází ze svých zkušeností, k těm říká: „*Vyhledávám zkušenosti sama v sobě*“.

Dále paní Dvořáková vychází ze svých mateřských zkušeností, ale také těch pracovních, které níže popisuje:

Mám dvě velké dcery, takže určitě něco z nich. Moje sestra má holčičku, nejmladší má dva a půl roku, takže bych řekla, že jsem pořád u dětí. Navíc jsme pracovala sedmnáct let u dětí, protože já jsem původní dětská sestra.

Další zdroje strategií popisuje paní Dvořáková níže:

My jsme během praxe na zdravotní škole chodili do kojeneckého ústavu, takže mi to bylo hodně blízký. Miluju děti a vždycky jsem měla děti ráda a jsem pořád okolo dětí. Kdysi jsem chtěla být učitelka ve školce a nedostala jsem se, tak jsem začala dělat dětskou sestřičku a pak asi sedmnáct roků jsme pracovala v lázních a tam byli děti od tří do osmnácti, takže jsem byla pořád mezi dětma.

Z výše uvedeného vyplývá, že práce s dětmi a celková doba strávená s dětmi byla pro paní Dvořákovou mimo jiné i motivací pro přechodnou pěstounskou péči. Z výše uvedených zkušeností práce s dětmi však také může vycházet, co se týká péče o děti, ale také při přípravě na odchod dětí z její péče. Například v rámci práce s dětmi v lázních děti také odchází, což může být právě obdobné s odchodem svěřených dětí do následné péče.

7.4.4 Dobře odvedená práce

Z rozhovoru s přechodnou pěstounkou a doprovázející pracovnící vyplynulo, že další využívanou strategií je vidina „dobře odvedené práce“, tedy, že přechodná pěstounka označila svoji odvedenou práci jako kvalitní a že práce měla svůj význam. S tímto pocitem pak také paní Dvořáková děti předává.

Na níže uvedeném příkladu paní Dvořáková popisuje, jak vnímá svou práci:

Jsem spokojená, když má ty děti čisté, mám je krásně oblečené a jsem spokojená a říkám si, proč by nebyly. Vždyť do toho do čeho vlezly první tři týdny, tak si říkám, že i kdybych ty děti měla pozlacené, tak si to zaslouží.

Paní Dvořáková tímto chtěla říci, že jí dělá radost pečovat o děti a tato práce ji velmi baví. Je to pro ni práce, která má svůj význam, tím, že říká „*děti si to zaslouží*“.

Podobně paní Dvořáková o své práci hovoří i dále:

Nikdy to nebyl ten moment, že bych si řekla, že jsme někam vlezla, kam jsem neměla. Naopak jsem velmi šťastná a spokojená a taková jako... a možná je to trochu to klišé, ale těší mě, že jim všechno toto můžu dát, tu lásku a že jim můžu pomoci a to je hrozně moc.

Z výše uvedeného vyplývá, že paní Dvořáková odvádí smysluplnou práci, která ji samotnou naplňuje, což se odrazuje ve větě: „*Jsem velmi šťastná a spokojená. Těší mě, že jim všechno toto můžu dát.*“ Výše uvedené lze brát jako dobře odvedenou práci a s tímto pocitem se přechodné pěstounce může lépe předávat dítě do následné péče.

7.4.5 Praxe

V rámci příprav pěstounů na přechodnou dobu na odchod dětí z PPPD poukazuje doprovázející pracovníce na důležitost zkušeností v tom smyslu, že je podstatné, aby si přechodný pěstoun zažil předání a právě praxí se učil, což popisuje následovně:

Určitě a myslím si, že jediná věc je praxe, že si tím procházejí a tím se to učí. To už se třeba odráží na tom, že teď se má předávat dítě adoptivním rodičům a v pěstounce je ta obava, aby bylo v pohodě.

Z výše popsané situace je patrné, že velký význam má získaná zkušenost s předáním dítěte do PPPD. Tím, že přechodná pěstounka si opakovaně zažije předání, tak se učí pracovat s emocemi a postupy předání. Doprovázející pracovníce však ve výše uvedené citaci upozorňuje na aspekt, kterým je zájem dítěte, tedy že paní Dvořáková se především zajímá o to, aby dítě bylo v pořádku a aby ono samo to zvládalo: „*v pěstounce je ta obava, aby bylo v pohodě*“.

Pracovnice doprovázející organizace uvedla příklad, kdy byl nastaven u pětileté holčičky plán, na základě kterého měla být svěřena konkrétním pěstounům. Pěstouni se však nakonec rozmysleli a od svěřeni do péče ustoupili. Došlo tedy ke změně původně nastaveného plánu, který doprovázející pracovníce nepodchytila včas. K tomu dále uvádí:

Ale tím, jak prošla, jak jsme tím prošly, tak víme, že to nebylo v pořádku, tak už si na to dáme pozor a zas je to i o té prožité zkušenosti.

Pracovnice opět zmiňuje, že vše je to o zkušenostech, ze kterých se mohou učit. I když se něco nezdařilo, pracovníce s přechodnou pěstounkou narazily na překážku, příště již budou vědět, jak postupovat, v případě, že se setkají s obdobnou situací.

7.4.6 Pružnost

V rámci příprav na odchod dítěte paní Dvořáková popsala, že bylo potřeba v některých situacích reagovat pružně v návaznosti na udanou změnu. Paní Dvořáková

využívá tuto vlastní strategii, která je však více charakteristickým rysem osobnosti, než přebranou strategií.

Jedním z příkladů, kdy přechodná pěstounka musí reagovat pružně je případ osvojení, kde se čeká na souhlas rodiče s osvojením nejprve šest týdnů a poté ještě tři měsíce. I když je předpoklad, že rodič tento souhlas dá, stále je ještě možnost, že rodič od původního záměru ustoupí. V ten moment tedy přechodná pěstounka musí okamžitě zareagovat a být připravena dítě předat zpět biologickým rodičům. Může však také dojít ke změně jiných okolností na straně dítěte, a to například onemocnění dítěte, čímž se může stát, že zájemci o osvojení změni názor na přijetí dítěte, jak níže popisuje paní Dvořáková. A opět přechodná pěstounka musí umět zareagovat na danou situaci, kterou se mění původní plán.

Ale taky to nemusí být, tam se může u toho dítěte objevit nějaké onemocnění, nebo nějaký problém se do toho může za tu dobu přimíchat.

Paní Dvořáková má již zkušenost se změnou plánu a tím pádem využití strategie pružnosti, kterou popisuje níže:

U té první holčičky, která přecházela do trvalé pěstounské péče, tam byl problém u těch trvalých pěstounů, protože ta holčička nebyla úplně zdravá a oni jeden den se rozhodli, že chtějí a druhý den, že to nejde, že to nedávají. Takže to bylo, jako když si řeknete: „ hezký, dobrý, holka aspoň v nějaké rodině bude, bude to tam všechno, jak má být, neskončí v dětském domově.“ A když si pak zklidňujete ty svoje představy, tak najednou bum, „nezlob se, my to nedáváme“.

Z výše popsané situace je patrné, že původní plán byl jiný, tedy byli vybráni konkrétní pěstouni, kteří vlivem okolností (nemoc holčičky), se nakonec rozhodli, že nechtějí, aby jim byla svěřena do péče. Pro paní Dvořákovou to byla viditelně nepříjemná situace a zásah do původního plánu, na který byla připravena. Byla však schopná zachovat se pružně a s touto situací se vyrovnat.

7.4.7 Přirovnání

Jednou ze strategií, kterou paní Dvořáková využívá a k ní se přiklání také doprovázející pracovnice, je strategie přirovnání. Jedná se o možnost přirovnat přechodnou pěstounskou péči k jiné péči o dítě nebo děti, která může být obdobná. Konkrétní zkušenost a situaci přirovnané k PPPD popisuje doprovázející pracovnice níže:

Mně se hrozně líbil příměr Alžběty Hláskové, jak říkala, že třeba když jdete do mateřské školy, to je tak jen na tři roky, to je taky nějaká životní fáze toho dítěte a v té mateřské škole je třeba uklízečka a ta paní je otevřené srdce, ona ty děti přijímá a ty děti ji milují. Naváží si na ni vztah a oni vědí, že se rozloučí, že odejdou, jak ona, tak to dítě, ale v tom dítěti zůstává

vzpomínka toho přijetí, té vřelosti a té lásky a tu si nese celý život a takhle to je i u těch pěstounů na přechodnou dobu.

Doprovázející pracovnice přirovnává vztah mezi dítětem v PPPD a pěstounem na přechodnou dobu ke vztahu dítěte chodící do MŠ a uklízečkou v MŠ. Jako příklad citové vazby a poté odloučení, doprovázející pracovnice popisuje uklízečku v mateřské školce, ke které si dítě, také vytvoří vztah ale je to jen na určitou dobu a obě strany (dítě i uklízečka) to ví, vnímají to. Tady není citová vazba myšlena tak doslovně jako něco hodně pevného. Spíš by se dalo říct, že tam určité emoce jsou, ale nejedná se vyloženě o vazbu. Přechodný pěstoun si tedy může říct, že jeho práce je jako práce jiné osoby pracující s dětmi, a to jí může pomoci se odpoutat od dítěte v rámci jeho předání do následné péče.

Paní Dvořáková popsala, jakým způsobem využívá strategii přirovnání.

Můžete to zažít i v rodině, vždyť se to stává v těch rodinách, že zůstane matka s dítětem, je třeba sama a onemocní. Musí třeba odjet na měsíc do lázní nebo na dva měsíce, tak jde to dítě k tetě, a ví, že je to na dobu, než se máma vrátí. Samozřejmě je to jinak, protože ví, že tam máma je a že se vrátí. V té přechodné to neví, ale někdy ví, někdy jsou případy, že se vrací do biologické rodiny a ví, že se vrátí k mámě, ale zas ta teta se k tomu dítěti nechová odtažitě. „Ty nejsi moje“.

Na výše popsaném příkladu přirovnává paní Dvořáková vztah mezi dítětem v PPPD a přechodným pěstounem ke vztahu mezi dítětem a biologickou tetou. Dítě s tetou může být celý den v domácím prostředí i přes noc. Teta mu poskytuje péči i lásku. Tudíž podle paní Dvořákové jsou tyto situace částečně srovnatelné. Na druhou stranu vnímá jistou rezervu, tím že říká: „Dítě ví, že je to na dobu, než se máma vrátí.“ V PPPD se naopak ta máma nemusí vrátit, takže tady v tomto je odlišnost. Poukazuje však i na variantu, kde je možné, že se dítě do biologické rodiny vrátí. Ale i v tom případě se pěstounka, jak sama říká: „K tomu dítěti se nechová odtažitě“

Paní Dvořáková vyhází také ze své zkušenosti zdravotní sestry v lázních, kde pracovala s dětmi a také si tam s nimi vytvořila vztah. Může tedy tuto zkušenost přirovnat k současné PPPD a jak níže popisuje, s dětmi je stále v kontaktu.

Já jsem měla tyhle vztahy s dětmi v lázních. To jsou děti, které už jsou sami tatínkové a maminky a jsme spolu ve spojení a je to hrozně dobře. Takže mě to nedělá problém.

7.4.8 Pozvolný přechod do následné péče a následné kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou

Další z využívaných strategií, kterou paní Novotná označila za pomocné při předávání dětí, jsou pozvolné přechody od pěstounky na přechodnou dobu do

biologické rodiny nebo NRP. S tím jsou spojené časté kontakty dítěte s osobou nebo osobami, jimž bude dítě předáno.

K předání dítěte říká paní Dvořáková následující:

Myslím si, že nějaká kapička ukápne za rohem a já budu šťastná...a osvojitelé si přejí, abychom ta teta a strejda byli dál. A budu ráda, když ty děti půjdou dál a budu pro ně ta teta i za pět let, za deset let a třeba i když pak za nějakou dobu přijdou a řeknou, že u mě byli a abych jim, řekla, jaká ta máma byla.

Z výše uvedeného vyplývá, že pro přechodnou pěstounku bude předání dítěte jistě náročné a je smířená s tím, že se i ta emoce projeví, tedy jak uvádí: „*Myslím si, že nějaká kapička ukápne za rohem.*“ Bude však ráda, že dítě předala do dobré rodiny a že případně bude s dětmi i dále v kontaktu. Pro paní Dvořákovou vztah s předanými dětmi nekončí. Paní Dvořáková navazuje na dobrý vztah s osvojiteli a doufá tak v kontakty s dětmi, což může být vhodná strategie při předání dětí - vidina možných kontaktů s dětmi i po předání.

Paní Dvořáková vychází ze zkušenosti, kdy předala holčičku do pěstounské péče a je s ní dále v kontaktu. Ke kontaktům s holčičkou uvádí následující:

Myslím si, že ta láska nezmizí tím, že to dítě jde někam jinam. Protože s tou holčičkou jsme ve spojení a jezdí sem k nám. My jsme vlastně s trvalou pěstounkou na stejné lodi. Je pravda, že přijdou jeden krát do měsíce. Sice tak narychlo a kouzelný je, že my jsme pro ni taková ta teta se strejdou, ke kterým se může vracet, což je hrozně dobře.

Z výše uvedeného vyplývá, že kontakty holčičky s paní Dvořákovou i po předání do pěstounské péče nadále probíhají a paní Dvořáková je vnímá velmi pozitivně, jak pro ni, tak pro holčičku, jak paní Dvořáková říká: „*My jsme pro ni taková ta teta se strejdou, ke kterým se může vracet.* Předání tedy pro přechodnou pěstounku nemuselo být tolik náročné, pokud tam byla vidina toho, že nadále budou kontakty pokračovat.

7.4.9 Vztah přechodné pěstounky s náhradními rodiči

Jednou ze strategií, kterou paní Dvořáková využila v rámci přípravy na odchod dítěte, byl dobrý vztah s náhradními rodiči. Paní Dvořáková popsala vztah mezi ní a náhradními rodiči následovně:

Zatím mě vychází to, že máme pěkný vztah s těmi lidmi. Může se stát, že narazíme na někoho, nebo že se to dítě vrátí do rodiny a tam to fungovat nebude. Jsem hrozně ráda, že to jsou lidi osvojitelé, se kterými si rozumím a doufám, že to tak bude dál, zatím se to rýsuje dobře. Ted' jak ty děti předáváme, tak jsou dny, kdy přijdou a sedíme tady do večera. Normálně spolu vykládáme, uvaříme si večeri, přespávají tady a my přespáváme tam.

Z výše uvedeného vyplývá, že pro paní Dvořákovou je důležité, že si s osvojiteli rozumí a mají spolu pěkný vztah. Je však smířená i s tím, že během výkonu přechodné pěstounské péče se setká s lidmi, se kterými výše popsaný vztah nebude mít, jak říká:

„Narazíme na někoho, nebo že se to dítě vrátí do rodiny a tam to fungovat nebude“. Byla by však ráda, kdyby vztah s danými osvojiteli takto pokračoval i nadále. Pozitivní vztah mezi přechodným pěstounem a budoucími rodiči, může mít pozitivní vliv na předání dítěte, a to ten, že se přechodné pěstounce bude dítě předávat snáze, jelikož tyto osoby bude znát a bude tedy vědět, jak dítě na rodiče reaguje a jak péči o dítě zvládají.

7.5 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte s ohledem na vztah mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem

V rámci rozhovoru jsem zjišťovala pohled pracovnice doprovázející organizace a pěstounky na přechodnou dobu na vztah mezi přechodným pěstounem a dítětem s ohledem na předávání dítěte do následné péče, které mohlo brzké a mnohdy nečekané. Dále jsem zjišťovala, jak pěstouni pracují s tímto vztahem v procesu předávání.

7.5.1 Citová vazba

V rámci výzkumu bylo mimo jiné zjišťováno, jak se přechodná pěstounka připravuje na odchod dítěte z její péče, a to v souvislosti se vztahem mezi ní a dítětem. Hlavními tématy bylo vnímání vztahu mezi ní a dítětem, a zda vůbec vzniká citová vazba a pokud ano, jak přechodná pěstounka pracuje se vztahem, pokud je jasné, že dítě bude muset odejít. Paní Dvořáková nejprve popsala, jak vnímá obecně vztah mezi pěstouny na přechodnou dobu a svěřenými dětmi.

Lásku buď dáte, nebo nedáte. Tam to nejde nějak omezeně, s tím, že to dítě půjde pryč. Za prvé, když to dítě dostáváte, tak nevíte, jak to dítě budete mít dlouho. A myslím si, že ta láska nezmizí tím, že to dítě jde někam jinam. Takže nikdy jsem nedělala a nikdy tam nebylo to slovo: „hele maminka tě vezme“ a bylo tam podvědomě naučený: „hele teta tě vezme“. Je pravda, že můj muž nadhodil: „hele jde tatínek, jsi po tatínkovi“. Já říkám: „hele strejda“. Ale já si myslím, že je to jedno tady u těch dětí, jestli řeknete maminka nebo teta, protože oni to vnímají jinak. Ale určitě to není to, že jim tu lásku nedáte. Ale slyšela jsem, že jsou i přechodný pěstounky, který ty děti nosí obličejem od sebe, aby ty děti si na ně nezvykly. Ale já to tak necítím. A nedostala jsem od nikoho radu, že je to špatně a abych to dělala jinak.

Z výše uvedené situace vyplývá, že jednoznačně funguje mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem vztah, který není nějak omezován, co se týká projevování mateřských citů, tedy, že by se pěstoun měl držet emočně zpátky, nebo mít toto na zřeteli. To, že není vztah omezován, popisuje paní Dvořáková tím, že říká: „Lásku buď dáte, nebo nedáte.“ Současně má paní Dvořáková vztah s dítětem srovnaný,

a také se chrání tím, že využívá ve vztahu k dítěti fráze: „*hele teta tě vezme*“ nebo „*hele strejda*“. Již tímto oslovením „teta“, „strejda“ se vymezují ve svých rolích vůči dítěti a tímto chrání dítě i sebe, aby daný vztah nepřerostl v jiný hlubší vztah, například vztah matky a dítěte. Nijak to však pěstounku neomezuje v tom, že by dítěti poskytovala méně lásky, nebo se mu méně věnovala, než dětem ve vlastní rodině. Daný přístup také považuje za správný, tím že říká: „*nedostala jsem od nikoho radu, že je to špatně a abych to dělala jinak.*“

Dále se paní Dvořáková zaměřila na vztah mezi ní a konkrétními dětmi, které jí byly svěřeny do přechodné pěstounské péče. Vztah s těmito dětmi rovněž nebyl nějak citově omezený, právě naopak pěstounka vyzdvihla jeho důležitost. Paní Dvořáková nejprve popsala vztah s dítětem, které má v současné době v péči a následně vztah s pětiletou Maruškou, o kterou pečovala dříve.

Ty děti potřebují tak strašně lásky, jak v uvozovkách normální děti. Já to vidím u toho malinkého. A zvláště ta první holčička potřebovala strašně moc. To bylo dítě totálně nevy mazlené, že já jsem ji měla od rána do večera v náruči. Pořád jak to šlo, tak třeba říkala: „teto a strejda půjde do lesa a já budu spinkat s tebou“. Mě tam strašně mrzelo, že ta máma to v sobě vůbec neměla. Malá mi seděla v náruči a rodiče seděli naproti a mě bylo až trapně, že bych s odpuštěním měla to dítě vyhodit z klína, ale z druhé strany rodiče nereagovali a malá visela za krkem mě, tak to bylo hodně nepříjemný. Určitě se nedostávám do té situace, že bych řekla: „tak ahoj a zítra už tě nechci“. Já jsem si v sobě říkala, když jsem si šla pro holčičku, že to dítě bude cizí a jak na něho budu reagovat. Že to nebude z vlastní krve, ale vůbec, mě to připadá, jakoby to byly naše děti a vůbec to nevadí.

Je patrné, že výše popsany vztah paní Dvořákové s holčičkou byl velmi silný, avšak tím, že říká: „*Mě tam strašně mrzelo, že ta máma to v sobě vůbec neměla. Malá mi seděla v náruči a rodiče seděli naproti a mě bylo až trapně, že bych s odpuštěním měla to dítě vyhodit z klína*“, si je vědoma toho, že jsou zde ti biologičtí rodiče, kteří mají právo na kontakt s dítětem svěřeným do PPPD a toto jim umožňuje. Na druhou stranu však vidí nezájem rodičů tím, že říká: „*rodiče nereagovali*“. Paní Dvořákovou to staví do situace, dilema, zda dítě nutit k rodičům, protože tak je to správně, nebo vnímat přání dítěte a nechat jej jak popsala: „*malá visela za krkem mě*“.

Řekla bych, že úlohou doprovázejícího pracovníka je motivovat dítě i rodiče k vzájemnému kontaktu a k maximálnímu využití stráveného času s dítětem. Je tedy na pracovníci doprovázející organizace, aby byla aktivní při kontaktu dítěte s biologickým rodičem, tím že bude vztah dítěte s rodičem podporovat. Vycházím zde z vlastní zkušenosti v rámci asistovaných kontaktů mezi dítětem a biologickou rodinou, kde kompetencí asistenta je právě podpora vztahu mezi dítětem a biologickou rodinou (rodič, prarodič apod.).

Zároveň paní Dvořáková popisuje vztah s holčičkou tak, že ten vztah bude trvalý tím, že říká: *Určitě se nedostávám do té situace, že bych řekla: „tak ahoj a zítra už tě nechci“* Tímto chce paní Dvořáková říct, že je pro ni vztah s holčičkou důležitý a není to jen něco, co trvalo po tu dobu, kdy holčička byla v její péči, i když z počátku měla obavu, že pro ni holčička bude cizí.: *„Já jsem si v sobě říkala, když jsem si šla pro holčičku, že to dítě bude cizí a jak na něho budu reagovat. Že to nebude z vlastní krve“*.

Ač paní Dvořáková popsala, že je svěřeným dětem poskytována ta emoční potřeba v míře, jakou vyžadují, dodala také, že přechodný pěstoun musí být vyrovnaný a zralý člověk, aby dokázal zvládnout, jak péči o dítě, tak také odchod dítěte od přechodného pěstouna. Paní Dvořáková k tomu říká: *„Já si myslím, že jsme všichni dospělí lidi a že dospělý si to v sobě, pokud není nějak psychicky hysterický, tak si to dokáže v sobě zdůvodnit.“* Tento výrok se vztahuje jak k samotné péči o dítě, tak především k jeho odchodu a sním spojenou přípravou přechodného pěstouna. Toto je patrné v citovaném:

A musím to brát, že to dávám těm dětem, co tam patří a co je dobře v tu dobu, kdy ty děti mám. Určitě tu lásku nemůžete kouskovat. Vy si to v sobě srovnáte, že máte ty děti na určitou dobu a já jsem ráda, že si takhle rozumíme s adoptivními rodiči.

Doprovázející pracovnice vnímá vztah mezi přechodnou pěstounkou, paní Dvořákovou a svěřenými dětmi obdobně s důrazem na naplnění emočních potřeb dětí, což je považováno za velmi důležité.

My máme takovou pěstounku na přechodnou dobu, která má otevřené srdce, která je nesmírně vřelá a která to vede naplno, ona se těm dětem dá úplně celá. Oni potřebují ty miminka... je to o té péči, o té náruči a mazlení a vykonávání všech těch jejich potřeb. Tam není, že by se držela zpátky, že by řekla, dítě mám jen na chvíli a radši se s nimi nebudu moc kontaktovat. Takhle ne, takhle to nefunguje a u těch miminek obzvlášť. Oni potřebují přijetí se vším všudy. Jak s fyzickým kontaktem, tak s těmi potřebami.

Z výše uvedeného vyplývá, že paní Dvořáková poskytuje svěřeným dětem péči se vším všudy, včetně naplnění emoční potřeby, což považuje za velmi důležitý aspekt samotné PPPD, když říká: *„Oni potřebují ty miminka... je to o té péči, o té náruči a mazlení a vykonávání všech těch jejich potřeb“*. Bez plnění této funkce by tedy byla poskytovaná péče neúplná a nebyla by tím, čím je. Pokud by paní Dvořáková zajišťovala jen základní péči dítěti, bez poskytování emočních potřeb, chybělo by tomu lidství, což koresponduje s dilematem „profesní přístup“ versus „lidství“. Podle doprovázející pracovnice je potřeba zavést oba přístupy.

S tímto tvrzením se ztotožňuji. Připadá mi logické uplatňovat oba přístupy, tedy lidský i profesionální, protože jeden bez druhého nemůže fungovat. Lze říci, že také v mnoha jiných profesích se uplatňují oba přístupy a obzvlášť práce s lidmi je jednou z profesí, ve které je potřeba se zaměřovat na oba přístupy.

Doprovázející pracovníce dále popsala obecně vztah mezi přechodnými pěstouny a svěřenými dětmi a poskytování citových potřeb dětem.

Já si myslím, že každý prožitek přijetí, notabene toho zraněného dítěte a dání mu té lásky nemůže nikdy uškodit, ať se na to odborníci dívají, jak chtějí. Tam vždycky bude to příjemné, co já jsem tam zažil a já budu mít vždycky tu vzpomínku, že já jsem zažila tu tetu, která prostě se ke mně chovala láskyplně a může mi to ovlivnit celý život. Ta teta se k tomu dítěti nechová odtaziť. „Ty nejsi moje“. Ona ho zařadí do toho systému a přijme ho se vším všudy. Já myslím, že to v té práci ani jinak nejde, aby si to ten člověk nějak oddělil. „Víš, my tě máme jen na chvíli a moc se ke mně nepoutej“.

Výše uvedeným chce doprovázející pracovníce říct, že i když existují určité teorie týkající se vztahu mezi pěstounem (pečující osobou) a svěřeným dítětem, praxe se může lišit v závislosti na specifika dítěte a celkové situace. Dále právě vidí poskytování lásky jako užitečné do budoucího života dítěte. Pozitivní vztah ho tedy může pozitivně ovlivnit v budoucnu. A jak už bylo výše popsáno, bez poskytování emočních potřeb nelze tuto péči vykonávat, chyběla by tomu lidská dimenze.

V rámci rozhovoru bylo poukázáno také na Bowlbyho teorii vazby, která byla již popsána v konceptuální části. Doprovázející pracovníce vyjádřila, že teorie existují, ale každý případ může být individuální s tím spojené reakce dětí a přechodných pěstounů se také mohou lišit. Pracovnice doprovázející organizace k tomu říká:

„Vazba, to zas může být individuální věc. Záleží na povaze, na temperamentu. Některé dítě může být citlivější, některé se vám otrepe, některé se vám váže víc a jsme zas u toho. Já chápu, že jsou ty teorie, ale potom je ta realita a praxe.“

7.5.2 Odborná podpora

Na vzájemný vztah mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem jsou podle doprovázející pracovníce přechodní pěstouni připravováni v rámci příprav a školení, nicméně zde zasahuje také „lidský faktor“, který ovlivňuje chování a jednání přechodného pěstouna, i když teoreticky ví, jak by měl postupovat. Doprovázející pracovníce to popisuje následovně:

Pořád je to práce s lidmi a každý člověk prostě reaguje jinak a nikdy nevíte, jak vám zareaguje, jak vám zafunguje, a vím, že pěstounka prošla školením, přípravou, „Pridem“, který je na to specializovaný, ví co dělat a stejně ten prožitek, ta emoce, to pouto, ten vztah k tomu dítěti vás tak převálcuje, že to prostě uděláte. Myslím, si, že není málo případů, a to já považuju za prohru u přechodných pěstounů, že ty děti u nich zůstávají a přechodní pěstouni se stávají trvalými pěstouny.

Současně k tomu pracovníce připojuje aspekt, kdy přechodný pěstoun je natolik „pohlčen“ případem a funguje tam právě ten lidský faktor: „pořád je to práce s lidmi a každý člověk prostě reaguje jinak“, že se přechodný pěstoun rozhodne pokračovat v péči o dítě a zůstane trvalým pěstounem - „ten vztah k tomu dítěti vás tak převálcuje,

že to prostě uděláte.“ Tato situace tedy může nastat i v případě, že přechodný pěstoun prošel školením, ale ta „liská složka“ byla převažující.

Podle mého názoru, pokud dojde k tomu, že se přechodný pěstoun stane tím trvalým pěstounem, je to opravdu selhání, ke kterému by nemělo docházet. Z mého pohledu, lze tomuto předejít pečlivým výběrem přechodných pěstounů, pravidelnými supervizemi a konzultacemi s doprovázejícím pracovníkem. Přechodná pěstounská péče byla z určitých důvodů (popsaných v konceptuální části) vytvořena a nemá smysl, aby docházelo ke změnám, jako je přechod do dlouhodobé pěstounské péče, která má zase svůj jiný význam.

Pokud přechodní pěstouni předají dítě do následné péče, mohou využít podpory odborníka, a to především v případě, kdy pro ně předání bylo velmi emočně náročné a potřebují toto sdílet například s terapeutem. V jednom případě podle doprovázející pracovníce, paní Dvořáková tuto možnost využila.

Co se potom týkalo, když se dítě odevzdalo, tak tam byla sebereflexe a rozebírala to s psychologem. To jsme takto ošetřovali, že jsme to považovali za dobré. Za prvé to bylo první dítě a za druhé ten přechod byl opravdu komplikovaný. Ona si tam potřebovala pár věcí utřídit.

Z tvrzení doprovázející pracovníce vyplývá, že pro přechodnou pěstounku bylo předání velmi náročné z hlediska celkové situace, i z hlediska toho, že se jednalo o první dítě v její péči, což mohlo vyvolat určité nejasnosti, otevřené otázky, které je potřeba zodpovědět a zpětně si je ujasnit a tím pádem se takto ošetřit a připravit na další dítě a s tím spojené další předání.

7.5.3 Pozvolný přechod dítěte do následné péče a kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou

Se vztahem mezi přechodnou pěstounkou a svěřeným dítětem souvisí také přechod, nebo-li předání dítěte do následné péče a také následné kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou. Paní Dvořáková popsala předání dětí jako pozvolné, založené na pravidelných kontaktech dětí s budoucími rodiči.

Už plus minus známe termín, kdy se budou děti předávat, ale ještě chtěli, abychom tam dojížděli pomáhat. Zatím u adoptivních rodičů tam dítě nebylo a jsou ve spojení se mnou. Je potřeba, aby si zvykl na tu novou maminku. Ten táta dokonce řekl: „klidně u nás bydlí i 14 dní, hlavně ať se dítě dá do kupy“.

Z výše uvedeného vyplývá, že vzhledem k tomu, že dítě je malé a zároveň si potřebuje zvyknout na pečující osobu, bylo potřeba nastavit pozvolné kontakty. Pozvolný přechod uvítala i paní Dvořáková, pro kterou by, mohlo být rychlé odtržení se

od dítěte náročné. Spíš však hledí přechodná pěstounka na zájem dítěte, aby dítě bylo v pořádku.

Paní Dvořáková vnímá vztah s dětmi jako nekončící. Bude na děti vždy vzpomínat, i kdyby se s nimi již nestýkala. Na druhou stranu má však nyní možnost se stýkat s pětiletou Maruškou, kterou již předala do pěstounské péče.

My jsme vlastně s trvalou pěstounkou na stejné lodi. Je pravda, že přijedou s Maruškou jeden krát do měsíce. Sice tak narychlo a kouzelný je, že my jsme pro ni taková ta teta se strejdou, ke kterým se může vracet, což je hrozně dobře. S holčičkou jsme tedy ve spojení.

Z výše citovaného vyplývá, že nejen pro dítě, ale i pro PP je pozitivní, že stále kontakty fungují, jak říká: „jsme pro ni taková ta teta se strejdou, ke kterým se může vracet, což je hrozně dobře. Nebyly tam tudíž zpřetrhané vazby ani kontakty, což může napomoci k pozvolnému se odpoutání do budoucna, tím, že alespoň po nějakou dobu po předání se kontakty dítěte s PP realizují.

Doprovázející pracovnice popsala tyto následné kontakty Marušky s paní Dvořákovou obdobně.

Nehrála si na to, že ji měla ráda a že ji měla ráda, jen když byla u ní, ale naopak, že s ní je v kontaktu a že ji má ráda pořád a kdykoliv ji může navštívit a kdykoliv jí může zavolat.

Je patrné, že vztah a kontakt mezi PP a dítětem je realizován i nadále a je tam také otevřenost pro další kontakty, což může být pozitivní pro PP i pro dítě, pokud ji dítě vnímá, jako tetu, za kterou jede na návštěvu.

Paní Dvořáková má vidinu následných kontaktů také v případě dítěte, které má nyní v přechodné péči, a jež má směřovat do osvojení k rodičům, se kterými má přechodná pěstounka velmi pěkný vztah.

Budu ráda, když dítě půjde dál a budu pro ně ta teta i za pět let, za deset let a třeba i když pak za nějakou dobu přijdou a řeknou, že u mě byli a abych jim, řekla, jaká ta máma byla. A viděla jste můj vztah s tatínkem od miminka. Může se stát, že řeknou, že chtějí mít svůj klid. Tak holt utřu slzu a budu na ně vzpomínat.

Je viditelné, že PP bude ráda, pokud kontakty budou dále fungovat, s tím, že v tom vidí smysl „přijdou a řeknou, že u mě byli a abych jim, řekla, jaká ta máma byla“. Zároveň však počítá s variantou, že rodiče nebudou dále chtít se stýkat a s tímto je nyní paní Dvořáková srovnaná.

7.6 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na základě následných variant řešení situace

Jak již bylo v předchozích kapitolách zmíněno, tak přechodní pěstouni již během přijímání dětí do péče mohou vědět, do jaké formy péče dítě bude dále směřovat. Z výzkumu vyplynulo, že děti z PPPD putují do forem náhradní rodinné péče, tedy do osvojení a pěstounská péče. Další možností je návrat dětí do biologické rodiny.

7.6.1 Pěstounská péče

Paní Dvořáková má zkušenost s předáním svěřeného dítěte do pěstounské péče. Pracovnice doprovázející organizace popsala situaci následovně:

A co se týká..., když to vezmu u té pětileté holčičky, tak ta příprava probíhala tím, jak ji dostala a teď tam byla fáze, že se vůbec nevědělo, co bude. Protože to bylo o tom, že k rodičům se dítě vracet nemělo a teď se vlastně hledají vhodní pěstouni, což u toho staršího dítěte není tak jednoduché, jak u těch miminek, takže tam byla ta fáze, kdy se ti pěstouni našli a teď se procházela fáze seznamování a předávání.

Z výše uvedeného je patrné, že paní Dvořáková se na předání holčičky do následné péče připravovala od začátku tím, že věděla, že k biologickým rodičům se vracet nebude. Ač doprovázející pracovnice říká „a teď tam byla fáze, že se vůbec nevědělo, co bude“, byla zde pravděpodobnost, že dítě půjde do pěstounské péče. Hledali se pěstouni, a jak doprovázející pracovnice dodala, „byla ta fáze, kdy se ti pěstouni našli a teď se procházela fáze seznamování a předávání. Přechodná pěstounka se tedy mohla připravit na situaci, kdy věděla, že dítě půjde do PP.

Doprovázející pracovnice popsala u výše uvedeného případu, jak konkrétně vypadala příprava paní Dvořákové na předání holčičky:

Přechodná pěstounka měla velký problém, aby ji hned na začátku řekla, že u ní je jen na chvíli. Na to jsme musely hodně pracovat, protože jsem se ji snažila vysvětlit, že toto je důležité a nutné a není možné i přesto, že je to teď náročné pro přechodnou pěstounku, tak aby si holčička myslela, že tohle je ta teta, u které zůstanu. To je potom bolestivější, když se to oznámí později.

Na výše uvedeném příkladu doprovázející pracovnice vysvětlila, že příprava na odchod dítěte probíhala, jak na straně dítěte, tak na straně přechodné pěstounky. Tato příprava byla realizována hned zpočátku, kdy paní Dvořáková musela holčičce vysvětlit, že je u ní jen na určitou dobu a poté půjde k jiné „tetě“. Pokud by tak neudělala, bylo by to náročné jak pro holčičku, která by byla přesvědčená, že u

přechodné pěstounky zůstane, tak pro přechodnou pěstounku, na které by se odrazilo emoce holčičky.

V rámci péče o holčičku a také předání holčičky do následné péče se přechodná pěstounka také potýkala s biologickými rodiči holčičky, kteří o dítě měli stále zájem, ale nebylo možné, aby se zpět do rodiny vrátili. Tuto situaci vnímala přechodná pěstounka jako velmi náročnou a pro ni vyčerpávající. Toto popsala na konkrétním příkladu:

Byla to holčička, která měla zkušenosti s klokánkem, s azylovými domy. Takže tam to bylo hodně těžký a hlavně se tam řešilo, že biologická rodina bojovala, bojovala i u soudu a mám pocit, že ten boj tam bude vždycky. To je jedna věc. Byla jsem ráda, že se objevili trvalí pěstouni.

Ve vztahu s předáním dítěte do následné péče někdy nastane situace, kdy se pěstouni na přechodnou dobu natolik zainteresují do případu a vytvoří si k dítěti pouto, že se rozhodnou stát se trvalými pěstouny. Podle paní Dvořákové nad touto variantou každý přechodný pěstoun přemýšlí, ale ne každý odborník se s tímto přístupem ztotožňuje. Paní Dvořáková tuto situaci rozvádí níže:

Takže myslím si, že každý z nás to v hlavě má, ale je to... zrovna Alžběta Hlášková nás varovala a říkala: „jestli do toho chcete jít, je to váš problém, ale svým způsobem uhýbáte MPSV, který musí řešit nedostatek trvalých pěstounů a tím, že se budete rekrutovat z trvalých do přechodných, tak vy jim akorát pomáháte a je to o ničem“. Takže se dá říct, že nás tak přibrzdžovala. Je pravda, že už vím, že někteří pěstouni už byli podvědomě tlačeni do trvalky. Bylo jim to naznačeno i na kraji, jestli by nechtěli.

Doprovázející pracovníce na přístup, kdy se přechodný pěstoun stane dlouhodobým pěstounem, reaguje následovně:

Myslím, si, že není málo případů, a to já považuju za prohru u přechodných pěstounů, že ty děti u nich zůstávají a pěstouni (přechodní) se stávají trvalými pěstouny. Sama tuto zkušenost nemám. Já se přiznám, že bych proti tomuto hodně bojovala. To bych se tedy snažila o všechny možné dostupné prostředky, abych pěstounce rozuměla. Pro mě to je selhání v uvozovkách, protože zas je to jen člověk samozřejmě a když vidím, že to dítě... ta představa, že by mělo jít do toho ústavu, tak já vím, že je to těžké unést, ale tam se musí udržet ta profesionalita. „Já (přechodný pěstoun) do toho s tímhle vstupuju, že budu chodit do těchto situací a já (přechodný pěstoun) jsem profesionál a musím to emočně unést.

Z výše uvedeného vyplývá, že i když dlouhodobé pěstounství bývá většinou návazné řešení situace, jsou případy, kdy dojde k tomu, že z přechodných pěstounů se stanou dlouhodobí pěstouni, což by se podle doprovázející pracovníce nemělo stát z hlediska profesionality a vzhledem k tomu, že pěstouni jsou připravováni na to, že děti odejdou. Podle doprovázející pracovníce se jedná o selhání přechodného pěstouna, který je na začátku na tyto situace připravován. Spíše je to však příprava teoretická. Až posléze se dostávají do praxe, kde může převládnout „lidský faktor“ a to je ten stav, kdy nastává dilema mezi profesionalitou a lidstvím, což je podle mě velké téma u pěstounů na přechodnou dobu

7.6.2 Ústavní péče

Přechodní pěstouni jsou v rámci péče o dítě a přípravy na odchod dítěte do následné péče připravováni také na variantu, že dítě bude umístěné do ústavní péče. Doprovázející pracovnice tuto přípravu popsala níže.

Rozebírali jsme, aby se pěstounka připravovala na to, že dítě třeba půjde do dětského domova, což je náročné pro ty přechodné pěstouny, protože oni mají pocit, že ta práce přišla vniveč. Oni si to dítě nějakým způsobem vyiplají, dávají mu rodinné prostředí a teď by to mělo skončit takhle, tak to je taková prohra pro ně. Ale tam je to zase... Myslím, že je to na tom úzkém kontaktu a důvěře a vztahu s tou doprovázející organizací, aby rozkrývali tu situaci bod po bodu a hledali ty třecí plochy, které v ní nastávají. Je to pořád o té komunikaci. Odchytávat to, v čem ona jede, jak přemýšlí.

Z výše uvedeného vyplývá, že ústavní péče je již krajní možnost řešení situace dítěte. Variantu ústavní péče přechodní pěstouni nesou spíše nelibě, což je patrné ve větě: *„Dítě třeba půjde do dětského domova, což je náročné pro ty přechodné pěstouny, protože oni mají pocit, že ta práce přišla vniveč.“* Ústavní péče je v tomto případě vnímána negativně především z toho důvodu, že přechodní pěstouni se dětem naplno věnují ve svém rodinném prostředí a poté by dítě mělo přejít do prostředí, kde ta péče v takové míře poskytována nebude. Přechodní pěstouni mohou mít pocit, že jejich práce neměla smysl, což dokládá věta: *„Oni si to dítě nějakým způsobem vyiplají, dávají mu rodinné prostředí a teď by to mělo skončit takhle.“*

7.6.3 Péče pokrevního příbuzného

Paní Dvořáková do této doby neměla zkušenost s předáním dítěte zpět k biologickým rodičům. K přípravě přechodného pěstouna na odchod dítěte zpět k biologickým rodičům říká doprovázející pracovnice následující:

Myslím si, že ta nejdůležitější fáze v té přípravě je pracovat s tím přechodným pěstounem tak, aby byl připravený, že ta biologická máma nemá takové zázemí a nemá takové možnosti, jako pěstoun na přechodnou dobu samotný a pracovat na tom s ní, aby se na tu mámu nedíval z patra, že se stalo, že se dostala do takové situace a že se stalo, že to dítě opustila a neodsuzovat ji za to. Mít ty hranice rozestoupené a nedávat to do toho modu, jako tohle je špatná osoba a dokonce pracovat na tom, aby se to dítě té mámě nevrátilo. Když okolo se vidí, že se na tom pracuje a ta máma šlape jako hodinky a to dítě zpátky chce.

Z výše uvedeného vyplývá, že doprovázející pracovnice vnímá jako důležité, aby přechodní pěstouni spolupracovali s biologickým rodičem na návratu dítěte zpět, pokud je to možné. To zahrnuje neodsuzování biologického rodiče a celková změna pohledu na rodiče, s tím, že přechodný pěstoun a rodič mají odlišně nastavené hranice a standardy péče. Pracovnice tedy apeluje na větší toleranci k biologickým rodičům a

větší podpoře rodičů. Dále k podpoře biologických rodičů a spolupráci přechodných pěstounů s biologickými rodiči doprovázející pracovníce uvádí následující:

Je to u tohohle výběru na začátku těch pěstounů, a že by opravdu měli být vybíráni profesionálové, kteří mají povědomí o sociální sféře, jací existují rodiče a umět s tím pracovat. Umět pracovat s tím pocitem, že ta osoba dítěti ublížila, zranila, opustila ho a dávat to tam brát to, že „přesto že to udělala, je to tvoje máma a já ji dám podporu, aby ses mohl vrátit té mámě“, když na tom všichni tak pracují. Je tam důležitá podpora i té matky. Je tam důležitý i ten kontakt s tou mámou a dát jí tu podporu. „já se ti teď starám o dítě a já ti ho neberu“ a co budu moct, jakoukoliv radou a kontaktem podporovat tu mámu. Může být mladá a nezkušená a „já ti mohu předat spoustu věcí“. Ne že „se na tebe podívám a ty jsi fetovala a není vůbec dobře, že se ti to dítě vrací“. Tam můžete jít tou přípravou, když už jste v tom příběhu, ale narazíte na osobnost té pěstounky, tak se můžete rozkrájet a stejně neprorazíte. Ona to tam má nějak nastavené a tam se to mělo odhalit už na začátku. Když to tam je, přes to nejede vlak. Pak se nasazují právě ty různé odborné podpůrné záležitosti, kdy ona pak musí souhlasit a musí si to nějak sežvýkat, že odevzdává dítě biologické mámě.

Doprovázející pracovníce chtěla poukázat na to, že již při výběru pěstounů na přechodnou dobu by se mělo zjišťovat, jaký postoj mají přechodní pěstouni k biologickým rodičům „odebraných“ dětí a do jaké míry znají problematiku biologických rodičů. S tímto by měli být také přechodní pěstouni vybíráni. Jak říká doprovázející pracovníce: *„že by opravdu měli být vybíráni profesionálové, kteří mají povědomí o sociální sféře, jací existují rodiče a umět s tím pracovat.“* Jedním z důležitých aspektů je změna pohledu na rodiče s ohledem na jeho minulost. Pracovnice na to poukazuje větou: *„Umět pracovat s tím pocitem, že ta osoba dítěti ublížila, zranila, opustila ho a dávat to tam brát to, že „přesto že to udělala, je to tvoje máma a já ji dám podporu, aby ses mohl vrátit té mámě“, když na tom všichni tak pracují.“* Dalším důležitým bodem je podpora rodičovských kompetencí biologického rodiče ze strany přechodného pěstouna, tedy *„kontakt s tou mámou a dát jí tu podporu. „já se ti teď starám o dítě a já ti ho neberu“ a co budu moct, jakoukoliv radou a kontaktem podporovat tu mámu. Může být mladá a nezkušená a „já ti mohu předat spoustu věcí“.*

Přestože paní Dvořáková nepředávala dítě zpět do biologické rodiny, měla možnost se setkat s biologickou rodinou pětileté holčičky. Tato zkušenost pro ni byla náročná a i pro ni byl první dojem spíše odsuzující, což dokazuje citace:

První moment, když jsem zažila biologickou rodinu, tak jsem si říkala: „chudáček malá“, že kdyby to šlo, tak jim ji už v životě nedám, ale já si myslím, že to je první moment každé přechodné pěstounky jakmile ví, že se setká s biologickou rodinou.

Poté se paní Dvořáková se vyjádřila k přípravě na návrat dítěte do biologické rodiny takto:

Na to jsme byli připravováni na přípravě, že oni jsou jiná sorta lidí, než jsme my. Je to řečeno škaředě, ale je to tak. Možná i ten moment, když jsem ji viděla poprvé, tak k tomu tak přistupujete.

Výše uvedené dokládá již dříve řečené tvrzení doprovázející pracovníce, tedy, že přechodní pěstouni musí být seznamováni a připravováni na to, že biologičtí rodiče dětí se nachází na jiné úrovni a není tedy možné na základě tohoto rodinu hodnotit s tím, zda by dítě mělo nebo nemělo být rodině zpět předáno.

7.6.4 Osvojení

Paní Dvořáková se v tuto chvíli připravuje na odchod dítěte do osvojení. Přípravu popisuje následovně:

Maminka už dala předběžný souhlas v porodnici s osvojením. Tam samozřejmě to chápete, že z devadesáti devíti procent jdou do osvojení. Ale taky to nemusí být, tam se může u toho dítěte objevit nějaké onemocnění, nebo nějaký problém se do toho může za tu dobu přimíchat. Takže teď je to tak, že předběžné svolení maminky bylo v porodnici a pak se čeká po šesti týdnech a pak po třech měsících.

Z výše uvedeného vyplývá, že paní Dvořáková při převzetí dítěte byla připravovaná na odchod dítěte do osvojení. Vzhledem k tomu, že matka dítěte dala předběžný souhlas s osvojením, lze předpokládat, že nejspíše dítě bude do osvojení svěřené. Stále však zůstává možnost, že se okolnosti případu změní. Jak říká paní Dvořáková: „*Pak se čeká po šesti týdnech a pak po třech měsících.* Za tuto dobu si může matka osvojení ještě rozmyslet. Do případu se také mohou vmísit jiné problémy: „*Tam se může u toho dítěte objevit nějaké onemocnění, nebo nějaký problém*“. I když je tedy paní Dvořáková připravovaná na předání dítěte do osvojení, počítá také s jinými variantami, které mohou nastat.

Paní Dvořáková k přípravě na odchod dítěte dodává, že není možné se zcela připravit. K přípravě však přidává faktor, který významně ovlivňuje předání dítěte, a tím je vztah přechodných pěstounů s novým rodičem (osvojitelem). Pokud si tedy přechodný pěstoun s rodičem rozumí, je větší pravděpodobnost, že odchod dítěte k novým rodičům bude pro pěstounku snazší, což vyplývá z následujícího popisu situace paní Dvořákové:

Příprava dětí - no ono je to strašně zvláště řečeno. Víte, ono tam, se nikdy nepřipravíte. Tam hrozně záleží na tom, jak si sednete s náhradními rodiči, nebo co jsem slyšela tu větu, aby si přechodná pěstounka sedla s tou maminkou a pak je to super.

Doprovázející pracovníce k přípravě na odchod dětí z PPPD sděluje následující:

Myslím si, že jediná věc je praxe, že si tím procházejí a tím se to učí. To už se třeba odráží na tom, že teď se má předávat dítě adoptivním rodičům a v pěstounce je ta obava, aby bylo v pohodě, aby byli adoptivní rodiče připraveni na to že, je to dítě závislých rodičů a že většina

těch adoptivních má představu nějakých dokonalých dětí, což teda pak tak třeba není a to už je otázka, jaké osobnosti ti adoptivní rodiče jsou.

Z výše uvedeného vyplývá, že v procesu předávání a přípravy na předávání je důležitá zkušenost přechodného pěstouna. Jak říká doprovázející pracovnice „že si tím procházejí a tím se to učí“. V souvislosti s aktuálním předáním dítěte do osvojení popisuje pracovnice, že paní Dvořáková se zaměřuje především na zájem dítěte, tedy jak říká doprovázející pracovnice: „v pěstounce je ta obava, aby bylo v pohodě“. Tato obava plyne ze zkušeností o představě jiných adoptivních rodičů, kteří mají zájem především o zdravé děti, zatímco dané dítě je dítětem závislých rodičů, a tak se dostává strach z toho, aby dítě bylo v pořádku a aby případně na základě nějaké zdravotní komplikace rodiče nezačali ustupovat. Je tedy viditelné, že přechodná pěstounka se zaměřuje především na zájem dítěte a neřeší tak v první chvíli své vlastní emoční rozpoložení.

Dalším faktorem ovlivňující odchod dítěte z PPPD je doba, kterou dítě stráví v PPPD a s tím také spojený věk dítěte. Doprovázející pracovnice poukazuje na dobu, po kterou je vhodné, aby dítě bylo v PPPD. Pro nejmenší děti, je tedy ideální doba cca. dva měsíce. Čím delší je ta doba a pokud se jedná již o rok strávený v PPPD, je pro dítě mnohem těžší odejít. Pracovnice doprovázející organizace situaci popisuje níže:

U těch miminek moc záleží na tom čase. Ideální stav je, když se to podaří v tom nejkratším čase. Bohužel tím novým občanským zákoníkem, kdy biologická matka podepíše, že dává děti do adopce, jenže pak se čeká ještě tři měsíce. Dřív to bylo šest týdnů, teď se čeká tři měsíce, tím pádem se všechno posouvá. Já vím, že pěstounka na přechodnou dobu dokázala předat dítě za dva měsíce, což byl takový zázrak, to je ideální stav, když by opravdu ta přechodná doba těch miminek byla takhle. Jenže když jsou pak ty doby třeba roční a kdy opravdu to miminko je s Vámi z té porodnice až do doby 1 roku. Je to měsíc od měsíce těžší pro to dítě. Ale je to o tom čase.

8 Přechodné pěstounka paní Majerová

Paní Majerová je pěstounkou na přechodnou dobu od listopadu 2012. V roce 2013 již přijímala do přechodné péče první dítě. Paní Majerová byla tedy jedna z prvních přechodných pěstounek, které přijímaly děti do péče po novelizaci zákona upravujícího pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Paní Majerová žije v domácnosti se svým manželem a pěti odrostlými dětmi, které v současné době studují.

Přechodná pěstounka má zkušenosti s předáním čtyř dětí do všech variant následné péče a v tuto chvíli pečuje o další dvě děti. O své práci říká, že i když děti odchází, ona tím získává, což se stává pro její okolí nepochopitelné. Dodává, že získává nová přátelství a nové zkušenosti.

8.1 Počáteční příprava pěstounů na odchod dítěte z pěstounské péče na přechodnou dobu

Počáteční přípravou jsou myšleny přípravná školení před přijetím dítěte do péče a znalost základní osy, tedy předpokladu, kam dítě pravděpodobně bude směřovat z PPPD.

8.1.1 Odborná podpora

Paní Majerová vnímala fázi přípravy na odchod dítěte z její péče již během počátečních kurzů a školení spojených s výběrem pěstounů na přechodnou dobu. K tomuto uvádí:

Samozřejmě školení proběhlo v těch hodinách, které měly být. Školila nás naše doprovázející organizace a konkrétní klíčová pracovnice, kteří zajišťovali školení pěstounů v tomto kraji, takže jsme probírali všechny fáze tohoto procesu. Jak přijetí dítěte, tak průběh, tak i odchod. Samozřejmě to je věc, kterou si člověk neosahá, než se to stane naostro. Prošli jsme teda sítím. Krajský úřad nás prověřil, jestli toho budeme schopni, protože tam záleží na té odolnosti, ale tam záleží na tom, až skutečně budete v té situaci, tak zjišťuje, kde jsou jeho hranice, co je zatěžující, co je obtížné, nebo co si myslel, že bude obtížné, ale nakonec zjišťuje, že se to dá zvládnout velice snadno.

Z výše uvedeného odstavce vyplývá, že paní Majerová absolvovala školení pro přechodné pěstouny, které obsahovalo všechny fáze, kterými přechodný pěstoun prochází. Paní Majerová však poukazuje na to, že v rámci školení se jedná o teoretickou přípravu a záleží tedy na vlastní zažitých zkušenostech, což popisuje ve větě: „*Samozřejmě to*

je věc, kterou si člověk neosahá, než se to stane naostro“. V rámci výběru pěstounů na přechodnou dobu je kladen důraz na odolnost přechodných pěstounů, která se však skutečně ukáže až v praxi, jak paní Majerová zdůrazňuje ve větě: *„záleží na té odolnosti, ale tam záleží na tom, až skutečně budete v té situaci, tak zjišťuje, kde jsou jeho hranice, co je zatěžující, co je obtížné“*

Paní Majerová popisuje své první přijetí dítěte do PPPD následovně:

Byli jsme zařazeni do evidence v listopadu 2012 a zrovna v ty dny byla novela schválena a říkala jsme si, že bude do nového roku klid, ale začátkem prosince mi z krajského úřadu volali, že tam mají děvčátko, které je vodné pro tuto formu pěstounské péče, a tak jsme jeli pro dítě a byla to nová záležitost a byli jsme první v tom kraji v tom počtu pěstounů. V té době se to stavělo, nastavovalo.

Z výše popsané situace je patrné, že při přijetí prvního dítěte do péče paní Majerové byla přechodná pěstounská péče v počátcích a tudíž nebyly nastavené určité postupy v PPPD a především s předáváním dítěte do následné péče. Pro paní Majerovou tedy nová zkušenost mohla být náročná v tom ohledu, že nemohla vycházet z osvědčených postupů vzhledem ke krátkodobosti praxe nového institutu pěstounské péče na přechodnou dobu.

8.1.2 Časová osa

Paní Majerová měla možnost se připravovat na odchod dítě z PPPD již od začátku, kdy měla přibližnou představu o tom, kam pravděpodobně bude po PPPD dítě svěřeno. K tomuto uvádí:

Vždycky jsem věděla z OSPODu, protože když přebírám dítě, tak mi o něm musí také podat informace a je tam i dáno, to co biologická matka zamýšlí. Je třeba přesvědčená, že si dítě nemůže nechat a dá ho k adopci, takže to jsou informace, které mi dává OSPOD. Nebo to se vesměs potvrdilo, kdy tam nastupují příbuzní, kteří zareagují, nebo taky ne, a mají zájem, anebo jestli teda půjde do adopce. Je to určitě závažný rozhodnutí pro ty soudce.

Paní Majerová na výše popsaném příkladu poukazuje na spolupráci s pracovníky OSPOD, kteří přechodné pěstouny informují o předpokladu dalšího vývoje dítěte, tedy jakým směrem se situace bude ubírat s ohledem na fungování biologické rodiny- zda je možnost, že by se dítě vrátilo k biologickým rodičům, nebo zda dá rodič souhlas s osvojením, a s ohledem na další zjištěné skutečnosti. Vzhledem k tomu, že přechodná pěstounka byla obeznámena se situací dítěte a předpokladem, kam pravděpodobně dítě dále půjde, měla možnost se na předání dítěte do následné péče připravit, a to s ohledem na předání do konkrétní formy péče.

8.2 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci odborné podpory

Přípravou za pomoci odborné podpory je myšlena příprava na odchod dítěte z PPPD za pomoci pracovníka doprovázející organizace, za pomoci počátečních i průběžných školení a za pomoci dalších subjektů zainteresovaných do případu.

8.2.1 Role pracovníka doprovázející organizace

Příprava pěstounky na přechodnou dobu na odchod svěřeného dítěte probíhá mimo jiné za pomoci odborníků, k nimž patří také doprovázející organizace, se kterou má paní Majerová uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Paní Majerová o ní říká:

Myslím, že jsem udělala dobře, že jsme si zvolila svou doprovázející organizaci, která nás i kdysi školila a myslím, že moje doprovázející pracovnice, je osoba, na kterou se můžu spolehnout v případech, kdy mi třeba není něco jasné.

Z výše uvedeného vyplývá, že paní Majerová je se svou doprovázející organizací spokojená, a to co se týká prvního školení, tak také celkového doprovázení, v rámci kterého se může přechodná pěstounka obrátit na svou doprovázející pracovnici s žádostí o radu a pomoc.

Doprovázející organizace se podílí také na přípravě pěstounů již na počátku, po zařazení pěstouna na přechodnou dobu do evidence.

Samozřejmě školení proběhlo v těch hodinách, které měly být. Školila nás naše doprovázející organizace a konkrétní klíčová pracovnice, kteří zajišťovali školení pěstounů v tomto kraji, takže jsme probírali všechny fáze tohoto procesu. Jak přijetí dítěte, tak průběh, tak i odchod.

Z výše uvedeného vyplývá, že doprovázející organizace paní Majerové přechodné pěstouny proškolila hned na začátku. Zdůrazňuje, že v rámci školení procházeli všechny fáze pěstounské péče na přechodnou dobu, včetně odchodu dětí z PPPD.

K dalším kompetencím doprovázející organizace patří poskytování poradenství související s výchovou dětí a což paní Majerová popisuje na konkrétním případě takto: „*To dítě bylo strašně v krizi a zase mi v tom pomohla doprovázející organizace, která mi pomohla nebo mě navedla i na literaturu o těchto deprivovaných dětech.*“

Dále doprovázející organizace funguje jako psychická podpora pro přechodné pěstouny, což popisuje paní Majerová následovně:

Samozřejmě co se týče, abych si ulevila, nebo si nechala poradit, tak v první řadě je to doprovázející organizace, tam můžu veškeré věci otevřít.

8.2.2 Kurzy, semináře a školení

V rámci přechodné pěstounské péče, daní pěstouni musí procházet přípravou a následně dalšími kurzy, semináři a dalším vzděláváním. Jak již dříve paní Majerová zmínila, zaškolení proběhlo v rámci její doprovázející organizace. Opět však přechodná pěstounka poukázala na velký význam praxe. Pěstounka přípravu popsala následovně:

Školení, které jsme absolvovali, než jsme byli zařazeni do evidence vhodných stát se pěstouny, jsme absolvovali v době, kdy jsem šla cíleně za touto formou pěstounské péče, věděla jsem, že děti u mě budou na nějakou dobu, po kterou to bude nutné, než se vyřeší jejich situace, takže jsem s tímto počítala. Samozřejmě to, že jsem věděla, že jdu do formy pěstounské péče, že je to věc, tak jsme byli nastaveni takhle, a byli jsme i školení, takže jsme věděli, že to přijde.

Z výše popsané situace je patrné, že již v době školení, které předcházelo samotnému zařazení do evidence přechodných pěstounů, byla paní Majerová rozhodnuta pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu a počítala tedy s tím, že jí budou do péče svěřovány děti pouze na určitou omezenou dobu. V rámci školení však na fázi odchodu dítěte z péče byli přechodní pěstouni také připravováni. Lze říci, že již na začátku byla tedy připravena na odchod dětí z její péče.

8.2.3 Role další subjektů zainteresovaných do případu

Do každého případu týkající se dítěte jsou dále zainteresováni další subjekty, jako je Krajský úřad, soudy a OSPOD- oddělení péče o rodinu a děti. Tyto instituce se podílejí často na řešení situace dítěte a s tím také souvisí spolupráce s přechodnými pěstouny.

Paní Majerová popsala zkušenost se svým předáním dítěte, kde se na předání podílelo více subjektů následovně:

Takže ten přechod byl skutečně po dvou měsících dítěte. Děvčátko mělo dva měsíce a byli k nám přivedeni rodiče a přijela s nimi i paní z Krajského úřadu a domlouvali jsme se ohledně předání dítěte. Takže doba na přechod vůbec nebyla nastavená. Bylo to skutečně tak, že přijeli jednou a s rozhodnutím, že si můžou pro dítě přijet. Tenkrát se hledala forma, jak se to bude provádět a vzhledem k tomu, že v tom měl hlavní slovo Krajský úřad, tak se podle toho muselo jet. Tam byl jeden kontakt s tím, že jakmile budou mít papír, tak odjedou. Nebyl to úplně první kontakt ideální. Byl to první případ, ale samozřejmě člověk to musí respektovat, že i Krajský úřad to tak chtěl a tak se to takhle provedlo.

Z výše popsané situace vyplývá, že paní Majerová měla holčičku svěřenou jen krátce: Jednalo se o její první předání, které proběhlo velmi rychle, bez kontaktů a nemohla se tudíž připravit na její odchod, jak říká: „*Takže doba na přechod vůbec nebyla nastavená. Bylo to skutečně tak, že přijeli jednou a s rozhodnutím, že si můžou pro dítě přijet.*“ Paní Majerová vnímala, že se musí podřídit rozhodnutí KÚ, který to takto vyžadoval, jak popisuje: „*Tenkrát se hledala forma, jak se to bude provádět a*

vzhledem k tomu, že v tom měl hlavní slovo Krajský úřad, tak se podle toho muselo jet.“ Je viditelné, že postup, kdy musí bez přípravy předat dítě, není pro ni ani pro dítě ideální. Je také znát, že se jednalo o první případ v kraji, což dokládá věta: *„Byl to první případ, ale samozřejmě člověk to musí respektovat“*. Je tudíž pravděpodobné, že s předáním dětí do následné péče nebylo dostatek zkušeností.

Další zkušenosti s předáním dětí do následné péče byl již odlišné, jak paní Majerová popsala:

Čekalo se na soud, mezitím bylo s ODPODEM a s doprovázející organizací dohodnuto, způsob předávání, jak to bude probíhat, samozřejmě ty kontakty byly u nás, ale aby se začaly přesouvat i k nim.

Z výše popsané situace je patrné, že další předání dítěte bylo již pozvolné. Za spolupráce OSPOD a doprovázející organizace byly zajištěny kontakty dítěte s novými rodiči. Tento postup mohl být pro přechodnou pěstounku přijatelnější, protože v rámci kontaktů se mohla připravovat na odchod dítěte tím, že poznávala nové rodiče. Určitě tam hrála roli doba, během které bylo dítě postupně předáváno, jak říká pěstounka *„kontakty byly u nás, ale aby se začaly přesouvat i k nim.*

8.2.4 Odborná podpora po fázi předání dítěte do následné péče

Přechodní pěstouni mají možnost využít pomoc odborníka, psychologa během péče o svěřené dítě, ale také po předání dítěte do následné péče. Paní Majerová níže popisuje také další ošetření přechodných pěstounů po předání dítě, a tím je supervize na Kraji, do které by se podle jejich slov měli později zapojit také další subjekty zainteresované do případu.

Vždycky tam bývá supervize na kraji, teď by měly být supervize na Kraji i s OSPOD dítěte, i doprovázející organizací, takže to bude hotová schůze.

8.3 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte za pomoci neformální podpory

Za neformální podporu při péči o dítě i při přípravě při odchodu dítěte z péče považuje paní Majerová především svou rodinu, tedy manžela a své děti. Dále je za neformální oporu považována doprovázející organizace a konkrétní klíčová pracovnice paní Majerové a její přátelé. Přechodná pěstounka popisuje fungování neformální podpory následovně:

Samozřejmě rodina, v první řadě manžel. Zároveň děti. Uvítala jsem, když člověk nespí, tak mi vzali na jednu, noc, tak jsem mohla spát alespoň jednu noc. Já o těch dětech komunikovat

nemůžu, protože jsem vázána mlčenlivostí. Samozřejmě co se týče, abych si ulevila, nebo si nechala poradit, tak v první řadě je moje doprovázející organizace, tam můžu veškeré věci otevřít. A jinak mám přátele, kterým můžu důvěřovat. A jsou to odborníci v určitých oblastech, tak vím, co mi můžou poradit, tak se obracím... nehledě na to svěřená bolest, poloviční bolest.

Z výše uvedeného vyplývá, že velkou oporou paní Majerové je její rodina, která pomáhá spíše, co se týká péče o dítě, jak přechodná pěstounka popsala: „*Uvítala jsem, když člověk nespí, tak mi vzali na jednu, noc, tak jsem mohla spát alespoň jednu noc*“ Paní Majerová však zdůrazňuje mlčenlivost, kterou je vázána v rámci výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu a vzhledem k mlčenlivosti se tedy příliš nesvěřuje okolí. Pokud se však chce s někým poradit nebo, jak říká paní Majerová „*abych si ulevila*“, obrací se na svou doprovázející organizaci a na své přátele.

Je patrné, že paní Majerová využívá svou neformální podporu v rámci přímé péče o dítě- pomoc s péčí, ale také jako psychickou oporu, na kterou se může spolehnout.

8.1 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií

Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte pomocí vlastních strategií spočívá ve využití vlastních osvědčených postupů a metod, aby byl odchod dítěte pro přechodného pěstouna dobře zvládnutelný.

8.1.1 Vize pozitivní budoucnosti dítěte

Jednou z vlastních strategií, kterou paní Majerová využívá je vize pozitivní budoucnosti dítěte, tedy vidina toho, že dítěti se bude v nové případně stávající biologické rodině, dobře dařit. V případě, kdy přechodný pěstoun vidí dobrou rodinu, která dítěti poskytne vše potřebné pro jeho zdravý vývoj a spokojený život, předání je pro pěstouna o to snazší. Paní Majerová tuto strategii popsala následovně:

Samozřejmě vím, že dítě je tam, kde patří. Že nová rodina se na něj těšila, je to pro ně poklad, který jsem měla čest pro ně nějakou chvíli opatrovat.

Z výše uvedeného vyplývá, že i když je pro přechodnou pěstounku předání dítěte do následné péče obtížné, zaměřuje se především na budoucnost dítěte. Ví, že takto je to správně a vnímá novou rodinu jako vhodnou pro dítě, což jí usnadňuje jeho předání-vidina, že dítě bude v nové rodině spokojené.

Pro paní Majerovou je opravdu důležité, pokud se dítě dostane do rodiny, což poukazuje na následujícím příkladu, kde pečuje o dvě sestry

Člověk je musí vytahovat a pomáhat jim a až budou děvčátka odcházet. Nechtěla bych znovu připravovat děti, tak jako v tom minulém případě, kdy nedopadl návrat do rodiny, tak bych si přála happy end a kéž by to vyšlo.

Je patrné, že pro paní Majerovou má předání dětí do náhradní či biologické rodiny velký význam, což popisuje takto: „Nechtěla bych znovu připravovat děti, tak jako v tom minulém případě, kdy nedopadl návrat do rodiny, tak bych si přála happy end a kéž by to vyšlo.“ Naopak právě odmítá ústavní péči, což vyplynulo z věty, kdy mluví o tom, že v minulém případě nedopadlo předání dítěte do rodiny. V tomto případě předávala chlapce do ústavní péče.

Paní Majerová má však také dobrou zkušenost s předáním chlapce do širší biologické rodiny, což bylo pro paní Majerovou evidentně přijatelné a těšilo ji, že to takto dopadlo. K tomu se také přidává možnost se s dítětem dále vidět.

Aby on skutečně mohl pobývat s tou svou novou rodinou a já se mohla tak jakoby ztrácet. Neříkám, že to nebolelo, ale to je to co přejde. Ale všichni jsme si přáli, aby se do své rodiny vrátil. A dopadlo to dobře. V sobotu jsme k nim pozvaní, tak ho zas uvidím.

8.1.2 Připomínání si

Jednou z využívaných strategií, která přechodným pěstounům může pomoci při předávání dětí je časté připomínání si a opakování toho, že dítě v dohledné době bude předáno do následné péče. Paní Majerová popsala, že na odchod dítěte se připravuje tím, že dává přednost novým rodičům. S tím také souvisí, že se snaží dítě příliš nenavazovat, aby byl přechod co nejsnazší. Paní Majerová popsala strategii, kterou lze označit za strategii připomínání a jež využívá právě jako přípravu na předání dítěte: „Pracuju s tím přes hlavu, přes rozum a to dítě musí cítit, že je milováno, že je přijímáno.“

8.1.3 Vlastní zkušenost

Jednou ze strategií, která se paní Majerové osvědčila, je vlastní podobná zkušenost z minulosti, kterou může aplikovat při péči o dítě a poté při jeho předání.

Mám výhodu v tom, že mám svoje děti To mateřství jsem si užila bohatě. Mám pět dětí a de facto já mám všechny doma. Oni už to nejsou děti. Většina je už dospělých. Takže tím, že jsem si toho užila.

Objevují se zde dva aspekty. Jedním z nich je využití vlastní zkušenosti, kterou je péče o vlastní děti a aplikování těchto zkušeností na péči o svěřené dítě. Dalším aspektem je, že paní Majerová vzhledem k již prožitému mateřství nemá potřebu si dále uspokojovat mateřské potřeby a dokáže se s odchodem dítěte vyrovnat.

8.1.4 Dobře odvedená práce

Z rozhovoru s přechodnou pěstounkou vyplynulo, že další využívanou strategií je vidina „dobře odvedené práce“, tedy, že přechodná pěstounka označila svoji odvedenou práci jako kvalitní a že práce měla svůj význam. S tímto pocitem pak také paní Majerová děti předává. Paní Majerová se konkrétně zaměřuje na zájem dítěte a dání přednosti nové rodině. Je patrné, že přímo prakticky- „*abych uměla ustoupit a dala přednost těm rodičům*“, ale i tím, že si to sama uvědomuje: „*Abych mu nebránila, i v tom srdci. Protože to dítě to vycítí.*“ Situaci popisuje níže:

Je potřeba, aby to dítě bylo seznámeno s tou situací, aby poznalo a mělo čas se navázat a v tu chvíli samozřejmě záleží na mě, abych uměla ustoupit a dal přednost těm rodičům, aby to dítě mělo otevřenou cestu. Abych mu nebránila, i v tom srdci. Protože to dítě to vycítí.

8.1.5 Praxe

V rámci příprav pěstounů na přechodnou dobu na odchod dětí z PPPD je poukazováno na důležitost zkušenosti v tom smyslu, že je podstatné, aby si přechodný pěstoun zažil předání a právě praxí se učil, což popsáno následovně:

Zkušenosti mám. Předal jsem čtyři děti, a teď mám páté a šesté dítě. Mám i zkušenosti s předáním do různých typů následné péče.

Krajský úřad nás prověřil, jestli toho budeme schopni, protože tam záleží na té odolnosti, ale tam záleží na tom, až skutečně budete v té situaci, tak zjišťuje, kde jsou jeho hranice, co je zatěžující, co je obtížné, nebo co si myslel, že bude obtížné, ale nakonec zjišťuje, že se to dá zvládnout velice snadno.

Na výše popsané situaci je patrné, že i když jsou přechodní pěstouni pečlivě vybráni a připravováni na odchod dětí, teprve v praxi zjišťují, jak situaci zvládají, jakou mají odolnost. Z tohoto vyplývá, že i když se z počátku může zdát předání dítěte do následné péče náročné, přechodný pěstoun může tento proces zvládnout bez potíží, může to pro něj být zvládnutelné, ale samozřejmě si tímto procesem musí projít.

8.1.6 Pružnost

V rámci příprav na odchod dítěte paní Majerová popsala, že bylo potřeba v některých situacích reagovat pružně v návaznosti na udanou změnu. Paní Majerová využívá tuto vlastní strategii, která je však více charakteristickým rysem osobnosti, než přebranou strategií. Využitou strategii popisuje na následující zkušenosti.

V té době ještě nebyla tříměsíční lhůta po šestinedělí a po šestinedělí maminka podepsala, že dítě může jít do adopce, a tím pádem byl na Krajském úřadě vyvolán panel a byli vybráni náhradní rodiče a šlo to teda velmi rychle. Bylo to tlačeno i tím Krajským úřadem. Takže ten

přechod byl skutečně po dvou měsících dítěte. Děvčátko mělo dva měsíce a byli k nám přivedeni rodiče a přijela s nimi i paní z KÚ a domlouvali jsme se ohledně předání dítěte. Takže doba na přechod vůbec nebyla nastavená. Bylo to takové... Bylo to skutečně tak, že přijeli jednou a s rozhodnutím, že si můžou pro dítě přijet.

Z výše uvedeného vyplývá, že paní Majerová byla nucena předat dítěte velmi rychle, aniž by se mohla na předání nějak připravit. V této chvíli tedy musela využít strategii pružnosti, tedy rychle se přizpůsobit dané situaci.

8.1.7 Regenerace

Jednou z využívaných a osvědčených strategií, kterou paní Majerová využívá po odchodu dítěte z její péče je regenerace, možnost odpočinku, který popisuje níže.

Pak jsem našla dobrý způsob, jak to utnout rychleji a je to i taková moje regenerace, odjet na pár dnů, udělat si dovolenou, ale skutečně hned potom za dva, za tři dny, odjet si na tři, čtyři dny pryč a skutečně jsem odjela na Slovensko a když jsem odjížděla, tak jsem měla v hlavě, že měl jít na očkování a ještě tohle a na kyčle a když jsem odjížděla, tak jsem si říkala, aha večera měly být ty kyčle, ale skutečně jsem si tu hlavu vyčistila. Člověk si musí najít svoje mechanismy, co udělá dobře, co je takhle dostupné.

Z výše popsané situace je patrné, že paní Majerová využívá svou osvědčenou strategii, kterou je odpočinek po předání dítěte. Konkrétně jde v jejím případě o cestování, díky němuž se paní Majerová dokáže od proběhlého případu „odstříhnout“, chvíli přestat myslet, co se děje s předaným dítětem, jak říká: „*když jsem odjížděla, tak jsem měla v hlavě, že měl jít na očkování a ještě tohle a na kyčle*“. Jedná se o ošetření po předání dítěte, kdy je zapotřebí se soustředit i na jiné věci a možnost se tedy psychicky i fyzicky připravit na péči o další dítě.

8.1.8 Pozvolný přechod do následné péče a následné kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou

Další z využívaných strategií, kterou paní Majerová označila za pomocné při předávání dětí, jsou pozvolné přechody od pěstounky na přechodnou dobu do biologické rodiny nebo NRP. S tím jsou spojené časté kontakty dítěte s osobou nebo osobami, jimž bude dítě předáno. Paní Majerová popisuje pozvolné předání na konkrétním případě takto:

Měla jsem chlapce, kterého jsem měla dlouho, deset měsíců, tam se čekalo, než se všechno možné vyřeší a nakonec se vracel do širší biologické rodiny. Takže pak už bylo předávání pozvolné. První setkání bylo na neutrální půdě, za přítomnosti pracovníce OSPOD dítěte, já jsem měla svoji doprovázející organizaci a další setkání se řešilo na půdě doprovázející organizace a pak už u nás doma. Ty kontakty byly u nás, ale aby se začaly přesouvat i k nim. Takže jsme jezdili na návštěvu, potom si chlapečka přivezli, vzali si ho na tři hodinky

odpoledne, vrátili mi ho a potom jsme tam jeli, předávali i na noc, už to byli jeho lidi, byla to jejich krev, takže k nim skutečně patřil. Takže ta doba byla nějaký tři měsíce.

Z výše popsané situace vyplývá, že sama paní Majerová hodnotí přechod chlapečka do následné péče – pěstounské péče širší biologické rodiny, jako velmi pozvolný, na rozdíl od zkušenosti, kdy předávala holčičku do osvojení velmi rychle. Tento pozvolný přechod byl charakteristický častými kontakty, které byly zahájeny nejdříve na neutrální půdě, později na půdě doprovázející organizace a postupným seznamováním v domácnosti přechodné pěstounky až se přesunuly i do domácnosti biologické rodiny. Tyto kontakty se také zhušťovaly a nastavovaly i přes nos. Pro přechodnou pěstounku tento postup mohl být přijatelnější, protože mohla sledovat, jakým způsobem dítě zvládá kontakty, na základě nichž bylo možné určit, jak dítě bude reagovat po definitivním předání do biologické rodiny. Pokud tedy dítě zvládalo tyto kontakty a je patrné, že zvládalo, mohla být i přechodná pěstounka klidnější během definitivního předání. Navíc se i sama mohla postupně připravit na nepřítomnost dítěte v její domácnosti.

Dále paní Majerová popisuje, jakým způsobem probíhají kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou po definitivním předání do následné péče:

Zatím se mně všechny děti vrací. Jsme de facto se všemi v kontaktu. V případě odchodu nejsem ta, která by volala. Nechám to na nich, jestli chtějí a mají zájem a něco by potřebovali vědět. Tohle je věc, kterou já nikdy neotvírám první. A když vidím, že oni sami jedou okolo, zastaví se, nebo teď zrovna máme taky takovou oslavu těch rodičů, kteří nás pozvali, takže to jsou přátelství, která vznikla a v nějaké míře ty děti dál vidím.

Z výše popsané situace vyplývá, že paní Majerová je se všemi předanými dětmi v kontaktu, což je pro pěstounku zpětná vazba, která vypovídá, o tom, jak se dítěti v rodině daří, ale může také vidět, jakou práci sama odvedla, jaký smysl její práce měla. Rovněž může být tato zkušenost motivující pro přijímání a předávání dalších dětí – možnost vidat se po předání s dětmi a vidět, že tato práce se zdařila. Paní Majerová však poznamenává, že možnost kontaktů po předání dětí nechává otevřenou. Ponechává toto na zvážení rodiny dítěte, ve které se dítě zrovna nachází, z čehož vyplývá, že počítá také s variantou, že nová rodina pro kontakty dítěte s přechodnou pěstounkou nemusí být otevřená.

8.1.9 Vztah přechodné pěstounky s náhradními rodiči

Jednou ze strategií, kterou paní Majerová využila v rámci přípravy na odchod dítěte, byl dobrý vztah s náhradními rodiči. Paní Majerová popsala vztah mezi ní a náhradními rodiči následovně:

Získávám to přátelství, nebo konkrétně to, že se mi vrací. Oni nemusí, ale oni chtějí, takže já vlastně získávám. Samozřejmě neudržovala bych vztahy, takové, že oni chtějí, ale já třeba nejsem na stejné vlně, takže není to, jako že bych chtěla a musela udržovat počet lidí, kteří se mi sem budou vracet. Není to tak, ale v těchto případech nebyl problém, a je to obohacující pro obě strany.

Z výše uvedeného vyplývá, že výkon pěstounské péče na přechodnou dobu paní Majerové přináší mimo jiné i dobré vztahy s náhradními rodiči, které se snaží udržovat, pokud je to možné. Pokud sama rodina o to stojí, ale také pokud ona sama má o udržování vztahů zájem. Dobré vztahy jsou pro přechodnou pěstounku motivující a povzbuzující.

8.2 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte s ohledem na vztah mezi pěstounem na přechodnou dobu a svěřeným dítětem: otázka citové vazby

V rámci rozhovoru jsem zjišťovala pohled pracovnice doprovázející organizace a pěstounky na přechodnou dobu na vztah mezi přechodným pěstounem a dítětem s ohledem na předávání dítěte do následné péče, které mohlo brzké a mnohdy nečekané. Dále jsem zjišťovala, jak pěstouni pracují s tímto vztahem v procesu předávání.

V rámci výzkumu bylo mimo jiné zjišťováno, jak se přechodná pěstounka připravuje na odchod dítěte z její péče, a to v souvislosti se vztahem mezi ní a dítětem. Hlavními tématy bylo vnímání vztahu mezi ní a dítětem, a zda vůbec vzniká citová vazba a pokud ano, jak přechodná pěstounka pracuje se vztahem, pokud je jasné, že dítě bude muset odejít. Paní Majerová popisuje fázi odchodu dítěte následovně:

Bylo to teda náročný, bylo to náročné fyzicky a hlavně psychicky, protože samozřejmě s každým dítětem se ptáte, jak tomu dítěti tam bude, v jakých rukách bude, protože to je takové to pouto, které si člověk vytvořil a není možné ho nevytvořit, ale nemusí to dávat najevo. Musím dávat v tu chvíli přednost jim, ale aby to bylo v zájmu toho dítěte. Nenavazovat ho přespříliš, i když to nejde u toho dítěte.

Z výše popsané situace vyplývá, že mezi přechodným pěstounem a dítětem samozřejmě vazba vzniká, jak paní Majerová uvádí: „To je takové to pouto, které si člověk vytvořil a není možné ho nevytvořit“. Paní Majerová přiznává, že pokud vznikne

takového pouto, je poté náročné dítě opustit. Poukazuje však, že se spíše soustředí na zájem dítěte, jak říká: „*Musím dávat v tu chvíli přednost jim, ale aby to bylo v zájmu toho dítěte.*“ Tato strategie „koncentrace na zájem dítěte“ tedy může přechodné pěstounce pomoci se odpoutat od dítěte a nezaměřovat se příliš na svoje emoční zvládnání.

V předchozím odstavci přechodná pěstounka zmínila, že se snaží dítě příliš nenavazovat. Bylo tedy zjišťováno, jakou strategii přechodná pěstounka využívá k tomu, aby se dítě nenavázalo, ale také aby se nenavázala přechodná pěstounka. Paní Majerová k tomu uvádí:

Pracuju s tím přes hlavu, přes rozum a to dítě musí cítit, že je milováno, že je přijímáno. Navíc jsou to děti, které když se jedná o novorozence, které si přináší z toho prenatálního období něco, co my nevíme, co tam bylo, ale určitě se tam může cítit nemilováno, nebo něco takového. Na mě je, na těch mých rukách a na té náruči, abych ho přesvědčila o tom, že ten svět je báječný místo pro život, že tady bude fajn, že za to určitě stojí.

Z výše popsané situace je patrné, že paní Majerová využívá k zajištění bezpečné vazby k dítěti rozumové schopnosti, tedy musí mít vztah s dítětem v hlavě ujasněný, zpracovaný. Dále však zdůrazňuje důležitost vztahu mezi dítětem a pečující osobou, kdy je potřeba ze strany pečující osoby poskytovat dítěti pocit jistoty a bezpečí vzhledem k prostředí, ze kterého dítě přichází, kde jak říká přechodná pěstounka „*určitě se tam může cítit nemilováno*“.

Paní Majerová přiznává, odchod dětí z její péče s ohledem na vzniklou citovou vazbu, je pro ni náročný. Dokáže však s odchodem dítěte pracovat, což uvádí na následujícím příkladu:

Co se týče toho, že dítě předávám, samozřejmě každé dítě přináší něco, ale s tím odchodem se něco ztrácí z toho srdce, ale de facto ono tam zůstává. Akorát myslím si, že mám výhodu v tom, že mám svoje děti Toho mateřství jsem si užila bohatě. Mám pět dětí a de facto já mám všechny doma. Oni už to nejsou děti. Většina je už dospělých. Takže tím, že jsem si toho užila a jsou mi i zázemím stejně jako manžel, tak i ta ztráta, přiznávám, že i týden, dva týdny chodím jako tělo bez duše, ale to jsou přirozené emoce. Ale samozřejmě vím, že dítě je tam, kde patří. Že nová rodina se na něj těšila, je to pro ně poklad, který jsem měla čest pro ně nějakou chvíli opatrovat. Když se na to podívám zpětně, tak to bylo v prvním případě intenzivnější, že jsem chodila chvíli jako tělo bez duše. Že jsem věděla, že tohle má, co dělá, jestli jí tohle dali, železo, které má užívat. Tak jak když se o někoho staráte a najednou máte ruky prázdný.

Paní Majerová uvádí, že po odchodu dětí z její péče na děti myslí a je jí smutno. Popisuje však, že je to něco přirozeného a je to vlastně v pořádku. Jak říká: „*Týden, dva týdny chodím jako tělo bez duše, ale to jsou přirozené emoce.*“ Poukazuje také na to, že vztah s dítětem nekončí, což uvádí ve větě: „*Každé dítě přináší něco, ale s tím odchodem se něco ztrácí z toho srdce, ale de facto ono tam zůstává.*“ S odchodem dětí do následné péče se vyrovnává tím způsobem, že již si mateřství zažila, jak říká: „*Toho*

mateřství jsem si užila bohatě. Mám pět dětí a de facto já mám všechny doma“. Z tohoto je patrné, že nemá potřebu si dále uspokojovat mateřské potřeby a dokáže se s odchodem dítěte vyrovnat mimo jiné i tím, že vidí nové spokojené rodiče, kteří se na dítě těší a ví, že jo to pro dítě dobře, což popisuje takto: „*Vím, že dítě je tam, kde patří. Že nová rodina se na něj těšila, je to pro ně poklad, který jsem měla čest pro ně nějakou chvíli opatrovat.*“

8.3 Příprava pěstouna na přechodnou dobu na základě následných variant řešení situace

Jak již bylo v předchozích kapitolách zmíněno, tak přechodní pěstouni již během přijímání dětí do péče mohou vědět, do jaké formy péče dítě bude dále směřovat. Z výzkumu vyplynulo, že děti z PPPD putují do forem náhradní rodinné péče, tedy do osvojení a pěstounská péče. Další možností je návrat dětí do biologické rodiny. Paní Majerová má zkušenost s předáním do všech typů péče.

8.3.1 Péče pokrevního příbuzného a pěstounská péče

Paní Majerová popsala zkušenost s předáním chlapce do pěstounské péče své širší biologické rodiny.

Měla chlapce, kterého jsme měla dlouho. Deset měsíců, tam se čekalo, než se všechno možné vyřeší a nakonec se vracel do širší biologické rodiny. Dokonce proběhlo setkání s biologickou maminkou, což byl silný zážitek. Tam skutečně člověk musel vážit slova, aby nedal nic negativního, aby tu maminku povzbudil, a když to desetiměsíční batole se začalo šplhat na klín, tak bylo jasné, že je téměř vyhráno.

Z výše uvedeného vyplývá, že přechodná pěstounka prožila jinou zkušenost při předání dítěte do pěstounské péče své širší biologické rodiny. Jsou zde tedy dva aspekty - jde o předání do pěstounské péče, což pro pěstouny zaručuje podporu ze strany státu (dávky atd.). Dalším aspektem je, že dítě je předáváno svým pokrevním příbuzným. Je tedy pravděpodobnost, že dítě se s příbuznými zná a navíc je zde i pokrevnost. Dané aspekty tedy mohou usnadnit přechod dítěte z PPPD do následné péče. Současně zde fungují kontakty s biologickou matkou. Je patrné, že přechodná pěstounka se snažila biologickou matku v kontaktech s dítětem podporovat, což také dokazuje následující zkušenost.

Čeho jsem si cenila a vážila při předání toho chlapce, když jsem věděla, že pro něho mají pěstouni přijít a podařilo se mi, že přišla i maminka, která s tím nesouhlasila, ale přišla a stejně tak i jeho sestra. Takže i když tam jsme se jeli za ní podívat, tak se mi podařilo ji přemluvit, aby

jela. I pro toho chlapce je to důležité, že ví: „máma ví, kde jsem, máma tady byla“. Určitě je to pro dobro toho děčka. Ale bylo to náročné, protože maminka byla svéráz, ale povedlo se to a jsem tomu ráda, ale bylo to náročné.

Na výše uvedené situaci je patrné, že paní Majerová se snažila podporovat biologickou matku při kontaktech s dítětem, i když již mělo proběhnout předání dítěte do širší biologické rodiny. Přechodná pěstounka vnímala velký význam pro dítě v kontaktech s jeho matkou i při jeho předání do následné péče.

8.3.2 Osvojení

Paní Majerová má rovněž zkušenost s předáním dvou dětí- holčiček do osvojení. V rámci prvního předání vnímala, že se musí držet nařízení kraje - předání dítěte velmi rychle bez nastavení kontaktů s budoucími rodiči, což mohlo být jak pro dítě, tak i pro pěstounku náročné. Neměla možnost se tak na předání připravit a s dítětem se rozloučit. Paní Majerová poukazuje především na nízkou zkušenost s předáním dětí z PPPD, která mohla být příčinou právě rychlého předání dítěte do následné péče. Paní Majerová tuto situaci popisuje níže:

V té době se to stavělo, nastavovalo. V té době ještě nebyla tříměsíční lhůta po šestinedělí a po šestinedělí maminka podepsala, že dítě může jít do adopce, a tím pádem byl na Krajský úřad vyvolán panel a byli vybráni náhradní rodiče a šlo to teda velmi rychle. Bylo to tlačeno i tím krajským úřadem. Takže ten přechod byl skutečně po dvou měsících dítěte. Děvčátko mělo dva měsíce a byli k nám přivedeni rodiče a přijela s nimi i paní z Krajského úřadu a domlouvali jsme se ohledně předání dítěte. Takže doba na přechod vůbec nebyla nastavená. Bylo to skutečně tak, že přijeli jednou a s rozhodnutím, že si můžou pro dítě přijet.

Přechodná pěstounka má možnost v rámci svěřeni dětí do osvojení se v některých případech s dětmi a jejich novou rodinou nadále stýkat. Svou zkušenost popsala níže:

Když jsme k rodičům pak jeli, tak ta malá holčička, ted' už má teda tři roky, tak mi říkala: „teto ty jsi mě chovala?“ protože jí to bylo už tou maminkou řečeno, že jsem ji teda chovala. Ten krok pro ně jednoduchý nebyl a skutečně smekám před nimi.

Z výše popsané situace vyplývá, že osvojitelská rodina ochotně umožňuje setkání dítěte s přechodnou pěstounkou. Navíc se snaží udržovat historii dítěte tím, že mu vysvětlí, odkud dítě přišlo- že zde byla další osoba, u které holčička byla. Pro přechodnou pěstounku může být tento přístup velmi povzbuzující a motivující pro další přijímání dětí, tedy vidina toho, že přechodná pěstounka odvedla dobrou práci, která měla smysl a dítě bude i s tímto seznámeno.

8.3.3 Ústavní péče

Paní Majerová má i zkušenost s předáním jednoho z dětí od ústavní péče. Během rozhovoru mluvila o době, kterou chlapec strávil v její péči, a také o jeho přípravě na předání. Nehovořila však konkrétně o umístění dítěte do ústavní péče, ale z kontextu to bylo patrné.

Bylo dohodnuto, že bude chodit k psychologovi, který mu bude pomáhat v řešení, které bylo soudem určeno, takže tam se zase zhustily návštěvy. My jsme tam chodily dva týdny. A tím, že jsem s ním hodně mluvila a jsme to probírali. Samozřejmě takto velké dítě tomu rozumí. Musí být na to připraven. A potom když už odcházel... a já už jsem to měla i jednodušší, protože my jsme to už tak prokomunikovali, že už to bylo hotovo.

Z výše popsané situace je patrné, že umístění dítěte do ústavní péče je pro pěstounku náročné, možná i těžce snesitelné. Pěstounka totiž doslova neřekla, že by dítě bylo umístěno do ústavní péče. Je však vidět, že se zaměřovala především na přípravu chlapce, aby tento přechod byl schopný zvládnout. Později jsem se na následnou péči přechodné pěstounky přímo zeptala. Reagovala takto: „*Tam se nemohl vrátit do své rodiny*“. Z tohoto bylo patrné, že chlapec byl umístěn do ústavní péče, což přechodná pěstounka později potvrdila. Pro paní Majerovou je tedy přechod dětí do ústavní péče spíše prohrou, něčím co pro děti není dobré. Jak popisuje u holčiček, které má v současné době svěřené: „*Nechtěla bych znovu připravovat děti, tak jako v tom minulém případě, kdy nedopadl návrat do rodiny, tak bych si přála happy end.*“

Závěr

Cílem této práce bylo popsat osobní přípravu pěstouna na přechodnou dobu na odchod dítěte svěřeného do jeho péče, a to jak v kontextu institucionální opory, tak případných dalších vlastních postupů a strategií. V úvodu tedy byla položena otázka: „Jak nejlépe předcházet negativním dopadům na přechodného pěstouna a svěřeného dítěte v rámci procesu přechodu dítěte z PPP, tedy jak dobře připravit přechodné pěstouny v rámci institucionální podpory a z vlastních zdrojů na odchod dítěte PPPD?“

V rámci hlavní metody dosažení cíle, kvalitativního výzkumu, konkrétně případové studie, byly provedeny polostrukturované rozhovory se třemi přechodnými pěstounkami, které již měly alespoň jednu zkušenost s předáním dítěte do následné péče. Tyto rozhovory byly doplněny o rozhovory s pracovníci doprovázejících organizací, se kterými měly tyto přechodné pěstounky uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Během výzkumu jsem narazila na nemožnost provedení rozhovoru s pracovníci doprovázející organizace jedné z přechodných pěstounek. Byl tedy proveden rozhovor pouze s danou přechodnou pěstounkou. V rámci výzkumu jsem se zaměřovala také na téma odborné podpory při přípravě na odchod dítěte z PPPD, neformální podpory při přípravě na odchod dítěte z PPPD, vlastních strategií při přípravě na odchod dítěte z PPPD a vztah mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem.

Během výzkumu bylo zjištěno, že přechodné pěstounky se připravovaly na odchod dětí z jejich péče pomocí odborné podpory, neformální podpory a vlastních strategií. Mezi další významné činitele, které ovlivňovaly přípravu na odchod dětí z jejich péče, byla počáteční příprava přechodných pěstounů na odchod svěřeného dítěte, citová vazba mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem a následné varianty řešení situace.

Přechodné pěstounky se shodly na počáteční přípravě pěstounů na odchod dítěte z jejich péče. Počáteční příprava je charakteristická časovou osou, tedy předpokladem, kam dítě bude pravděpodobně svěřeno po PPPD. Součástí počáteční přípravy, na které se pěstounky na přechodnou dobu shodly, je také odborná pomoc, konkrétně odborná teoretická příprava zahrnující počáteční školení a kurzy.

Co se týká přípravy přechodných pěstounů za pomoci odborné podpory, bylo zjištěno, že dotazované přechodné pěstounky využívají především pomoci své doprovázející organizace a její konkrétní pracovníce. Dále jsou přechodné pěstounky

připravovány v rámci odborné podpory za pomoci školení, kurzů a seminářů. Byla nalezena také shoda ve využití odborné podpory dalších zainteresovaných subjektů - OSPOD, soud, Krajský úřad. Další odbornou podporou byla možnost využití terapeuta, během péče i po předání dítěte do následné péče, čehož jedna z dotazovaných přechodných pěstunek využila po předání dítěte do následné péče. Všechny tři se shodly na supervizi na Kraji po předání dítěte do následné péče.

V rámci příprav na odchod dětí za pomoci neformální podpory všechny tři přechodné pěstounky využívala pomoci své rodiny. Dvě ze tří přechodných pěstunek zmínily podporu ze strany manžela a dvě ze tří přechodných pěstunek považovali za svou neformální podporu své děti. Všechny dotazované přechodné pěstounky se shodly na využití svých přátel jako neformální podpory. Dvě ze tří přechodných pěstunek během rozhovoru mluvily o sdílení zkušeností a dojmů s dalšími přechodnými pěstounkami, se kterými jsou v kontaktu i mimo organizovaná setkání (setkání přechodných pěstounů, kluby pro pěstouny). Dvě přechodné pěstounky považují za svou neformální podporu také svou doprovázející pracovníci, se kterou mají mimo profesionální vztah také přátelský vztah. U jedné z těchto přechodných pěstunek nebyla podpora ze strany doprovázející organizace zaznamenána v podkapitole neformální podpory, nicméně daný přátelský vztah mezi přechodnou pěstounkou a doprovázející pracovníci je patrný v podkapitole odborné podpory.

Co se týká přípravy přechodných pěstunek pomocí vlastních strategií, bylo zaznamenáno, že všechny dotazované přechodné pěstounky využívají v rámci vlastních strategií vizi pozitivní budoucnosti dítěte. To znamená, že pokud přechodné pěstounky viděly, že dítě je předáváno do dobré rodiny, která mu poskytne nejen základní potřeby, ale že dítě přijmou s veškerou láskou, a dítě tím pádem bude v rodině spokojené, bylo pro ně předání snazší. Další využívanou strategií, na které se všechny dotazované přechodné pěstounky shodly, byla jejich dobře odvedená práce. Jedná se o vidinu vykonání smysluplné práce. Jednou z využívaných strategií, kterou využívají všechny dotazované pěstounky na přechodnou dobu, je vlastní minulá zkušenost (v podobné oblasti), ze které přechodné pěstounky vycházejí při přímé péči o dítě, ale také při jejím odchodu. Dvě ze tří přechodných pěstunek označili za svou zkušenost pracovní zkušenost s dětmi. Všechny tři se shodly ve zkušenosti s péčí o své vlastní dítě. Všechny dotazované využívají jako vlastní strategii, strategii „připomínání si“, v rámci které si uvědomují odchod dítěte z jejich péče, čímž se na tento odchod připravují. Všechny tři pěstounky na přechodnou dobu se shodly ve využití pružnosti při odchodu

dítěte z jejich péče jako jejich vlastní strategie. Stejně tak se shodly na snadnějším předání dítěte do následné péče, pokud byl přechod pozvolný a pokud zde fungovaly kontakty přechodných pěstunek s dítětem i po jejich definitivním předání nebo pokud zde byla vidina těchto kontaktů. Dvě přechodné pěstounky se shodly na snadnějším předání dítěte, pokud zde byl vytvořen přátelský vztah mezi nimi a rodinou, do které bylo dítě předáno. Třetí přechodná pěstounka se o dobrém vztahu mezi ní a pěstounkou také zmínila, tento poznatek však nebyl zařazen do vlastních strategií, jelikož nebyl natolik výraznou vlastní strategií pro snazší předání. Nicméně o daném vztahu přechodná pěstounka mluví v podkapitole následných kontaktů s dítětem. Dvě z dotazovaných přechodných pěstunek viděly jako určující při přípravě na odchod dětí z jejich péče zkušenosti (praxi) s tímto předáním. S tímto tvrzením se ztotožňovaly také jejich doprovázející pracovnice. Jedna z přechodných dotazovaných pěstunek označila za vlastní strategii přirovnání přechodné pěstounské péče k podobné péči o dítě, konkrétně k péči o dítě, jehož rodič byl hospitalizován a péči zajišťuje po tuto dobu biologická rodina dítěte. Za využívanou strategii byla považována také možnost regenerace, odpočinku po předání dítěte. Tuto strategii zmínila jedna z dotazovaných přechodných pěstunek.

V úvodu mé práce a v konceptuální části byly položeny následující otázky týkající se vztahu mezi přechodným pěstounem a svěřeným dítětem.

Jak by měl vypadat vztah mezi dítětem a pěstounem na přechodnou dobu? Jak silná by měla být vazba mezi pěstounem na přechodnou dobu a dítětem? A jak zajistit bezpečnou vazbu mezi dítětem a pěstounem tak, aby odchod dítěte z péče byl jak pro dítě, tak pro pěstouna klidný a nezanechával na nich negativní následky? Z tohoto vyplývají další otázky. Jak pracovat se vztahem mezi pěstounem na přechodnou dobu a dítětem?

Všechny dotazované přechodné pěstounky se shodly v tom, že vztah mezi přechodnými pěstounkami a svěřenými dětmi vzniká a lze i říci, že vzniká i určitá vazba. V úvodu bylo popsáno, že tento vztah je omezován, což se později během výzkumu nepotvrdilo. Naopak jedna z přechodných pěstunek vyloženě zmínila, že vztah omezován není. Všechny dotazované potvrdily, že se jedná o nekončící vztah, který bude nadále fungovat i po definitivním předání dítěte, ať už formou pozdějších kontaktů s dítětem, nebo i jen tím, že si přechodná pěstounka na dítě vzpomene. Dvě přechodné pěstounky současně se svými doprovázejícími pracovnicemi zdůraznily důležitost vztahu mezi přechodnými pěstouny a svěřeným dítětem a naplňování

emočních potřeb dítěte tím, že kdyby se přechodný pěstoun držel zpátky a neprojevoval by city vůči svěřenému dítěti, tak PPPD ztratí smysl. Současně všechny dotazované uvedly, že pro zajištění bezpečné vazby využívají právě strategii „připomínání si“ odchodu dítěte z jejich péče. Jedna z pěstunek také uvedla strategii oslovování sebe jako „tety“, čímž se ubezpečuje ve vztahu mezi ní a svěřeným dítětem. Zároveň je kladen důraz na profesionální přístup přechodných pěstunek v procesu předávání s ohledem na vztah mezi přechodnou pěstounkou a svěřeným dítětem. Na druhou stranu je zde upozorňováno na lidský faktor, který umožňuje, aby se přechodný pěstoun choval lidsky, i když uplatňuje profesionální přístup. V rámci lidského přístupu všechny dotazované přechodné pěstounky mluvily o emočních projevech na své straně po předání dítěte do následné péče (smutek, pláč, stesk po dítěti, přemýšlení o dítěti), které pro ně byly něčím přirozeným, s čím počítaly a dokázaly zpracovat právě za pomoci výše uvedené podpory a vlastních strategií zahrnujících nejčastěji odbornou podporu (supervize, terapeut), vlastní strategie (následné kontakty, regenerace, vize pozitivní budoucnosti dítěte, vztah mezi přechodnou pěstounkou a náhradními rodiči, dobře odvedená práce). Všechny dotazované přechodné pěstounky se shodovaly v soustředění se během předání dítěte na zájem dítěte spíše než na své emoční prožívání, což je také jedna ze strategií, kterou lze v dané situaci využít.

Jedna z pracovníků doprovázející organizace také mluvila v rámci vztahu mezi dítětem a přechodným pěstounem o možném selhání přechodného pěstouna, kterým je přechod do formy pěstounské péče dlouhodobé, což se v případech dotazovaných přechodných pěstunek nestalo. Doprovázející pracovníce poukázala na časté konzultace a supervize jako prevenci proti výše uvedenému selhání.

Během výzkumu nebylo zjištěno, že by vytvořený vztah mezi přechodnými pěstounkami a svěřenými dětmi zanechal na dětech negativní důsledky, a to ani poté, kdy jsou přechodné pěstounky v kontaktu s dětmi předanými do následné péče.

V rámci výzkumu byla zaměřena pozornost také na přípravu přechodných pěstunek na odchod dítěte z jejich péče na základě následných variant řešení situace. Všechny tři přechodné pěstounky se shodly, že k následným variantám řešení patří návrat dítěte do biologické rodiny, pěstounská péče, osvojení a ústavní péče.

Jedna přechodná pěstounka měla zkušenost s předáním dětí zpět biologickým rodičům a jedna měla zkušenost s předáním dítěte do biologické rodiny (širší) v kombinaci s pěstounskou péčí. V rámci svěřením dítěte zpět biologickým rodičům byla hlavním faktorem budoucnost dítěte a s ní spojená nejistota v naplnění potřeb dítěte.

Pokud tedy přechodná pěstounka předávala dítě zpět biologickým rodičům, nepředávalo se jí dítě příliš snadno s ohledem na obavy, jak se dítěti bude nadále v rodině dařit. Předání bylo tím obtížnější, pokud byly přechodné pěstounky obeznámeny s historií rodiny, kterou byl následně ovlivněn jejich úsudek o rodině. V případě, kdy další přechodná pěstounka předávala dítě do širší biologické rodiny (pěstounské péče), dítě se jí předávalo snáze tím, že využila strategie, kterými byly pozvolné předání, následné kontakty, dobrý vztah s novou rodinou, vize pozitivní budoucnosti dítěte.

Co se týká svěřením dítěte do pěstounské péče, s touto variantou následného řešení problému měly zkušenost všechny dotazované přechodné pěstounky. Lze říci, že všechny přechodné pěstounky hodnotily předání do pěstounské péče pozitivně. V rámci daného předání využívaly strategie pozvolného předání, následných kontaktů, dobrého vztahu mezi přechodnými pěstovkami a pěstouny a vizi pozitivní budoucnosti dítěte. Jedna z dotazovaných pěstovek hodnotila předání do pěstounské péče jako komplikované, hektické s ohledem na nastalé změny.

Dvě z dotazovaných přechodných pěstovek měly již zkušenost s předáním dítěte do osvojení a jedna se na předání dítěte do osvojení připravovala. Všechny přechodné pěstounky hodnotily předání dětí do osvojení pozitivně. Faktorem, který zde hrál roli, bylo zajištění kvalitní péče dítěti a poskytování emočních potřeb vzhledem k tomu, že se jednalo spíše o adoptivní rodiče, kteří nemohli mít své vlastní děti. Dále zde byla často využívána strategie pozvolného předání, následných kontaktů a dobrého vztahu přechodných pěstovek s novou rodinou. Jen jedna z přechodných pěstovek hodnotila předání jednoho z dětí do osvojení spíše negativně, což bylo ovlivněno rychlým předáním dítěte nové rodině.

Jen jedna z dotazovaných měla zkušenost s předáním dítěte do ústavní péče. Bylo patrné, že ústavní péče pro ni byla těžko snesitelná. Předání dítěte do ústavní péče bylo v tomto případě vnímáno negativně, což se mohlo také odrazit na samotném prožívání situace u přechodné pěstounky během předání dítěte.

Z výzkumu vyplynulo, že dotazované přechodné pěstounky využívají pro přípravu na odchod dětí z jejich péče výše uvedené formy podpory a vlastní strategie. Vzhledem k tomu, že přechodné pěstounky se ve většině bodů shodovaly, je možné, že výše popsané strategie a formy podpory budou aplikovatelné i u dalších pěstounů na přechodnou dobu.

Je však zjevné, že v rámci přípravy přechodných pěstounů nadále zůstává volný prostor a jisté rezervy, a to například v rámci předání dětí zpět biologickým rodičům,

kde podle mého názoru chybí důkladnější počáteční i průběžná příprava formou školení na výše uvedené předání a s tím spojenými kontakty dítěte s biologickými rodiči. I když přechodné pěstounky zmiňovaly přípravu na kontakty s biologickými rodiči a předání dítěte v rámci těchto školení, chyběla zde větší podpora, spolupráce a motivace ze strany přechodných pěstounů směrem k biologickým rodičům. Toto mohlo být způsobeno nedostatečnou znalostí problematiky biologických rodin a zvláště problémů, do kterých se často dostávají, a tím pádem objektivního náhledu na situaci rodiny. Vyplnění tohoto volného prostoru pomocí školení, kurzů a seminářů zaměřujících se na problémy, se kterými se biologičtí rodiče setkávají a postupů, jak s nimi spolupracovat, by mohlo přechodným pěstounům usnadnit případné předání zpět biologickým rodičům.

Dalším otevřeným tématem zůstávají kompetence přechodných pěstounů, kteří se potýkají s negativní historií biologických rodičů především během soudních jednání, kterých se účastní, což je poté negativně ovlivňuje ve spolupráci s biologickými rodiči a případným předáním dítěte zpět biologickým rodičům, jak již bylo výše zmíněno. Jako možné východisko z této situace by mohlo být jasnější vymezení kompetencí přechodných pěstounů a zapojení doprovázející organizace.

Zkratky

PPPD- pěstounská péče na přechodnou dobu

NRP- náhradní rodinná péče

PPP- přechodná pěstounská péče

IPOD- individuální plán ochrany dítěte

OSPOD- orgán sociálně-právní ochrany dětí

DO- doprovázející organizace

PP- pěstounská péče

KÚ- krajský úřad

Odborná literatura a prameny

Odborná literatura

Monografie

Bohovicová, M., Matej, V., Olejárová, D., Prihradná, D., Prihradný, M. (2000).

Profesionalny rodič, alebo gul'ata kocka. Bratislava: Občianske združenie Návrat

Bowlby, J. (2010). *Vazba*. Praha: Portál.

Bubleová, V., Kovařík J., Pazlarová, H., Janíčková, R. (2002). *Mezinárodní srovnání*

přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních

pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, VÚPSV.

Bubleová, V., Frantíková, J., Vyskočil, V., Vávrová, A., Pokorná, P. (2014). *Základní*

informace o pěstounské péči a péči poručníka. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek.

Bubleová, V., Frantíková, J., Vyskočil, V., Vávrová, A., Pokorná, P. (2014). *Základní*

informace o pěstounské péči a péči poručníka. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek.

Cairns, K. (2013). *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Praha: Portál.

Callens, J. (1993). *Double Binds: Existentialist inspiration and generic experimentation in the early work of Jack Richardson*. Amsterdam-Atlanta: GA.

Douglas, A., Philpot, T. (2003). *Adoption: Changing families, changing times*. New York: Routledge.

Gabriel, Z., Novák, T. (2008). *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*.

Praha: GradaPublishing a.s.

George, V. (1970). *Foster care: Theory and practice*. London: Routledge & K. Paul.

Klimesš, J., Hláskovi, A. a V. (2012). *Provázení rodiny jako dlouhodobý proces*. Říčany:

Rozum a cit o.s.

Konečná, H., Sudová, M. (2011). *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*

Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Matějček, Z. a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál.

- Matějček, Z., Koluchová, J., Bubleová, V., Kovařík, J., Benešová L. (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál.
- Matoušek O. (2008). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- Nožířová, J. (2012). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha.
- Pemová, T., Ptáček, P. (2012). *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing
- Sobotková, I., Očenášková V., (2013). *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy, vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- Škoviera, A. (2007). *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál.
- Škoviera, A. (2007). *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava: Petrus.
- Vránová, L. (2011). *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.
- Zezulová, D. (2012). *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál.

Články v odborných časopisech

- Barvíková J. (2015). Anketa k pěstounské péči. *Fórum sociální politiky*, č. 5, s. 26 – 27.
- Barvíková J. (2015). Faktory selhávání pěstounské péče v České republice v pozadí nedávných legislativních změn. *Fórum sociální politiky*, č. 1, s. 11-12.
- Koluchová J., Sobotková I. (2004). Význam uspokojování psychických potřeb dětí v pěstounské péči. *Pediatric pro praxi*, č. 1, s. 13-15
- Salačová L., (2015). Přípravy náhradních rodičů. *Sociální práce/Sociální práca*, č. 2, s. 32-35.
- Uhlířová, V. (2015) Kontakt dítěte žijícího v NRP s biologickou rodinou. Vybrané otázky. *Sociální práce/Sociální práca*, č. 2, s. 42-43.

Prameny

Legislativní prameny

- Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí s účinností ke dni 23.9.2015
- Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře s účinností ke dni 16.7.2015
- Zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění s účinností ke dni 16.7.2015
- Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Zákon 372/2011 Sb., v účinném znění ke dni
- Zákon o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů s účinností ke dni 7.2.2016.
- Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník s účinností ke dni 23.9.2015.

Ostatní prameny

MPSV ČR (2011). *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha:

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

MPSV ČR (2013). *Informace k PPPD*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Nadační fond J&T. (2014). *Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin*.

Praha: Nadační fond J&T.

Pokorná, P., Vávrová, A., Frantíková, J., Vančáková, M., Řeháková, K., Chaloupková, L. (2012). *Metodika podpůrných aktivit pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Pokorná, P., Vávrová, A., Frantíková, J., Vančáková, M., Řeháková, K., Chaloupková, L. (2012). *Metodika podpůrných aktivit pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Semerádová, M., Zachařová, B., Černá, R. (2011). *Metodika doprovázení. Podpora, vzdělávání a kontrola při výkonu náhradní rodinné péče*. Chrudim: Amalthea, o.s.

Vávrová, A., Pokorná, P., Frantíková, J., Korcová, H., Řeháková, K. (2012). *Příprava pro budoucí náhradní rodiče (metodika)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.